

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**MISIR VE SUDAN ULUSAL GÜVENLİĞİ EKSENİNDE AFRİKA
KITASINA YÖNELİK İSRAİL DIŞ POLİTİKASI: ETİYOPYA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MOHAMMED ALMADHOUN

2021

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**MISIR VE SUDAN ULUSAL GÜVENLİĞİ EKSENİNDE AFRİKA
KITASINA YÖNELİK İSRAİL DIŞ POLİTİKASI: ETİYOPYA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MOHAMMED ALMADHOUN

DANIŞMAN
PROF. DR. BERDAL ARAL

2021

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

İmza

Mohammed ALMADHOUN

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığını taahhüt ederim.

Prof. Dr. Berdal ARAL

İMZA SAYFASI

Mohammed ALMADHOUN tarafından hazırlanan ‘Mısır ve Sudan Ulusal Güvenliği Ekseninde Afrika Kıtasına Yönelik İsrail Dış Politikası: Etiyopya Örneği’ başlıklı bu yüksek lisans tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim/bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Berdal Aral

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. Lutfullah Karaman

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Resul Yalçın

Kurumu: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 31/08/2021

ÖNSÖZ

Bu çalışmada İsrail dış politikası ve bunun Mısır ve Sudan ulusal güvenliği üzerindeki etkisi tartışılmış ,ve, Etiyopya, örnek olay incelemesi olarak alınmıştır.

Bu çalışmayı tez konusu olarak belirlememde ve tezimin yazım sürecinde değerli katkılarını hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Berdal ARAL'a, göstermiş olduğu ilgi, alaka ve sabrından ötürü en içten şükranlarımı ve saygılarımı sunarım.

Bu çalışmayı hazırlamaya başladığım günden beri bana her türlü imkânı sağlayan ve bu zorlu süreçte hep yanımda olan değerli eşim ZAHRA'ya ve eğitim hayatım boyunca bana her zaman sonsuz güven besleyen ve destek olan değerli aileme en içten teşekkürlerimi sunmayı da kendime bir borç bilirim.

Son olarak ise bu çalışmayı hazırlayacak bilgi ve birikime sahip olmam için çabalarını esirgemeyen, İstanbul Medeniyet Üniversitesi'ndeki bütün hocalarıma saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

MISIR VE SUDAN ULUSAL GÜVENLİĞİ EKSENİNDE AFRİKA KITASINA YÖNELİK İSRAİL DIŞ POLİTİKASI: ETİYOPYA ÖRNEĞİ

Almadhoun, Mohammed

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler
Programı

Danışman: Prof. Dr. Berdal Aral

Ağustos, 2021. 89 Sayfa.

İsrail'in Afrika'ya derinliğine nüfuz etmesi, İsrail'in dış politikasının en önemli hedeflerinden birisidir. İsrail, Afrika Boynuzu'nda önemli bir stratejik ve jeopolitik konuma sahip olan Etiyopya'ya büyük önem vermiştir. Afrika kıtası, Siyonist hareketin önceliklerinde yüksek bir yer almıştır. Bu çalışma, İsrail-Afrika ilişkilerinin tarihsel kökenlerini, ilişkilerin gelişme aşamalarını, İsrail dış politikasının Afrika kıtasına yönelik araçlarını ve ilişkilerin Arap ulusal güvenliği üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çalışma, İsrail'in Etiyopya devletiyle olan ilişkisine ve bu ilişkinin genel olarak Arap ulusal güvenliğine, özelde Mısır ve Sudan'ın ulusal güvenliğine olan etkisine ışık tutmaktadır. Bu çalışmada, Arap-İsrail çatışmasının, İsrail ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkiler üzerinde etkisi ortaya konmaktadır. Üstelik bu çatışma iki taraf arasındaki ilişkilerin bozulma ve parçalanma aşamasından ilişkilerin yeniden güçlenmesi aşamasına kadar olan ilişkiler üzerinde büyük bir etkiye sahiptir.

Bu çalışma, İsrail-Afrika ilişkilerinin gelişimini izlemek ve bu ilişkinin aşamalarına ve değişimlerine ışık tutmak için tarihsel yaklaşımı benimsemiştir. Bu tez tasvirde öteye geçerek İsrail'in Afrika kıtasına yönelik tutumunun sebeplerini çeşitli örnekler üzerinden tahlil etmektedir. Ayrıca, bu çalışmada, İsrail'in, Afrika ülkeleriyle ilişkileri kapsamında ulusal çıkarlarını nasıl tanımladığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak, burada, İsrail'in genel olarak Afrika ülkeleriyle ve özellikle Etiyopya ile

ilişkilerini Mısır ve Sudan'ın ulusal güvenliği üzerinde daha fazla müessir olmak için kullandığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: İsrail, Afrika kıtası, Afrika Boynuzu, Etiyopya, Nil Havzası, Ulusal Güvenlik, Dış Politika.

ABSTRACT

ISRAEL'S FOREIGN POLICY TOWARDS THE AFRICAN CONTINENT IN THE AXIS OF EGYPT AND SUDAN NATIONAL SECURITY: THE CASE OF ETHIOPIA

Almadhoun, Mohammed

Master Thesis, Department of International Relations, International Relations
Program

Advisor: Prof. Dr. Berdal Aral

August, 2021. 89 Page.

Israel's penetration into Africa is one of the most important goals of Israeli foreign policy. Israel has attached great importance to Ethiopia, which has a strategic and geopolitical position in the Horn of Africa.

The African continent has also occupied a significant place in the priorities of the Zionist movement ever since the beginning. This study aims to reveal the historical roots and stages of development of Israel-Africa relations, in addition to the tools of Israel's foreign policy towards the African continent and the effects of its relations on Arab national security.

This study lights on Israel's relationship with the Ethiopian state and its impact on Arab national security in general and the national security of Egypt and Sudan in particular. Also, this study reveals the impact of the Arab-Israeli conflict on the relations between Israel and African countries. Moreover, this conflict has great impacts on the relations between the two parties varying from the deterioration and disintegration stage to the re-strengthening stage of their relations.

This study adopts the historical approach to follow the development of Israel-Africa relations and sheds light on the stages and changes of this relationship. This study goes beyond description to analyze the reasons behind Israel's attitude towards the African continent through various examples. Besides, this study attempts to reveal how Israel defines its national interests within the scope of its relations with African countries. It

is concluded in this thesis that Israel uses its relations with African countries in general and Ethiopia in particular to influence the national security of Egypt and Sudan.

Keywords: Israel, African Continent, Horn of Africa, Ethiopia, Nile Basin, National Security, Foreign Policy.

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
İMZA SAYFASI.....	ii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
BÖLÜM I: MISIR VE SUDAN ULUSAL GÜVENLİĞİ EKSENİNDE AFRİKA KITASINA YÖNELİK İSRAİL DIŞ POLİTİKASI: ETİYOPYA ÖRNEĞİ	1
GİRİŞ	1
1.1. ÇALIŞMANIN KAPSAMI.....	2
1.2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ	3
1.3. ÇALIŞMANIN AMACI	3
1.4. ÇALIŞMANIN SORULARI.....	3
1.5. YÖNTEM.....	4
1.6. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI	4
1.7. LİTERATÜR	4
1.8. TEZİN YAPISI	7
BÖLÜM II: İSRAİL'İN AFRİKA'YA YÖNELİK DIŞ POLİTİKASININ HEDEFLERİ VE BELİRLEYİCİLERİ	9
2.1. Afrika Boynuzu'ndaki Uluslararası Nüfuz Yarışı	9
2.2. İsrail'in Afrika'ya Yönelik Dış Politikasının Hedefleri ve Belirleyicileri ..	12
2.2.1. İsrail Politikasının Afrika'ya Yönelik Hedefleri	12
2.2.2. İsrail'in Afrika'ya Yönelik Dış Politikasının Belirleyicileri	14

.2.3	İsrail'in Afrika'ya yönelik dış politikasını uygulayan kurumlar	18
2.3.1.	Resmi Kurumların Rolü	19
.2.3.2	İsrail'le İrtibatlı Gayri Resmi Kurumların Rolü.....	21
2.4.	Değerlendirme	23
BÖLÜM III: İSRAİL-AFRİKA İLİŞKİLERİNİN GELİŞİM AŞAMALARI.....		24
3.1.	İsrail-Afrika İlişkilerinin Gelişim Aşamaları	24
3.1.1.	İlişkilerin Kuruluş Aşaması (1948-1967).....	24
3.1.2.	İkinci Aşama: Bozulma Aşaması (1967- 1982).....	32
.3.1.3	İlişkilerin Geri Dönüşü Aşaması (1982-1991).....	38
.3.1.4	İlişkilerin Normalleşmesi ve Yükselmesi (1991- 2016)	41
.3.1.5	İsrail Afrika'ya, Afrika İsrail'e Dönüyor	42
3.2.	İsrail İle İlişkilerinde Afrika ülkelerinin ve özel olarak Etiyopya'nın Tutumu ...	43
3.2.1.	Afrika ülkelerinin genel olarak İsrail'e yaklaşımı.....	43
3.2.2.	İsrail ile ilişkilerde Etiyopya'nın genel tavrı	48
3.3.	Değerlendirme	52
BÖLÜM IV: İSRAİL'İN ETİYOPYA'YA YÖNELİK DIŞ POLİTİKASI.....		54
4.1.	İsrail'in Etiyopya'ya İlgisinin Nedenleri.....	54
.4.2	Etiyopya-İsrail İlişkileri Tarihi.....	55
4.2.1.	Haile Selassie Döneminde İlişkiler (1956-1973)	55
4.2.2.	Mengistu Haile Mariam Döneminde İlişkiler (1974-1991)	56
4.2.3.	Meles Zenawi Döneminde İlişkiler (1991-2011)	57
4.2.4.	Haile Mariam Dessalines Döneminde İlişkiler	58
.4.2.5	Falaşa Yahudileri ve yerinden edilme süreçleri	58
.4.3	İsrail ve Etiyopya Arasındaki İlişkiler	59
.4.3.1	Ekonomik İlişkiler.....	60

4.3.2.	Askeri, Güvenlik ve İstihbarat İlişkileri.....	61
.4.3.3	İsrail ve Etiyopya Arasında Su İşbirliği.....	63
.4.4	Bölgesel ve Uluslararası Değişkenlerin İsrail'in Etiyopya'ya Yönelik Politikası Üzerindeki Etkisi.....	63
.4.5	Değerlendirme.....	65
BÖLÜM V: İSRAİL-AFRİKA İLİŞKİLERİ VE ARAP ULUSAL GÜVENLİĞİ ...		66
5.1.	İsrail-Afrika İlişkilerinin Arap Ulusal Güvenliği Üzerindeki Etkisi.....	66
5.2.	İlişkilerin Mısır Ulusal Güvenliği Üzerindeki Etkisi.....	66
.5.3	Sudan'ın Ulusal Güvenliği Üzerindeki Etkisi.....	71
.5.4	Değerlendirme.....	73
SONUÇ		75
KAYNAKÇA.....		78
ÖZGEÇMİŞ		89

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1967'ye kadar Afrika'daki Resmi İsrail Misyonları	28
Tablo 2. Afrika Ülkelerinde Askeri ve Güvenlik Faaliyetleri Örnekleri	32
Tablo 3. Afrika-İsrail İlişkilerinin Kesilmesi	35
Tablo 4. Birleşmiş Milletler'de Afrikalı Ülkelerin Oylama Davranışı 1967-1972	37
Tablo 5. İsrail ve Afrika Arasındaki İlişkilerin Yeniden Başlaması ve Yeni İlişkilerin Kurulması	40

BÖLÜM I: MISIR VE SUDAN ULUSAL GÜVENLİĞİ EKSENİNDE AFRIKA KITASINA YÖNELİK İSRAİL DIŞ POLİTİKASI: ETİYOPYA ÖRNEĞİ

GİRİŞ

İsrail Devleti'nin dış politikası, onun teorik ve maddi temelini oluşturan Siyonist hareketin tutarlı değer ve ilkelerinden yola çıkmaktadır. Bu devletin Filistin Arap toprakları üzerinde kurulması, ulusal güvenliğini sağlamak için çalışmanın yanı sıra, dış politika hedeflerinin ön saflarında egemen bir devlet olarak varlığını tesis etmek için gerekli uluslararası unsurları güvence altına alma arayışı ile ilişkili olmuştur.

Bu bağlamda İsrail'in ilk başbakanı David Ben-Gurion, "Ulusal güvenliğimiz, dış politikamızın etrafında hareket ettiği odak noktası olmalıdır" demiştir (Al-Abed, 1968: 11). Bu nedenle, İsrail güvenlik teorisi durağan bir kavram olarak görülemez. Bu devletin ulusal güvenliği daha ziyade İsrail'in izlediği yayılmacı politikaya ayak uydurmak ve yurt içi ve dışı stratejik hedeflerine ulaşmak için sürekli değişen bir durum olarak değerlendirilmelidir (Al-Abed, 1968: 19).

İsrail, resmi ve gayri resmi kurumlarına güvenerek varlığını güvence altına almak, güvenliğini korumak ve Afrika kıtası ülkeleri gibi yoksullar ve güçsüzler başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesiyle ilişkilerine önem vermiştir. Afrika Boynuzu ülkeleri uluslararası forumlarda bir oylama gücünü temsil ettiğinden, siyasi, askeri ve ekonomik alanlarda, siyasi olanlar da dahil olmak üzere, amaç ve hedeflerine ulaşmak için birçok araç ve yöntemden yararlanmaktadır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra dünyada hüküm süren uluslararası bölgesel değişimler ışığında, Araplar ile İsrail arasında imzalanan Madrid Barış Anlaşması'nın (1991) ardından, bazı Afrika ülkelerinin İsrail'e yönelik tutumlarında büyük değişiklik olmasına ek olarak, İsrail, amaçlarına uygun olarak siyasi, güvenlik, askeri ve ekonomik alanlarda birkaç Afrika ülkesiyle ilişkilerini güçlendirmeyi başarmıştır.

Siyasi açıdan Afrika ülkeleri uluslararası forumlarda oy verme gücünü temsil ettiğinden, Afrika'ya açılım İsrail'in Arap ülkelerinin kendisine dayattığı izolasyon engelini Arap olmayan komşu ülkelerle bir ittifak ağı kurarak kırılmasını sağlaması anlamına geliyordu. Ekonomik ve ticari açıdan da Afrika kıtası, yeterince işletilmeyen

zengin doğal kaynaklara sahipti. Ayrıca, Afrika, İsrail ürünleri için bir pazar olarak kabul edilmiştir.

İsrail'in güvenlik stratejileri, İsrail'in Afrika'ya yönelik dış politikasında büyük önem taşımaktadır. İsrail, Somali, Sudan ve Mısır'da olduğu gibi bölgedeki bazı ülkelerde İslami grupların güçlenmesinden korkmakta, böyle bir durumu ulusal güvenliğine doğrudan bir tehdit olarak görmektedir. İsrail, Okyanus Doktrini¹ ("Peripheral Doctrine") teorisini benimseyerek Afrika'da yakınlık kurduğu ülkeler aracılığıyla bölgesel Arap sisteminin sınırlarında gerginlik ve çatışma odakları yaratmaya çalışmaktadır. Bu, bugüne dek, örneğin, Güney Sudan'ın ayrılmasına yol açan Sudan'daki isyancı hareketleri desteklemek ve Mısır'ın su güvenliğini tehdit etmeye çalışmak yoluyla oldu.

İsrail'in Afrika ülkeleriyle ilişkileri, esas olarak Arap-İsrail çatışması ve bunun yansımalarından etkilenen çok sayıda ilerleme ve gerileme aşamasından geçti. Bununla birlikte, 1990 yılı, İsrail-Afrika ilişkileri tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilir, çünkü o yıl, İsrail'in Afrika kıtasına doğru bir sıçrama tahtası olarak kullandığı, Araplar ve İsrail arasındaki Madrid Barış Konferansı'na tanıklık etmiştir. Bu konferansın bir sonucu olarak, Arap-İsrail çatışmasıyla bağlantılı olarak İsrail'in maruz kaldığı yalnızlık büyük ölçüde ortadan kalkmış ve bu nedenle İsrail'in Afrika kıtasına daha fazla yönelmesinin önünde hiçbir engel kalmamıştır (Mahmoud, 2018). O zamandan beri, İsrail, Afrika ülkeleriyle ilişkilerini hızla eski haline getirmeye başlamış ve bu da ilişkilerin tamamen normalleşmesine yol açmıştır.

1.1. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

İsrail'in Afrika'ya derinliğine nüfuz etmesi, İsrail'in dış politikasının en önemli hedeflerinden birisidir. İsrail, Afrika Boynuzu'nda önemli bir stratejik ve jeopolitik konuma sahip olan Etiyopya'ya büyük önem vermiştir. Bu çalışma İsrail-Afrika ilişkilerinin gelişme aşamalarını incelemeyi ve özellikle İsrail'in Etiyopya'ya olan ilgisini diğer Afrika ülkeleriyle de zaman zaman karşılaştırarak ortaya koymaya çalışmaktadır.

¹ Okyanus İttifakı veya Okyanus Doktrini, İsrail'e Ortadoğu'nun Arap olmayan Müslüman devletleriyle yakın stratejik ittifaklar geliştirmesi ve birleşik Arap devletlerinin İsrail'in varlığına karşı çıkmasına karşı koyması için çağrıda bulunan bir dış politika stratejisidir.

1.2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Bu çalışma, İsrail'in Etiyopya devletiyle olan ilişkisine ve bu ilişkinin genel olarak Arap ulusal güvenliğine, özelde Mısır ve Sudan'ın ulusal güvenliğine olan etkisine ışık tutmaktadır. Bu çalışma, Arap-İsrail çatışmasının, İsrail ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkiler üzerinde etkisi ortaya konmaktadır. Üstelik bu çatışma iki taraf arasındaki ilişkilerin bozulma aşamasından ilişkilerin yeniden geri dönmesi aşamasına kadar olan ilişkiler üzerinde büyük bir etkiye sahiptir.

1.3. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışma, İsrail-Afrika ilişkilerinin tarihsel kökenlerini, özellikle İsrail ile Etiyopya arasındaki ilişkileri, ilişkilerin gelişme aşamalarını, İsrail dış politikasının Afrika kıtasına yönelik araçlarını ve ilişkilerin Arap ulusal güvenliği üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1.4. ÇALIŞMANIN SORULARI

Bu çalışmada özellikle şu sorulara yanıt aranmaktadır:

İsrail'in Afrika kıtasına yönelik dış politikasının niteliği nedir ve İsrail-Afrika ilişkileri Arap ulusal güvenliğini nasıl etkilemiştir?

Bu ana sorulardan, birkaç alt soru daha doğmaktadır:

İsrail'in Afrika'ya yönelik dış politikasının belirleyicileri ve hedefleri nelerdir?

İsrail-Afrika ilişkilerinin gelişme aşamaları nelerdir?

İsrail'deki resmi ve gayri resmi kurumların İsrail'in dış politikasını formüle etme ve uygulamadaki rolü nedir?

İsrail, Afrika kıtasındaki çıkarlarının hizmetinde bölgesel ve uluslararası değişkenleri nasıl kullanmıştır?

İsrail'in bölgeye yönelik dış politikasını uygularken güvendiği araçlar ve yöntemler nelerdir?

İsrail'in Etiyopya'ya yönelik dış politikasının Arap ulusal güvenliğine etkileri nelerdir?

Daha açık ifade etmek gerekirse, bu tezin odak noktası, İsrail'in Afrika kıtasına yaklaşımının sebeplerini ve hedeflerini tahlil etmektir. Mayıs 1948'de kurulmasından

bu yana İsrail, güvenliğini sağlamak ve çıkarlarını güvence altına almak için Afrika kıtası ülkeleriyle doğrudan ve dolaylı ilişkiler kurmaya çalışmıştır. İsrail'in Etiyopya'ya yönelik politikası özellikle ekonomik ve askeri işbirliği gibi çeşitli unsurları ihtiva etmesi itibariyle epeyi tekemmül etmiş bir ilişki görünümündedir.

1.5. YÖNTEM

Araştırma aşağıdaki yöntemlere dayanmaktadır:

Tarihsel Yöntem

Bu yaklaşım, tarihsel bilgi ve olayların kullanımına ve tarihçilerin bu bilgilere dayanan çalışma eksenlerinin sistematik bir analiz noktası olarak ele alınmasına, olayların evrimi ve tırmanışına dayanmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma, tarihsel faktörün mevcut ve gelecekteki değişiklikleri desteklemedeki rolünü tanımlamak için çalışmanın ele aldığı konunun tarihsel yönlerini analiz etmeye odaklanmaktadır. Bir meselenin tarihsel uzantılarına ve köklerine atıfta bulunmaksızına, mevcut herhangi bir meseleyi açıklığa kavuşturmak çok zordur. Denebilir ki, bu çalışma, İsrail-Afrika ilişkilerinin gelişimini izlemek ve bu ilişkinin aşamalarına ve değişimlerine ışık tutmak için böyle bir yaklaşımı benimsemiştir.

Tahlil ve Açıklama

Bu yöntem, araştırma konusundaki bilimsel gerçeklere ulaşmak için olguların toplanması ve analizine dayanır. Bu yaklaşım, İsrail'in Afrika kıtasına yönelik tutumunun sebeplerini analiz etmek için kullanılacaktır.

1.6. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI

Ele alınan bu konuda Türkçe olarak yazılmış yeterli sayıda eser bulunamamıştır. Bu çalışmada İngilizce ve Arapça kaynaklar kullanılmıştır. Zaman ve maddi kaynak kısıtları çalışmanın diğer kısıtlarını oluşturmaktadır. Çalışma, bir örnek-olay çalışması olarak İsrail ve Etiyopya arasındaki ilişkilerle sınırlanmıştır.

1.7. LİTERATÜR

İsrail devletinin kurulmasından önce, Uganda, 1903 yılından bu yana Yahudiler'in önem atfettiği ilk Afrika ülkelerinden biriydi. Bunun nedeni açıktı: Uganda, Yahudilerin ulusal bir ülkesi olmaya adaydı. Liberya ise, İsrail devletinin

kurulmasından sonra İsrail'i tanıyan ve onunla anlaşma imzalayan ilk devlet oldu. Etiyopya da, İsrail ile ilişkileri olan ikinci Afrika ülkesiydi (Al-Amin, 2013: 174).

1948'de kuruluşundan bu yana İsrail, Arap bölgesinde kendisini bir gerçeklik ve bir güç olarak kabul ettirmek için çalıştı. Bu bölge kendisi için bir engel ve kendisini geliştirme ve Orta Doğu'da istikrarlı bir devlet olma kabiliyetine büyük bir meydan okuma oluşturdu. Arapların 'sömürgeci-yerleşimci' bir aktör olarak İsrail'in varlığını reddetmesi, bu ikincisinin bölgesel olarak tecrit edilmesine sebep olmuştur. Bu durum, İsrail'i kendisine yeni alan açma çabasında mevcut Arap coğrafyasını aşmaya ve ötesine geçmeye sevk etmiştir. Rota, Afrika kıtası olmuştur. İsrail'in ilk başbakanı David Ben-Gurion, 1950'lerde şöyle demişti: "İsrail'in en önemli stratejik çalışması, Arap ülkelerini İsrail, Türkiye, İran ve Etiyopya arasındaki çeşitli ittifaklar biçiminde kuşatmaktır" (Abu Dayer, 2013: 37).

İsrail için Afrika'ya adım atmak, dış politika ana hedeflerinden biriydi. Bunun en önemli faydası, İsrail'in hayatta kalmasını sağlamak ve ulusal güvenliğini sağlamaktı. Bunun için, Arap ve bölgesel tecrit bariyerini kırma alanı olarak Afrika coğrafyasında güçlü ilişkiler kurmaya odaklandı. Böyle bir durum, Güney Sudan'da olduğu gibi Afrika'da Arap karşıtı ve İsrail yanlısı akımlar yaratmanın yanı sıra, daha fazla uluslararası destek arayışında İsrail'in ilgisini çekmiştir. Ayrıca, bu devlet, Afrikalı Yahudilerin, "Etiyopya'daki Falaşa Yahudilerinin" İsrail'e göçünü kolaylaştırmaya çalışmıştır (Abu Amer, 2011).

Etiyopya, konumu ve kültürel derinliği nedeniyle Doğu Afrika ve Afrika Boynuzu'nun en önemli ülkelerden biridir ve önemli bir stratejik merkezdir. Burası, Kureyş müşrikleri Müslümanları daralttığında bir grup Müslümanın hicret ettiği güvenli bir yerdi. Etiyopya hem Batı dünyası ile hem de Sovyetler Birliği ile çok eskiden beri iyi ilişkilere sahipti; hatta, bu durum Sovyetler Birliği'nin Aralık 1991'de çöküşüne kadar devam etti. Soğuk Savaştan Sonra, Etiyopya, tekrar Batı kampına döndü. Afrika'da Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İsrail'in yoğun bir varlığı vardı (Al-Amin, 2013: 189).

İsrail, Afrika Boynuzu bölgesinde jeopolitik, stratejik bir önem ve ağırlık teşkil etmesinden dolayı her zaman Etiyopya'ya büyük bir önem vermiştir. Sudan ve Mısır gibi Arap ülkeleri de dahil olmak üzere, burası, birçok ülkenin atardamarı sayılan Nil

nehriinin ana su kaynağıydı. Üstelik aynı zamanda uluslararası ticaretin ve dünyanın petrol transferinin ana atardamarı olan Kızıldeniz'de hayati bir konuma sahipti (Abu Dia, 2013: 17).

Etiyopya ve İsrail, 1950'lerde ve 1960'larda, ilişkilerinin başladığı ilk günlerde, pek çok ortak noktaya sahipti. Her ikisi de II. Dünya Savaş sonrasında İngiliz Mandası'ndan kurtulmuş gelişmekte olan ülkelerdi. İki ulus da kendilerini düşman Arap komşularla kuşatılmış olarak görmekteydi. Bütün bunlara ek olarak iki ülke de Kızıldeniz sınırındaydı ve Kızıldeniz'de seyrüsefer özgürlüğü konusunda oldukça endişelilerdi. Ayrıca Etiyopya ve İsrail, Kral Süleyman'ın soyundan geldiğini iddia eden Etiyopya monarşisiyle ortak İncil mirasına dayanan bir tarih anlayışını da paylaşıyorlardı. Bu ortak çıkarlar, Etiyopya ve İsrail arasındaki erken ilişkilerin merkezinde yer almaktaydı. Ancak ortak çıkarlar, tek tek ülkelerin ulusal çıkarlarından önce gelemeydi. Tarihsel yakınlıklara rağmen bu dönemde gelişen diplomatik, ekonomik ve askeri bağlar Ortadoğu siyasetinin gerçeklerine dayanıyordu.

İsrail'in Afrika ülkeleriyle ilişkisi, esas olarak Arap-İsrail çatışmasından ve bunun yan etkilerinden etkilenen, birçok ilerleme ve gerileme aşamalarından geçti. Ancak 1990 yılı, İsrail-Afrika ilişkileri tarihinde bir dönüm noktasıdır. O yıl Araplarla (Suriye, Ürdün, Lübnan ve Filistin) İsrail arasındaki Madrid Barış Konferansı yapıldı. İsrail bundan Afrika kıtasına güçlü bir açılım sağlamak için bir başlangıç noktası olarak yararlandı. Afrika ülkelerinin çoğunluğu İsrail'in Afrika kıtasının bir parçası olan Mısır'a yönelik 1973 yılındaki "Ekim Savaşı" saldırganlığı nedeniyle İsrail ile ilişkilerini kesmiştir. Ne var ki, Mısır, İsrail ile barış anlaşması imzaladığında, Afrika ülkeleri İsrail'le yabancılaşmanın devam etmesi için hiçbir neden görmemişlerdir. İsrail, barış anlaşmasının imzalanmasından yararlanmış, ve Afrika ülkeleriyle ilişkilerini hızla eski haline getirmeye başlamış, bu da ilişkilerin tamamen normalleşmesine yol açmıştır (Mahmoud, 2018).

Geçmiş on yıllarda İsrail'in Afrika'ya yönelik dış politikasını izlemek için çok sayıda çalışma ortaya çıkmıştır. İsrail'in Afrika ile ilişkilerini ele alan çalışmalar çeşitlilik göstermiş ve her biri bu ilişkilerin bir veya daha fazla yönüne odaklanmışlardır.

"1990-2001'den beri Afrika Boynuzu'na yönelik İsrail dış politikası" başlıklı bir çalışma, İsrail'in dış politika oluşturma sürecinin büyük ölçüde başbakan tarafından

belirlendiği sonucuna varmıştır. Bunun yanı sıra, konuya ilişkin araştırmalar, İsrail dış politika kararlarının ABD ile yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, Arap-Afrika ile İsrail-Afrika işbirliği arasında ters bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Etiyopya, Afrika Boynuzu'nda İsrail'in en çok ilgisini çeken ülkenin Etiyopya olduğu da ileri sürülmüştür (Samar Ibrahim, 2006).

"Nüfuzdan (penetrasyondan) hegemonyaya değişen bir dünyada İsrail ve Afrika" başlıklı bir başka çalışmada, İsrail'in Arap ülkeleriyle çatışması sırasında içinde bulunduğu uluslararası izolasyon durumunu kırdığı sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda İsrail'in bölgesel hegemonyayı sağlamak ve Arap ülkelere zarar vermek için birçok Afrika ülkesinden destek aldığı, ve bazen buna ulaşmak için stratejisini değiştirdiği tespiti yapılmıştır. Burada sözü edilen çalışma 2001 yılında sona ermektedir. Son yirmi yılda konuya ilişkin önemli değişikliklerin yaşandığı bilinmektedir. Bizim tezimiz, İsrail'in Afrika'ya müdahalesinin farklı aşamalarını, İsrail'in Afrika'ya adım atmayı nasıl başardığını ve Afrika'da Arap rolünün neden azaldığını ele alarak konuya katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Daha önceki birçok çalışmada İsrail'in Afrika kıtasına yönelik dış politikası konusuna değinilmiştir. Bazıları, İsrail'in Afrika ülkelere yönelik dış politikasının hedeflerini ve amaçlarını tartışmıştır. Önceki çalışmalar İsrail-Afrika ilişkilerinin gelişme aşamalarını ve bunun Arap-İsrail çatışmasıyla olan ilişkilerini incelemiş, bazı araştırmalar da İsrail-Afrika ilişkilerinin Arap ulusal güvenliği üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Ancak bu çalışmalar, İsrail'in bu kıtadaki belirli ülkelere yönelik politikasını özel olarak incelemeyen, İsrail-Afrika ilişkilerini genel olarak tartışmışlardır. Bu ülkeler arasında İsrail'in faaliyetlerinin yoğunluğu açısından bir farklılık olsa da, İsrail, çabalarını jeopolitik ağırlığı olan ülkelere yoğunlaştırmıştır. O nedenle İsrail-Etiyopya ilişkilerine odaklanmak büyük önem taşımaktadır. İsrail'in Etiyopya'ya yönelik dış politikası açısından, İsrail-Afrika ilişkilerine ilişkin çalışmaların cevaplandıramadığı hususların bu tez içinde kısmen de olsa cevaplandırılmaya çalışılması, literatüre bir katkı olarak düşünülebilir.

1.8. TEZİN YAPISI

Çalışmanın Giriş kısmında, ilk olarak, tezle ilgili genel bilgiler verilmiş, daha sonra çalışmanın kapsamı, yöntemi, soruları, sınırlılıkları, konuya ilişkin literatür,

Çalışmanın literatüre katkısı, ana tartışma konuları, önemi, amacı ve kullanılan terminoloji açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise, çalışmanın daha iyi anlaşılması için, İsrail'in Afrika'ya yönelik dış politikasının amaçları ve belirleyicileri ele alınmış ve Afrika kıtasında İsrail'in odaklandığı başlıca konulara ve İsrail'in Afrika'ya yönelik dış politikasının hangi kurumlar (resmi ve gayri resmi) eliyle uygulandığı hususuna vurgu yapılmıştır.

Üçüncü bölümde İsrail-Afrika ilişkilerinin tarihi gelişim aşamalarına odaklanılmaktadır.

Dördüncü bölümde, İsrail'in Etiyopya'ya yönelik dış politikası ele alınmaktadır. Bu çerçevede İsrail'in Etiyopya'ya ilgisinin nedenleri ortaya konulmaktadır. Ayrıca, İsrail-Etiyopya ilişkilerinin tarihi arka planı da ele alınmaktadır.

Beşinci bölümde, İsrail-Afrika ilişkilerinin Arap dünyasının, Mısır'ın ve Sudan'ın ulusal güvenliğine olan etkisi tartışılmaktadır.

Sonuç bölümünde ise çalışmanın ortaya koyduğu bulgular tartışılmaktadır.

BÖLÜM II: İSRAİL'İN AFRİKA'YA YÖNELİK DIŞ POLİTİKASININ HEDEFLERİ VE BELİRLEYİCİLERİ

2.1. Afrika Boynuzu'ndaki Uluslararası Nüfuz Yarışı

Afrika Boynuzu, en önemli su geçitlerine kıyılı olması ve dünya petrol tonajının yaklaşık %30'u arasında değişen Körfez petrol ticaretinin önemli bir güzergahı olması nedeniyle coğrafi olarak önemli bir konumda yer almaktadır. Bu nedenle rekabetin odağı haline gelmiştir. Öyle ki büyük güçler, çıkarlarını korumak için burada nüfuz bölgeleri bulmaya çalışmıştır. Afrika Boynuzu, tarih boyunca büyük güçler arasında bir rekabete tanıklık etmiştir. Bu rekabet, İngiltere, İtalya ve Fransa gibi emperyalist güçlerle başlamış; Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'yle devam etmiştir. Günümüzde ise, bölgesel ve uluslararası bir rekabete tanıklık etmektedir (Rashwan, 2018).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, bölge büyük değişimlere uğramıştır. Bölgede Sovyet nüfuzunun azalmasıyla Amerikan varlığı önemini sürdürmeye devam etmiştir ve “terörle mücadele” gerekçesiyle bölgedeki güvenliğini ve ekonomik çıkarlarını güvence altına almak için ABD'nin bölgeye yönelik tutumu 11 Eylül olaylarından sonra güçlenmiştir. Washington, bölge ülkelerine terörle mücadele ve aşırılık yanlısı hareketlere karşı koymaları için lojistik, istihbarat ve mali yardım sağlama yoluyla bölge ülkeleriyle güvenlik işbirliği yaparak bölgedeki varlığını güçlendirmiştir. Cibuti ve Kenya'ya güvenlik yardımı sağlamak ve Afrika Boynuzu ülkelerinin ordularına askeri yardım sağlamak için iki büro kurarak askeri varlığını artırmaya çalışmıştır. Böylelikle Afro-Amerikan işbirliği üç alanda düzenlenmiştir: İstihbarat bilgilerinin paylaşımı, para akışı ve insan takibi, en önemlisi Camp Lemonnier olan Eritre, Cibuti, Uganda ve Kenya'da askeri üslerin kurulması (Ahmed, 2010: 128-131).

Somali kıyılarındaki korsanlık operasyonları, özellikle bu durumu askeri varlığın durdurmasına izin veren Güvenlik Konseyi kararlarından sonra, bölgedeki uluslararası güçlerin askeri varlığının güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Avrupa Birliği sekiz ülkenin katılımıyla Atlanta Operasyonu (Bölgede Korsanlıkla Mücadele ve Bölgede Deniz Güvenliğini Artırma Avrupa Operasyonu) çerçevesinde Aralık 2008'de bir deniz kuvveti kurdu: Almanya, Belçika, İspanya, Fransa, Yunanistan, Hollanda, İngiltere ve İsveç. İran, Çin, Japonya, Rusya, Hindistan ve Kore gibi birkaç ülke de

gemilerini korumak ve Kızıldeniz'de gezinmek için bölgede bahriye gemileri konuşlandırdı. Bölge üzerindeki uluslararası rekabet bağlamında, uluslararası güçler askeri varlıklarını güçlendirmek için çalıştılar. Böylece Orta Doğu ve Afrika'daki sorunlu noktalara yakınlığı ile güçlenen stratejik konumu sayesinde Cibuti'de askeri üsler kurmak için yarış başladı (Oladipo, 2015). Bu üslerin kiralanmasından elde edilen gelir onlar için önemli bir kaynak olduğundan, Cibuti yönetimi burayı uluslararası ve bölgesel güçlerin çeşitli askeri üsleri için bir üs haline getirdi (Abdullah, 2016).

Afrika Boynuzu'ndaki ABD Politikası

Amerika Birleşik Devletleri, bölgede askeri üsler kurmaya çalışan en önemli güçlerden biridir. Nitekim 2001 yılında Cibuti'de Camp Lemonnier'i kurdu. Mayıs 2003'te terörizm ve korsanlıkla mücadele bahanesi altında AFRICOM Askeri Komutanlığı karargahına ve Afrika Boynuzu'ndaki Müşterek Muharebe Görev Gücü karargahı CJTF-HOA'a devredildi. Camp Lemonnier, kıtadaki en büyük ABD askeri üssü olarak kabul edilmektedir ve 4000'den fazla kişiyi barındırmaktadır. Kira sözleşmesi 2025 yılına kadar uzatılmıştır (Savitsky, 2018). Pentagon, yerel orduların yeteneklerini geliştirmeye odaklanmanın yanı sıra, bunu ABD askeri varlığını sürdürmek, ABD'nin ulusal güvenlik çıkarlarını korumak için bir platform olarak sunmaktadır.

Afrika Boynuzu'ndaki Fransız Politikası

ABD'nin varlığı bölgede ilk olmadığı gibi tek de değildi. Fransa, Cibuti'yi bir Fransız kolonisi olarak kuran (1850-1977) ilk ülke idi. Paris, bir askeri anlaşma gereğince Cibuti bağımsızlığını kazandıktan sonra bölgedeki askeri üssü (FFDJ)'nü sürdürdü. Bu üs, 2011 Savunma İşbirliği Antlaşması kapsamında yenilendi. Cibuti'de konuşlanmış Fransız kuvvetlerinin sayısının yaklaşık 2000 asker olduğu tahmin edilmektedir. Üs, Babülmendep Boğazı üzerinden ticari trafiği güvence altına almak, Cibuti'yi korumak, yerel güçleri eğitmek ve bölgedeki BM ve Fransız misyonlarına koordinasyon ve lojistik destek sağlamakla görevlendirilmiştir.

Afrika Boynuzu'nda Japonya ve Çin

Korsanlıkla bağlantılı artan güvenlik tehditlerinin bir sonucu olarak, uluslararası güçler bölgede askeri üsler kurmak için anlaşmalar imzalayarak varlıklarını

güçlendirmek için acele etmişlerdir. Bunlardan en önemlileri, ticareti güvence altına almak ve korsanlıkla mücadele etmek amacıyla 2011 yılında açılışı yapılan Cibuti'deki Japon Öz Savunma Kuvvetleri üssüdür. Üs, bir liman, bir havaalanı ve askerler için ikamet yerleri içermektedir. Deniz korsanlığının hacmi azalmasına rağmen, Japonya, bu üssün devam ettirilmesi ve genişletilmesi için çeşitli gerekçeler ileri sürmüştür (Santo, 2018).

Stratejik bir emsal olarak ve 2013'te dünyada duyurulan Çin'in kara ve deniz rotası stratejisiyle ilgili Afrika Boynuzu'ndaki askeri varlığının güçlendirilmesiyle bağlantılı olarak Çin, ilk yurtdışı üssünü 2017 yılında kurmuştur. Bu üs sayesinde Afrika Boynuzu'ndaki korsan operasyonlarıyla mücadele etmek, savaş ve insani misyonlar veya barışı koruma misyonları gerçekleştiren güçlerin ikmaline yardım etmek amacıyla, varlıklarının on yıl sürmesi şartıyla bu bölgeye yaklaşık 10 bin asker konuşlandırmıştır (Abdullah, 2016).

İsrail'in Nüfuz Stratejisi

Afrika Boynuzu bölgesi, Ortadoğulu güçler tarafından uluslararası ve bölgesel bir çatışma ve kutuplaşma bölgesiydi ve İsrail, güvenliğini artırarak ve bir anlaşmaya vararak, İsrail ulusal güvenliği için bir strateji olarak bölgedeki varlığına bahse giren en önde gelen bölgesel güçtü. Doğu Afrika bölgesinde Afrika ilişkilerini geliştirmek, uluslararası kuruluşlarda oylarını kazanmak ve bölgesel olarak uygulanan kuşatma ve tecridi kırmak için Doğu Afrika bölgesinde atılım yaparak, programını geliştirmekte olan ülkelere yardım sağlamak için yatırım yaptı (Oded, 2014:23). İsrail, Afrika kıtasındaki ülkelerle diplomatik ilişkilerini güçlendirmeye yönelik bir strateji başlattı, Gana ile başladı ve onu diğer ülkeler takip ederek altmışlı yılların ortasında yirmiden fazla ülkeye ulaştı (Oded, 2014:39). Doğu Afrika bölgesi ile bağlantılı olarak İsrail, Arap ülkelerini (Sudan ve Mısır) ablukaya almak ve Uzak Doğu ve Güney Afrika havacılık rotasını güvence altına almak için Kenya, Uganda ve Etiyopya ülkeleriyle olan seçkin ilişkilerinden yararlandı (Oded, 2014:442). Bu politik, en önemlisi, Eritre ile askeri işbirliği olmak üzere, Babülmendep Boğazı'ndaki seyrüseferi takip etmek, İran ve Körfez faaliyetlerini izlemek ve İsrail çıkarlarını korumak için bir askeri üs edinmesiyle sonuçlanan askeri anlaşmalar imzalandı.

Körfez- İran Rekabeti

Bölgedeki Körfez hamleleri, stratejik konum ve kaynaklar üzerindeki rekabetin gerekçelendirilmesi ve çıkarların güçlendirilmesiyle ilgilidir, ancak bölgedeki Körfez-İran kutuplaşma savaşının ışığında çerçevelenmiştir. Çizgileri, Yemen'deki savaştan sonra, "Arap koalisyon güçlerinin" savaş operasyonlarının artmasıyla belirlenmiştir. Husilerin Babülmendep'i kontrol etmesiyle ilgili Körfez korkuları son dönemde artmıştır. Bu bölge üzerindeki uluslararası rekabetin devamı olarak bölge, varlığını azaltmak için İran'la Körfez çatışmasını yürütme alanına dönüşmüştür.

İran, bölgesel olarak uygulanan ablukayı atlatma stratejisinin bir parçası olarak Doğu Afrika bölgesine açılma girişimlerini bir süre önce hızlandırmıştır. Haşimi Rafsancani'nin cumhurbaşkanlığına gelmesinin ardından, dış politikasını yeniden gözden geçirmesi ve Afrika'da bir yer arayışı doğrultusunda, İran, 1990'larda Afrika ilişkilerinin ümit verici başlangıcını kaydetti. Rafsancani, 1991 yılında Sudan'ı ziyareti ile Afrika ülkelerine ilk İran cumhurbaşkanlığı ziyaretini başlatmıştır. Bu ziyareti 1996'da altı ülkeye (Kenya, Uganda, Sudan, Tanzanya, Zimbabve ve Güney Afrika) ziyaret takip etmiştir (Mabrouk, 2011:14-16). Bu ziyaret, İran-Afrika ilişkilerinin zirve noktasıydı. Doğu Afrika bölgesi, Orta Doğu krizlerinden uzakta Tahran için bir çıkış noktasıydı. İran'ın dış politikasında Afrika'ya gitme stratejisi, ekonomik işbirliğini harekete geçirme, ekonomik ve ticari bağları güçlendirme çabaları ışığında bu etkileşimlerin hacmini genişletmek için stratejik bir vizyonla bölgenin çevresi dışındaki dış dünyaya açıklığını güvence altına almak için ana geçiş noktası olarak bölgeye yönelik endişelere dayanıyordu (Ahmed, 2014).

Genel olarak, son yıllarda Afrika Boynuzu'ndaki hedeflerine ulaşmak için başta BAE ve Suudi Arabistan olmak üzere bölgesel Orta Doğulu oyuncuların bölgeye girişine tanık olunmuştur. İsrail, ayrıca bölgedeki ilişkilerinden ve Afrika kıtasına geniş çapta yayılmasından yararlanarak etkisini pekiştirmeye ve bölgedeki varlığını güçlendirmeye devam etmektedir (Taher, 2020).

2.2. İsrail'in Afrika'ya Yönelik Dış Politikasının Hedefleri ve Belirleyicileri

2.2.1. İsrail Politikasının Afrika'ya Yönelik Hedefleri

Varlığının reddedildiği bir bölgede 'yapay' bir yeni devlet olarak ulusal güvenliğini koruma çabası İsrail'in en önemli önceliğidir. Bu nedenle, dış politikasında İsrail,

politik ve ekonomik hedeflerinin yanı sıra, bir dizi stratejik ve güvenlik hedeflerini gerçekleştirmeye çabalamaktadır. Güvenlik, ilk kuruluş döneminde en önemli önceliği olmasına rağmen, dış politika hedefleri, zaman zaman İsrail'in siyasi karar vericilerinin öncelikleri ve uluslararası ve bölgesel değişkenler doğrultusunda değişebilmiştir.

The Guardian gazetesi, 1962'nin ağustos ayında, İsrail-Afrika ilişkilerinin amacına şöyle işaret etmiştir: "İsrail'in Afrika'daki politikasına, yalnızca Arap dünyasına karşı savunma hattının bir parçası olmaktan daha geniş bir bakış açısıyla bakılmalıdır. Bu siyaset, İsrail'in Afrikalılara yardım etmesini de içinde barındırmaktadır. Özellikle de Afrikalılar bu yardıma hızlı bir şekilde icabet ediyorlar" (Abdurrahman ve Eşşaravi, 1985: 27). İsrail'in Afrika kıtasına yönelik politikasının amaçları şöyle özetlenebilir:

İsrail'in ulusal güvenliğini korumak, İsrail'in, kurulduğu dönemde varlığının Arap dünyası tarafından reddedilmesi nedeniyle yok olma tehlikesi hissettiği görülmüştür. Özellikle kendisine Kızıldeniz'de ticari hareket özgürlüğü tanıyan Etiyopya ve Eritre ile yakın ilişkileri, Nil Suları konusundaki etkisi ve bu konunun özellikle Sudan ve Mısır başta olmak üzere Arap güvenliği üzerindeki etkisi aracılığıyla, İsrail-Afrika ilişkileri ağı İsrail'in ulusal güvenliğine katkıda bulunmuştur.

Arap red cephesi ile karşı karşıya kalan İsrail, Afrika'ya gidip Afrika kıtası ülkeleri ile ilişki ağı kurma yoluyla kendisini çevreleyen izolasyonu kırmaya çabalamıştır. Bu amaçla bazı Afrika ülkeleri ile ikili ekonomik ve ticari ilişkiler kurmuş ve ek olarak, Afrika devletlerini Arap-İsrail çatışmasına karşı tarafsızlaştırmayı amaçlayan diplomatik ilişkiler ağı kurmuştur (Oded, 2010: 121).

İsrail'in bir başka amacı Afrika ülkelerinin İsrail'e uluslararası forumlarda desteğini sağlamak; tanınma elde etmek, Arap ülkeleriyle Afrika ülkeleri arasındaki dayanışmanın zayıflatılması ve böylece İsrail politikalarına karşı koyan bazı Afrika devletlerinin tarafsızlaştırılması ile uluslararası meşruiyet kazanmaya çalışmak olmuştur.

Afrika ülkeleriyle olan ilişkileriyle ekonomik kazanımlar elde etmek İsrail'in bir başka amacı olmuştur. İsrail kendisini Afrikalılara 'dost' bir ülke olarak ve pek çok alanda gelişen ve örnek alınan bir model olarak sunmaya çalışmıştır. Bağımsızlık sonrasında Afrika kıtasının tarıma olan yüksek bağımlılığı ile ilgili teknikler konusunda, Afrika

kıtasındaki çeşitli ülkeler için kalkınma ve geliştirme programları ve uzmanlığı sunmuştur. Bu durum İsrail'in bu kapıdan Afrika'ya girmesini kolaylaştırmıştır. İsrail ayrıca Afrika'nın engin servetine de göz dikmiştir. Kıtadaki İsrail şirketleri, buradaki yer altı servetlerinin çıkarılması, üretimi ve satışından küresel pazarda önemli bir pay almaya çalışmaktadır

Bu hususta önem taşıyan bir başka önemli gelişme, İsrail'in, başta Etiyopya'daki Falaşa Yahudileri olmak üzere, Afrika kıtasından yüz binlerce Afrikalı Yahudi'yi İsrail'e getirmesi olmuştur. Bu operasyonların en önemlileri, "Musa Operasyonu", "Süleyman Operasyonu" ve "Sihirli Halı Operasyonu"dur.

İsrail, güvenlik ve teknoloji alanındaki uzmanlığını Afrika ülkelerine sunma çabası içinde olmuştur. Gelişmiş gözetleme ve casusluk teknolojileri üreten İsrail özellikle terörle mücadelede güvenlik uzmanlığı ve bu alanda gelişmiş bir ülke olarak temayüz etmiş ve bunun sonucunda burada önemli bir pazar elde etmiştir.

2.2.2. İsrail'in Afrika'ya Yönelik Dış Politikasının Belirleyicileri

2.2.2.1. Arap-İsrail Çatışması

Hiç şüphe yok ki, Arap-İsrail çatışması, İsrail-Afrika ilişkilerinin gidişatında büyük önem ve etkiye sahiptir. Bu durum, bir noktada ilişkilerin gerilmesine ve bu gerilme de tarafları bu ilişkiyi kesmeye sevk etmiştir. İsrail, Afrika'yı, Arap-İsrail çatışmasının çözümü açısından veya Mısır ve Sudan gibi Arap Afrika ülkelerine baskı ve şantaj yapma imkânı vermesi itibarıyla, Araplarla ilişkilerde etkili bir stratejik rol oynayabilecek potansiyelde görmüştür. İsrail'e göre, Afrika ülkeleri hem Araplarla hem de İsraillilerle dost olabilirlerdi. İsrail, Afrika kıtasını Orta Doğu'daki çatışmalarda bir taraf olarak görmemiştir. Bu süreçte Afrika devletleri zaman zaman Araplarla İsrail arasında çoğu başarısız olan arabuluculuk yapma çabasına girişmişlerdir.

İsrail'in Haziran 1967'de başlattığı, Gazze Şeridi'ni, Batı Şeria'yı, Mısır'daki Sina'yı ve Suriye'deki Golan'ı işgal etmesine yol açan saldırısının ardından, bazı Afrika ülkeleri İsrail algılarını değiştirmeye başladılar. Bazıları İsrail'i, Afrika kıtasında bulunan Arap topraklarını işgal eden bir güç olarak görmeye başladılar. Bu saldırganlık, Afrika ülkelerinin İsrail'e bakışındaki değişimin başlangıcına işaret ediyor. Bu, Gine gibi bazı Afrika ülkelerinin İsrail ile diplomatik ilişkileri koparmasına yol açtı. Gine, İsrail

saldırısının ardından İsrail ile ilişkileri kesen ilk Afrika devletidir. 1972'de, Uganda, Çad ve Kongo gibi birçok Afrika Devleti de İsrail'le ilişkilerini kesmiştir (Oded, 2010: 140). 1973'deki Ekim Savaşından sonra, İsrail ile ilişkileri kesen Afrika ülkelerinin sayısı arttı. Mısır'ın Afrika ülkeleri üzerindeki baskısı sonucunda, İsrail'le ilişkileri koparan ülke sayısı Kasım 1973'e kadar 29 ülkeye yükseldi.

İsrail'in Arap ve Afrika ülkelerine yaptığı saldırılar İsrail ve Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerin kesilmesinin doğrudan nedeni olduğundan, taraflar arasındaki barışçıl çözüm süreci de, iki taraf arasındaki ilişkilerin yeniden kurulmasının nedeni oldu. 1979'daki İsrail ile Mısır arasındaki Camp David Antlaşması'ndan sonra Afrika ülkeleri, İsrail'le ilişkilerini kesmenin nedeninin Sözleşme'nin imzalanmasından sonra ortadan kalktığını düşünüyordu.

Bu noktada, Camp David anlaşması sonrasında daha önce İsrail'i boykot eden Afrika ülkelerinin İsrail'le aralarındaki ilişkilerin yeniden tesis edilmesine bakalım.

2.2.2.2. İsrail'in Afrika'nın Önemine İlişkin Farkındalığı

İsrail, Arap komşularıyla ilişki kurmasının tüm yollarını kendi eliyle engelledikten sonra, Afrika kıtasıyla ilişkilerin önemini erken fark etti. Bu farkındalık, İsrail, Afrika kıtasına giderken, kısa bir süre içinde çeşitli sektörlerde gelişmeye katkı sağlayabilecek küçük bir devlet olarak kendi kalkınma modelini sunma çabasına girişti (Abdurrahman, 2015: 22). Bu, İsrail'den kalkınma ve teknik yardım almak isteyen birçok Afrika ülkesini onunla yakınlaşmaya teşvik etti. İsrail Başbakanı Golda Meir *Golda Meir'in İtirafı* adlı kitabında, şu sözlere yer verilmiştir: "Afrika ülkeleri gibi biz de mücadelemizle bağımsızlığımızı kazandık, her şeyi öğrendik ve aynı sorunları yaşadık. Bazıları, Afrika'ya Birleşmiş Milletler'de destekleyici oya ihtiyacımız olduğu için gittiğimizi söyledi. Bu doğru, çünkü bu önemli bir faktör ama tek faktör değil" (Azmi, 1979: 242). Şu sözler de yine Golda Meir'e aittir: "Afrika'nın Birleşmiş Milletler'deki oylarının İsrail'in bu kıtaya gitmesini sağlayan öncelikler arasında olduğu ileri sürülüyor. Evet, bu doğrudur. Afrika kıtasının Birleşmiş Milletler'de oy kullanma yetkisinin ağırlığı, BM Genel Kurulunda toplam oyların % 32'sini oluşturmaktadır". Aynı durum, İsrail Başbakanı David Ben-Gurion tarafından şu sözlerle vurgulanmıştır: "Afrika ülkeleri zengin değil, ancak uluslararası

platformlardaki ve kurumlardaki oyları büyük ülkelerinkilerin oylarının değerine denk geliyor” (Hammad, 1986: 31).

2.2.2.3. Afrika Kıtasında Yahudi Varlığı

Afrika'daki en geniş Yahudi topluluğu Etiyopya'daki Falaşa Yahudileri'dir. Tarihsel çalışmaların çoğu, Afrika kıtasındaki genelde görmezden gelinen bu gruba odaklanırken, aynı zamanda Afrika kıtasındaki diğer Yahudilerin durumlarına da odaklanmıştır. Afrika kıtasında, Etiyopya'daki Falaşalar dışında Uganda'da Abyodaya, ve Güney Afrika'da Lamba gibi diğer Yahudi grupların yaşadığı bilinmektedir (Abdul Rahman, 2010). Fas gibi Afrikalı bir Arap ülkesinde, çoğu Kazablanka'da yaşayan binlerce Yahudi vardır. Tunus'ta Yahudiler Cerbe adasında toplanmıştır. Ayrıca, Mısır'da yaşayan binlerce Yahudi vardır.

Afrika'daki Yahudi cemaatler, geçmişte, İsrail'e Afrika üzerindeki etkisini güçlendirmesi için büyük destek vermiştir. Afrika, İsrail'in dış siyasetinde önemli bir hedef olarak kabul edilir. Afrika'daki Yahudi cemaatinin nüfusu, yarım milyondan fazladır. Bunların birçoğu özellikle ekonomik alanda önemli bir nüfuza sahiptir. Bu, bölgedeki İsrail planlarına ilişkin önemli bir destek kaynağı olarak kabul edilir (Boufrash, 2017). İsrail Başbakanı Golda Meir, Afrika Yahudilerinin önemi hakkında şunları söylüyor: "İsrail'in sınırları içerisinde ve uluslararası alanda Arap devletlerine karşı koyması, kendisine dayatılan ablukayı delmek için yeni yollar keşfetmek için büyük çaba göstermesi gerekmektedir. Dünya Yahudilerinde sadık ve kardeş bir müttefiki var. Doğal olarak, Afrika'daki İsrail diplomatik misyonlarının temel görevi, İsrail ile oradaki Yahudiler arasındaki ilişkileri geliştirmek olacaktır" (Mordekhi, 1984: 121).

Falaşa Yahudileri dünyadaki en fakir Yahudi topluluğu kabul edilir. Falaşa Yahudilerinin çoğu, dönem İsrail'e nakledilmiştir. Bunların en meşhuru, Sudan üzerinden gerçekleştirilen 1983'de başlayıp 1985'e kadar devam eden "Musa Operasyonu" olarak adlandırılan hava operasyonudur. Bu süreçte 40.000 Falaşa Yahudisi'nin Geri Dönüş Kanunu² uyarınca İsrail'e transfer edildiği tahmin ediliyor.

² 5 Temmuz 1950'de kabul edilen İsrail mevzuatı, Yahudilere göç etme, İsrail'e yerleşme ve vatandaşlık kazanma hakkı veriyor. 1970 yılında, yasa Yahudi kökenli kişiler ve eşlerini içerecek şekilde değiştirilmiştir, <https://www.paljourneys.org/en/timeline/historictext/9609/israel-law-return-and-its-amendments>

Etiyopya'daki Falaşa Yahudileri Afrika'daki en fakir Yahudi cemaatini temsil ediyorsa, Güney Afrika'daki Yahudi cemaati dünyanın en zengin Yahudi cemaatlerinden biridir. İstatistiklere göre, İsrail Hazinesi'ne Güney Afrika'daki Yahudi katkısı Birleşik Devletler'deki Yahudi katkısından sonra ikinci sırada gelmektedir (Markowitz, 1969: 193-206).

Amerikan İsrail İşbirliği Örgütü'nün istatistiklerine göre, Afrika'dan İsrail'e 1948'den 1995'e kadar göç eden Yahudi sayısı yaklaşık 484067'e ulaşmıştır. Bu süreçte Fas'tan 381618, Etiyopya'dan 48624, Mısır ve Sudan'dan 37548, Güney Afrika'dan 16277 Yahudi İsrail'e göç etmiştir (Abdel Rahman, 2004).

2.2.2.4. Afrika Kıtasına Stratejik İlgi

İsrail'in sürekli bölgesel hegemonya arayışı, onu Afrika kıtasındaki nüfuzunu stratejik öneme sahip alanlara odaklamaya itti. Bu ülkelerin önemi ve Kızıldeniz'e bakan Bab El-Mandab'a yakınlığı göz önüne alındığında, İsrail'in Afrika Boynuzu ülkeleri ve Nil Havzası ülkeleriyle ilişkilerini yoğunlaştırdığı görülmektedir. Ayrıca bölge, Doğu ve Güney Afrika'ya yönelik deniz ve hava koridorları için önemlidir. Ek olarak, İsrail, nehrin suyunu elde etme arzusu ve eski hırsları doğrultusunda Nil Havzası ülkeleriyle ilişkilerini güçlendirmeye çalışmıştır. Hedefi, bu ilişkiyi Mısır ve Sudan gibi Nil Nehri'nin topraklarından geçtiği Arap ülkeleri üzerinde baskı oluşturmak için kullanmak olmuştur.

Afrika kıtası, 1897'de İsviçre'nin Basel kentindeki ilk Siyonist konferanstan ve sonrasında gelen diğer Siyonist konferanslardan bu yana, Siyonist projenin önemli bir parçası olmuştur. Theodore Herzl ve Chaim Weizmann, dikkatlerini Yahudiler için alternatif bir vatan olarak Uganda, Kenya, Kongo, Zaire ve Mozambik'e yöneltmişlerdi. Herzl, Doğu Afrika'daki bir Yahudi varlığı ve Diaspora Yahudilerini Afrika'da bir araya getirmeye yardımcı olma fikrine dayanarak Doğu Afrika'nın Yahudilerin ihtiyaçlarını karşılayacak uygun bir yer olduğunu düşünüyordu (Al-Haj, 2012). İşgal altındaki Filistin topraklarında seçilen ana merkeze karşı bir tehdit olması durumunda, Afrika kıtasının bazı bölgeleri, Yahudi yerleşimi için alternatif alanlar olarak seçildi. Afrika'da hedeflenen bölgeler arasında Siyonist hareketin Doğu Afrika'da sömürge oluşturma projesi, Siyonist hareketin kurucusu Herzl'in ölmesi ve 1905 yılında düzenlenen 7. Yahudi Konferansı'ndan çıkan Filistin dışında herhangi bir

alternatif vatan bulma konusunda gösterilen tüm çabaların durdurulması kararı sonucunda akim kalmıştır.

2.2.2.5. Afrika Kıtasına Yönelik Ekonomik ve Ticari ilgi

Afrika kıtası, doğal kaynakları bakımından dünyanın en zengin kıtalarından biri olarak kabul edilir. Dolayısıyla, İsrail, kaynaklarını kullanmak için Afrika'yı önemli bir kanal olarak görmektedir. İsrail, özellikle Afrika ülkeleriyle ilişkilerinde, kendisini başarılı ve çeşitli alanlarda uzmanlığı örnek alınan gelişmiş bir ülke olarak sunmuştur. İsrail, bu ülkelere deneyimlerini sunma konusundaki istekliliğini, bunların İsrail yardımına olan ihtiyaçlarından istifade ederek dile getirmiştir. İsrail, Afrika ülkelerini İsrail kamu ve özel şirketleri için birçok ekonomik alanda ve yatırım fırsatlarında önemli bir yatırım pazarı olarak görmektedir.

2.2.2.6. Terörle Mücadele

Benjamin Netanyahu'nun iktidarı dönemindeki (2009 itibariyle) dış söyleminde, İsrail kendisini küresel terörle mücadelede bir model olarak sunmuştur. Terörizmden muzdarip Afrika ülkeleriyle dayanışma sloganını yükseltmiştir. 2014 yılında Boko Haram, Nijerya'nın Borno eyaletinde 223 kızı kaçırdığında, İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, ABD'nin Nijerya ordusuna askeri teçhizat sağlamayı reddetmesinin ardından, kızları kurtarmak için ülkesinin bu ülkeye askeri destek vermeye hazır olduğunu açıkladı. Bu, Nijerya'yı İsrail'den Cobra uçağı almaya yönlendirdi (Staff, 2019).

İsrail, terörle mücadele bahanesiyle hem Müslüman çoğunluklu Çad hem de Mali ile ilişkilerini güçlendirmeyi hedeflemiştir. İsrail ile Çad arasındaki yakınlaşma, İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu'nun Ocak 2019'da Çad'a yaptığı ziyaretten sonra gerçekleşti. Netanyahu ayrıca, ECOWAS Ekonomik Zirvesi'nde, Haziran 2017'de Mali Devlet Başkanı ile bir araya geldi. Raporlar iki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden kurulması için düzenlemeler olduğunu göstermektedir (Yahya, 2019).

2.3. İsrail'in Afrika'ya yönelik dış politikasını uygulayan kurumlar

İsrail, dış politikasını formüle ederken ve uygularken stratejik hedeflerine ulaşmak için kurumlarına dayanmaktadır. Başbakan, İsrail siyasi sistemine göre devletin iç ve dış işlerini yönetme yetkisine sahiptir. Dışişleri Bakanlığı da, ülkeyi dışarıda temsil etme,

devlet işlerini yürütme ve dünyanın çeşitli ülkeleriyle diplomatik ilişkiler kurma yetkisine sahiptir.

İsrail'in Afrika'ya yönelik dış politikasının belirlenmesinde ve uygulanmasında etkili kurumlar arasında İsrail Parlamentosu (Knesset), güvenlik ve askeri kurumlar ve sendikalar gibi rolü resmi kurumlardan daha az olmayan diğer gayri resmi kurumlar bulunmaktadır.

2.3.1. Resmi Kurumların Rolü

2.3.1.1. Başbakan

İsrail siyasi sistemine göre, hükümet iktidarın merkezidir ve onun içinde resmi karar alma süreci gerçekleşir. Başbakanı, önemli yetkilere sahip hükümetin liderliğini üstlenir. Bu durum, İsrail hükümetinin “başbakan hükümeti” olarak isimlendirilmesine sebep olmuştur. İsrail Devleti'nin kuruluşundan bu yana hükümetleri, gelişmekte olan ve bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerle çeşitli boyutlarda ilişkiler kurmaya büyük önem vermiştir.

Afrika Boynuzu bölgesindeki ülkelere İsrail tarafından her zaman önem verilmiştir ve bu hala böyledir. İlk İsrail Başbakanı David Ben Gurion, "Eilat limanında denizcilik özgürlüğünü güvence altına aldıktan sonra, Doğu Afrika İsrail'in uluslararası ilişkilerinde bir öncelik haline geldi, çünkü bu ilişkiler her iki taraf için de çok önemli sonuçlar doğuracak" demiştir (Morteza, 2006: 22).

Genel olarak İsrail, ekonomik, askeri, teknik ve hizmet desteği sağlayarak Afrika kıtası ülkelerinin başkanlarının ve halklarının güvenini kazanmaya çalışmaktadır. Bunu başarmak için İsrail'in başbakanları diplomatik düzeyde sürekli karşılıklı ziyaretler yapmak, onlara sağlık yardımı sağlamak ve tüm dini ve ulusal etkinliklere katılma çabası içinde olmuşlardır.

Örneğin 2012'de İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu Etiyopya Başbakanı Meles Zenawi'nin ölümü üzerine Etiyopya halkına başsağlığı dilemiş ve kendisini “İsrail'in stratejik müttefiki” olarak nitelendirmiştir. Netanyahu, yeni Etiyopya cumhurbaşkanı Hailemariam Desalegn'i İsrail'in ülkesine yardım edebilmesi için İsrail ile daha işbirlikçi ve dostane olmaya çağırdı.

2.3.1.2. İsrail Parlamentosu "Knesset"

Knesset, kanunları çıkarmak, hükümete güvenoyu vermek ve çalışmalarını izlemek için devletin mutlak güce sahip yasama otoritesidir. Bu kurum içinde, hükümet tarafından önerilen projelerin tartışılmasını kolaylaştırmak için bir dizi uzman komite mevcuttur. Knesset'in işlerindeki kapsamlı çalışmalarına rağmen, bu kurum, İsrail dış politikasına hizmet etmede, karşılıklı ziyaretler yoluyla diğer parlamentolarla ilişkileri örmede önemli bir rol de oynamıştır. Dışişleri Bakanlığı'nın harcamalarını ve devlet sınırları dışındaki çalışmalarıyla ilgili askeri ve güvenlik hizmetlerini içeren devlet genel bütçesi üzerindeki Knesset'in onayıyla bu ülkelerle işbirliğini güçlendirmeyi amaçlayan hükümetin projelerini Knesset desteklemektedir.

2.3.1.3. İsrail Dışişleri Bakanlığı

İsrail Dışişleri Bakanlığı, Afrika ülkelerinin de içinde bulunduğu farklı ülkelerle ve bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla ilişkiler kurmak, geliştirmek ve güçlendirmek, ülkeye göç gezileri düzenlemek ve diplomatik ilişkide bulunduğu ülkelerde devlet büyükelçilikleri açmaktan sorumlu olan bir devlet organıdır.

Dışişleri Bakanlığı, İsrail dış politikasının stratejik planlarını uygulamak için birkaç ihtisas dairesi kurmuştur. İsrail Dışişleri Bakanlığı, İsrail'in dış stratejisinin uygulanmasında önemli görülen Afrika kıtasına getirdiği avantajlardan dolayı dikkat çekmiş ve bu nedenle Afrika konusunda iki ihtisas dairesi kurmuştur. Bunlar,

Afrika Şubesi (1) Afrika kıtasının Kuzey ve Doğu ülkeleri, ve,

Afrika Şubesi (2) Güney ve Batı Afrika ülkelerine ilişkin sorumlu dairedirler.

Bu durum, İsrail'in Afrika'ya, ve özellikle de Afrika Boynuzu'na duyduğu ilgiyi ve güçlü diplomatik ilişkiler kurma isteğini göstermektedir.

2.3.1.4. Askeri Güvenlik Organları

İsrail güvenlik servisleri, ülkenin özellikle Afrika'ya yönelik dış direktiflerine hizmet etmede en az diğer resmi kurumlar kadar rol oynamaktadır. Bu nedenle, İsrail istihbarat teşkilatı, tüm Afrika hareketlerini izlemek için çalışan, bu ülkelerin işleriyle ilgilenen bir departman kurarak Afrika ülkeleriyle iletişim kurmak için özel kanallar oluşturmuştur. Askeri kurumlar ayrıca İsrail içinde birçok Afrikalı askeri eğitmektedir (Nasreddin, 2012: 13).

2.3.1.5. Mossad

İsrail Devleti tarafından bilgi toplamak, istihbarat çalışmaları yapmak, İsrail sınırları dışında gizli ve özel operasyonlar gerçekleştirmek üzere görevlendirilen istihbarat ve özel görev aygıtıdır. Mossad, doğrudan başbakanın rehberliğinde resmi bir kurum olarak faaliyet göstermektedir.

Mossad teşkilatı, bölgeyi İsrail'in doğrudan güvenliğiyle ilişkilendirmek için Kızıldeniz ve Afrika Boynuzu meselelerinde uzmanlaşmış bir departman içermektedir. Bölgenin İsrail'in dış politikasında özel bir ilgi görmesinin ardından teşkilatın Afrika Boynuzu'ndaki faaliyeti artmıştır. Çalışmalarının Afrika kıtası üzerindeki etkileri, 1989'da İsrail ile Etiyopya arasındaki ilişkilerin yeniden kurulmasından sonra ortaya çıkmıştır. Addis Ababa'da, bölgedeki istihbarat çalışmalarının başlangıç noktası olan bir Mossad istasyonu kurulmuştur. Misyonu, Afrika Boynuzu'nda neler olup bittiğine dair istihbarat bilgileri toplamaktır (Şukayle, 2013: 67).

2.3.1.6. Askeri Kurum

Askeri kurumlar İsrail devletinin varlığının ve egemenliğinin korunması, savunmasının sağlanması, vatandaşlarının güvenliğinin sağlanması ve İsrail'in ulusal güvenliğini tehdit eden her türlü operasyonun engellenmesinden sorumlu kuruluşlar grubudur. Bu kurum, savunma ve savaş alanında çeşitli uzman kuruluşlar aracılığıyla faaliyette bulunur. Ordunun, Hava Kuvvetleri, Donanma ve Kara Kuvvetleri olmak üzere üç ana tugayı vardır. Bu kurumlar, İsrail devlet sınırları içinde faaliyette bulunmakla birlikte, İsrail içindeki eğitim merkezleri aracılığıyla dış politikaya hizmet etmede, uzmanlarını ve memurlarını yurt dışına göndermede önemli bir rol oynamıştır. Ordu, muharebe ve askeri silahlar alanında hedef ülkelerin ordularını eğitmek ve donatmakla ilgili bir dizi dâhili ve harici profesyonel eğitim merkezi kurmuştur.

2.3.2. İsrail'le İrtibatlı Gayri Resmi Kurumların Rolü

Bu kurumlar, dışarıdan karar ve direktiflerin alınmasına doğrudan katkıda bulunmazlar. Buna karşılık, bunların konumları ve etkileri, İsrail'in varlığına hizmet eder ve etkisini derinleştirmeye katkı sağlar.

2.3.2.1. Afrika'daki Yahudi Topluluğu

Afrikalı Yahudiler, Afrika-İsrail ilişkilerini desteklemede çok önemli bir rol oynamaktadır. Bunlar, İsrail ve Afrika arasında hareket ederek iki ülke için çifte vatandaşlık edinmeleri yoluyla Afrika-İsrail ilişkilerine hizmet etmek ve iki taraf arasında kültürel, politik ve ekonomik bir köprü oluşturmak için iletişim kanalları kurmaktadır (Nasreddin, 2012: 24).

Afrika'daki Yahudi varlığı, İsrail'in o bölgedeki yönelişine de hizmet etmektedir. Bu, İsrail'in şemsiyesi altında ve uluslararası Yahudi ajanslarından gelen fonlarla faaliyet gösteren çeşitli hizmet alanlarında "Afro-İsrail" dostluk dernekleri kurma çabasından kaynaklanmaktadır. Bu dernekler, uluslararası duruşları, mali yetenekleri, Afrika halklarının birçok kesiminin ihtiyaçlarına hizmet etme ve sağlama yeteneği nedeniyle bu ülkelerin liderlerinin dikkatini çekmektedir.

2.3.2.2. İsrail Sendikaları Genel Federasyonu "Histadrut"

Sendika 1920'de, Siyonist göçmenliği teşvik etme ve göçmenleri Filistin'e yerleştirme politikasına hizmet etmek için kuruldu. Şu anda, İsrail siyasetine hizmet eden Uluslararası Yahudi Ajansı ile ortaklaşa çalışmaktadır. Görev alanı sadece sendika çalışmalarıyla sınırlı değildir. Federasyonun rolü, gelişmekte olan ülkelerdeki işçi sınıflarına hizmet bahanesiyle fakir ülkelerdeki işçi sendikalarıyla istişarelerde bulunarak uluslararası işçi sendikaları ile bir ilişkiler ağı kurarak, devleti bir uluslararası ilişkiler ağıyla bağlantılandırmaktır.

2.3.2.3. Medya kurumları

İsrail'deki medya kurumları, çeşitli yollarla yaptıkları propaganda çalışmaları ile İsrail dış politikasına hizmet etmede etkin bir rol oynamaktadır. Bu kurumlar, devasa mali bütçeleri ve modern teknolojileri ile İsrailli karar vericilerin büyük ilgisine mazhar olmaktadır (ElUtvı, 2011: 18).

İsrailli politikacılar, devletin kuruluşundan bu yana, uluslararası Yahudi toplulukları ile iletişim kurmanın ve onları psikolojik ve ideolojik olarak harekete geçirmenin bir yolu olarak bu medya kurumlarına ilgi duymaktadır. Yahudi meselesini, ayrımcılık ve zulüm politikasını, Yahudi sorunu ile ilgili dünya kamuoyunun eğilimlerini etkilemek ve onu ilgi ve önem kazanan küresel bir konu haline getirmek için bu medya kuruluşları yoğun bir faaliyet içindedir. Bu kurumlar, gelişmekte olan ülkelerde

pazarlanacak fikirlerin yaygınlaşması için verimli bir zemin olarak faaliyet göstermektedir (ElUtvı, 2011: 32).

Bu kurumlar, Afrika ülkeleriyle ilgili çalışmalarıyla, Afrika medyasının İsrail'e yönelik faaliyetlerini izlemekte ve İsrail içindeki Afrika meselelerinde uzmanlaşan kurumlara raporlar hazırlamaktadır. Ayrıca, İsrail vakfı tarafından yayımlanan tüm Afrika ülkelerinde farklı dillerde dağıtılan ve gelişmekte olan dünyaya pazarlama için Yahudi resmi görüşlerini ifade eden İsrail Hakkında Gerçekler adlı yıllık bir kitap yayınlamaya çalışmaktadır (Nasreddin, 2012: 51).

2.3.2.4. Üniversiteler ve Özel Araştırma Merkezleri

İsrail, kendisi ile Afrika ülkeleri arasında ilişkileri güçlendirme yollarını araştırmak için Afrika meselelerinde uzmanlaşmış merkezler ve enstitüler kurmaya özen göstermiştir. Afrika kıtasındaki İsraillilerin İsrailli araştırmacı ve uzmanları Afrika'ya göndererek bilgisini genişletmek için çalışıyordur. Bu üniversiteler ve enstitüler, İsrailli ve Afrikalı araştırmacıları da kapsayan yıllık konferanslar düzenlemektedir.

İsrail dış politikasını şekillendirmede rolü olan kurumların çokluğuna ve çeşitliliğine rağmen, bunların hepsi İsrail'in hizmetine ve dış politikasına katkıda bulunmuştur. Bu kurumlar fakir ülkelere ve bağımsızlığını yeni kazanan Afrika ülkelerine yardım etmeye önem vermiş ve onlara destek sağlamıştır. Bunlar, Afrika Boynuzu ülkelerine özel ilgi göstermiş, İsrail dış politikasının hedefine ulaşmasına önemli katkılar sunmuştur.

2.4. Değerlendirme

Sonuç olarak, İsrail'in Afrika kıtasına olan ilgisinin siyasi, ekonomik, güvenlik veya kültürel bir dizi çıkar ve hedefi ifade ettiği söylenebilir. Bu nedenle, Afrika kıtasındaki İsrail varlığının bir tesadüf olmadığını; bunun yerine, İsrail'in Afrika ülkelerinin yeniden yapılanma, inşa, ekonomik kalkınma, askeri ve güvenlik güçlerinden yararlanarak Afrika kıtasındaki varlığını yoğunlaştırmaya çalıştığını, bunun uzun vadeli bir strateji olduğunu ifade etmek gerekir. Bu bağlamda, İsrail, Afrika kıtasındaki stratejik hedeflerine ulaşmak için İsrail dış politikasının tasarlanmasında ve uygulanmasında aktif ve önemli roller oynayan resmi ve gayri resmi kurumlarına güvenmektedir.

BÖLÜM III: İSRAİL-AFRİKA İLİŞKİLERİNİN GELİŞİM AŞAMALARI

3.1. İsrail-Afrika İlişkilerinin Gelişim Aşamaları

Bu bölüm, İsrail-Afrika ilişkilerinin kuruluş ve gelişim aşamasını (1948-1967), bozulma ve parçalanma aşamasını (1967-1982), ardından ilişkilerin geri dönüş aşamasını (1982-1991) ve son olarak ilişkilerin normalleşmesi ve yükselmesi aşamasını (1991- 2016) ele almaktadır.

3.1.1. İlişkilerin Kuruluş Aşaması (1948-1967)

İsrail-Afrika diplomatik ilişkileri, İsrail'in 1948'de ilanından bu yana İsrail'i tanıyan Liberya devleti ile başlamıştır. Liberya, İsrail Devletini resmen tanıyan üçüncü ülke olmuştur. O, ayrıca, İsrail'in dostluk ve işbirliği anlaşması imzaladığı ilk Afrika ülkesidir. İki devlet karşılıklı diplomatik ziyaretlerde bulunmuştur (Filistin Bugünün Bülteni, 2016: 34). İsrail o zamanlar apartheid rejimiyle yönetilen Güney Afrika devletine ek olarak, Liberya'yı kıtanın geri kalanına açılmak için ana dayanak olarak görmüştür. İki ülke arasındaki ilişkiler daha sonra ekonomik ve askeri işbirliğini içerecek şekilde gelişim kaydetmiştir.

1948'den 1956'ya kadar İsrail'in Afrika ile ilişkileri Liberya ve Güney Afrika olmak üzere iki devletle sınırlıydı. Bu dönem İsrail'in Afrika'ya yönelişinin ilk aşaması olarak kabul edilmiştir. Afrika ülkeleriyle ilişkilerin genişlemesi ve iki taraf arasındaki karşılıklı resmi ziyaretler ile öne çıkan ikinci en önemli aşama, 1957 ile 1962 arasında gerçekleşmiştir. İkinci aşama, İsrailli karar vericilerin İsrail diplomasisine yönelik “darbeler” olarak kabul ettiği özellikle 1955'te Bandung Tarafsızlık Konferansı ve 1961'de Kazablanka Konferansı gibi birkaç ardışık olayın sonucu olarak gerçekleşmiştir. Burada İsrail'in o zamanki yeni bağımsız Afrika ülkeleriyle iletişim kanallarının açılmasını hızlandırma ısrarı anlaşılabilir. Amaçları tamamen politik olduğundan, uluslararası forumlarda, özellikle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Afrika oylarının mutlak çoğunluğunun bir sonucu olarak böyle bir strateji zorunlu görülmüştür. İsrail'e uygulanan uluslararası izolasyon, ancak İsrail'e uygulanan Arap izolasyonunu kırarak, bu Arap kordonunun arkasından Afrika ülkelerine yakınlaşarak uluslararası forumlarda onların oylarını alarak kırmak mümkündü. Özellikle Afrika Boynuzu ve Doğu Kıyısı'nda güçlü bir güvenlik ağı kurarak İsrail bu hedefini

gerçekleştirebilirdi. Ayrıca, İsrail'in Afrika'ya yönelik stratejisinde ekonomik faktörlerin güçlü bir konuma sahip olduğu görülmüştür. İsrail'e coğrafi yakınlığı bir çok Afrika ülkesini İsrail'in ihtiyaç duyduğu önemli bir hammadde kaynağı yapmaktadır. Bu coğrafya aynı zamanda İsrail ürünleri için cazip bir pazar oluşturmaktadır. Bu aşamada, İsrail stratejisinin hedeflerine ulaşmak için Afrika kıtasında iki sütun halinde politikasını tasarladığı görülmektedir. İsrail Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla resmi diplomasi, ve Uluslararası İşbirliği Bölümü (MASHAV) olarak adlandırılan ve kurulan organ. MASHAV (İsrail Dışişleri Bakanlığı'nda 1958'de kurulan uluslararası işbirliği merkezidir), İsrail ile ilişkileri olan birçok Afrika ülkesinde bir dizi kalkınma ve teknik proje oluşturmayı hedeflemiştir.

- **1955 Bandung Tarafsızlık Konferansı**

İsrailli, 1955'te Endonezya'nın Bandung kentinde düzenlenen Tarafsız Ülkeler Konferansını İsrail diplomasisine bir darbe olarak değerlendirmektedir. İsrail, bu konferansa davet edilmedi. Daha ziyade konferans, İsrail'i kınayan kararlarla sonuçlandı. Konferansa katılan toplam 29 ülke içinde on dört Arap ve İslam ülkesi vardı. Filistin'den temsilciler Yemen ve Suriye heyetlerine üye olarak katıldı (Zakaria, 2013: 101-122).

Mısır Cumhurbaşkanı Cemal Abdunnasır konferansın açılış oturumunda yaptığı konuşmada İsrail'e yönelik çok güçlü eleştiriler getirdi. Katılan Arap delegasyonları da aynısını yaptılar. Konferansın kararları arasında İsrail'i kınamak ve Filistin halkının meşru haklarını desteklemek vardı. Konferansta şu metin geçmiştir: "Filistin'deki durum nedeniyle Ortadoğu'da yaşanan gerginlik göz önüne alındığında ve dünya barışı için yarattığı tehlike göz önüne alındığında Asya-Afrika Konferansı, Filistin Arap halkının haklarına tam destek verdiğini açıklıyor. Filistin sorununun barışçıl yollarla çözülmesini sağlayan Birleşmiş Milletler kararlarının uygulanmasına çağrıda bulunuyor" (Al-Kuntar, 1968: 84). Bu konferansın ardından İsrail Başbakanı David Ben-Gurion'un talimatları 1957 yılında İsrail'in ilk Gana büyükelçisi Büyükelçi Ehud Avriel'e (1950-1957) geldi. Ben-Gurion, Avriel'e mesajında şöyle diyordu: "Arap dünyasından bize uygulanan düşmanca dayatmayı kırmalı ve siyah kıtada gelişmekte olan ülkelerle köprüler kurmalıyız. Bazı Asya ülkeleriyle ilişkilerimizi ayırıştıran aynı

tutumun devam etmesine izin veremeyiz. 1955'te Afro-Asya Bandung Konferansı'nın dışında bırakıldık" (Zakaria, 2014: 78-84).

- **Kazablanka Konferansı 1961**

Ocak 1961'de Fas Kralı Beşinci Muhammed bin Yusuf, Afrika liderlerini Kazablanka'daki tarihi bir toplantıya davet etti. Bu toplantı Afrika Birliği Örgütü'nün kuruluşuna yol açan ilk pratik adım olarak kabul ediliyordu. Konferans'a Mısır, Fas, Libya, Cezayir, Mali, Gana ve Gine liderleri katıldı. Konferans, meşru Filistin hakları belgesini onayladı. Belge şunu belirtmektedir: "Konferans, İsrail'i, sömürgeciliğin hizmetinde, yalnızca Ortadoğu'da değil Afrika ve Asya'da bir araç olmasından dolayı kınıyor" (Kuntar, 1968: 87).

Bu konferansa katılan üç ülke olan Gana, Gine ve Mali'nin İsrail'le diplomatik ilişkileri olmasına rağmen, bunlar, İsrail'i kınayan kararları önlemeyi başaramadılar. Konferanstan sonra, İsrail Dışişleri Bakanlığı Kazablanka zirvesine katılan Afrika ülkelerine yönelik güçlü protestolarını dile getirdi; ancak bu durum bu ülkelerle ilişkileri etkilemedi (Gazan, 2006).

- **Golda Meir'in Afrika Kıtasına Ziyaretleri (1958- 1961)**

Golda Meir, (1956-1966) döneminde İsrail Dışişleri Bakanı olarak çalıştı. Bu dönemde Afrika kıtasını arka arkaya 5 kez ziyaret etti. Uluslararası meşruiyet kazanmak ve İsrail'e uygulanan Arap izolasyonunu kaldırmak için İsrail her alanda Afrika ülkeleri ile stratejik ilişkiler ağı kurarak uluslararası konumunu güçlendirme misyonunu yürütüyordu. Golda Meir ilk önce 1958'de Liberya'nın başkenti Monrovia'yı ziyaret etti. Golda Meir, Başkan William Tubman ve hükümet üyeleriyle bir araya geldi ve ardından Gana'ya yöneldi (Al-Bashbishi, 2011: 142). Başkan Nkrumah ile görüştü ve Gana'nın bağımsızlığının birinci yıldönümü kutlamalarına katıldı. Aralık 1959'da ikinci Afrika ziyaretinde Kamerun'u ziyaret etti. 1 Ocak 1960'da Bağımsızlık Günü kutlamalarına katıldı. Sonra Liberya'yı ikinci kez ziyaret etti ve Başkan Tubman ile görüştü. Sonra Sierra Leone ve Gambiya'ya gitti. Ardından, iki taraf arasındaki ilişkileri güçlendirmek için, Gine Devlet Başkanı Ahmed Sékou Touré ile tanışmıştır. Golda Meir'in Afrika'ya üçüncü ziyareti 1962'deydi. Bu gezide Etiyopya ve Kenya'yı ziyarete etti. Etiyopya'da Kral Haile Selassie ailesinin üyeleriyle bir araya gelmiştir.

Kenya o sırada hala İngiliz yönetimi altındaydı. Yine de Meir, Kenya'nın gelecekteki başkanı Jomo Kenyatta ile bir araya geldi. 1963'teki dördüncü turda Golda Meir, Kenya, Tanganika, Tanzanya, Uganda ve Madagaskar'ı içeren geniş bir Doğu Afrika turu yaptı. Kenya'da devletin Bağımsızlık Günü partilerine katıldı. 1964'te Afrika kıtasına yapılan beşinci ve son ziyaret ise, Meir'in ülkenin bağımsızlığı kutlanmasına katıldığı Zambiya'ya oldu. Bu gezi Senegal, Kongo ve Nijerya ziyaretleriyle tamamlanmıştır (Azmy, 1977: 248).

- **Büyükelçiliklerin Açılması**

İsrail ve Afrika ülkeleri arasındaki ilişkiler 1950'lerin ortalarına kadar uzanmaktadır. Ne var ki, bunların birbirleriyle ilk temasları bağımsızlık kazanmalarından önce gerçekleşmişti (İsrail Dışişleri Bakanlığı, 2010). Gana, 1957'de İsrail Büyükelçiliği'ni açan ilk ülke olarak kabul edilmektedir. Gana ile temas 1954'te başlamıştır. İsrail, daha sonra bağımsızlığından sonra Gana'nın başkanı olan Gana ulusal hareketi lideri Kwame Nkrumah ile ilişkilerini sürdürmüştür. 1955'te İsrail, Gana'da 1957'de bağımsızlık kazandıktan sonra büyükelçiliğe dönüşen İsrail diplomatik temsilciliğinin varlığı için İngiliz sömürge yetkililerinin onayını almıştır. Evi, 2015: 160). İsrail'in Gana büyükelçisi Evi Avril'in Gana'yı bir odak noktası ve Afrika kıtasına doğru bir basamak yapmak için büyük çaba sarf ettiği açıktır. Bu durum, kendisinin, o zamanki İsrail Ticaret ve Sanayi Bakanı Pinhas Sapiri'yi Gana hükümetine kredi vermeyi kabul etmeye ikna etmesi ile kanıtlanmıştır. Temmuz 1958'de Gana için 20 milyon dolarlık bir kredi onaylandı. Avril ayrıca İsrail Dışişleri Bakanı Golda Meir'i İsrail'in Gana'daki varlığını güçlendirmenin ve onu Afrika kıtası için bir başlangıç noktası haline getirmenin önemi konusunda ikna etmek için çalışmıştır. Meir Gana'yı ziyaret etmiş ve Mart 1958'de Bağımsızlık Günü kutlamalarına katılmıştır (Abdel-Rahman, 2015: 46-47).

Bu dönemde Afrika kıtasındaki İsrail büyükelçiliklerinin sayısı hızla arttı. 1960 yılında Afrika kıtasında 9 İsrail büyükelçiliği varken, 1967'de büyükelçiliklerin sayısı 31'a ulaşmıştır (Tablo 1'de gösterildiği gibi). Bu yoğun çabaların İsrail'in bu dönemde yaşadığı zorluklardan, özellikle de İsrail'e ağır eleştiriler yönelten Endonezya'daki

1955 Bandung Konferansı ve Fas'taki 1961 Kazablanka Konferansı'ndan kaynaklandığı ileri sürülebilir.

Tablo 1. 1967'ye kadar Afrika'daki Resmi İsrail Misyonları

Ülke	Temsil seviyesi
elçilik	Burundi
elçilik	Kamerun
elçilik	Orta Afrika Cumhuriyeti
elçilik	Kongo, Brazzaville
elçilik	Kongo "Kinşasa" Demokratik Kongo Cumhuriyeti
elçilik	Aldahoume Şu anda Benin Cumhuriyeti'nin bir parçası
elçilik	Etiyopya
elçilik	Gabon
elçilik	Gambiya
elçilik	Gana
elçilik	Gine
elçilik	Fildişi Sahili
elçilik	Kenya
elçilik	Lesotho
elçilik	Liberya
elçilik	Malawi
elçilik	Madagaskar
başkonsolosluk	Moritanya
elçilik	Uganda
elçilik	Nijer
elçilik	Nijerya
elçilik	Mali
elçilik	Ruanda
elçilik	Senegal
elçilik	Sierra Leone
elçilik	güney Afrika
elçilik	Tanzanya

elçilik	Çad
elçilik	Togo
elçilik	Üst Volta (Republic of Upper Volta) Şu anda Burkina Faso'nun bir parçası
elçilik	Zambiya

Kaynak: Riyad Al-Kuntar, “Afrika'da İsrail'in Penetrasyonu ve Yüzleşme Yöntemleri”, Filistin Kurtuluş Örgütü, Beyrut, Baskı 1, 1968, s. 43.

- **İsrail'in Resmi Afrika Ziyaretleri:**

Bazı İsrailli yetkililer 1957-1967 yılları arasında Afrika kıtasını ziyaret ettiler. İsrail Dışişleri Bakanı Golda Meir'in 1958 ve 1963 yılları arasında sayıları beşe ulaşan gezilerinden söz etmiştik. 1959'da Savunma Bakanlığı Genel Müdürü olan Şimon Peres, Gana ve Gine'yi ziyaret etti. Bu ülkelerin başkanları ile güvenlik işbirliği fırsatları tartışılmıştır.

Ağustos 1962'de İsrail Başbakanı Yitzhak Ben-Zvi, Batı Afrika'daki beş ülkeyi ziyaret etti. Aynı yılın Ekim ayında Çalışma Bakanı Yahal Alon Uganda'yı ziyaret etti. Başbakan Milton Obote ile görüştü. 1963 yılında Alon, ortak işbirliği amacıyla Kenya, Uganda, Tanzanya ve Kongo'yu tekrar ziyaret etti (Amer, 2011: 46).

Haziran 1966'da İsrail Başbakanı Levi Eşkol, Senegal, Fildişi Sahili, Liberya, Kongo, Madagaskar, Uganda ve Kenya'yı ziyaret etti. Bu ziyaret sırasında birçok gezi yapılmış ve çeşitli ortak anlaşmalar imzalanmıştır. Afrika ziyaretinden sonra Eşkol, İsrail Knesset'i önünde bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında Afrika ziyaretinden söz etmiştir. Kıta genelinde 1.500 İsrailli uzmanın çalıştığını ve 6.300 Afrikalının İsrail'de eğitim aldığını belirtmiştir.

- **Afrika'nın Resmi İsrail Ziyareti:**

İsrail, 1960-1963 döneminde Afrika devlet ve hükümet başkanlarının birçok ziyaretine tanıklık etti. Bunlardan en önemlisi, Temmuz 1961'de Burkina Faso Cumhurbaşkanı Maurice Yaméogo ve Haziran 1962'de Liberya Cumhurbaşkanı William Tubman hükümetinin bazı üyelerinin de içinde yer aldığı Afrika devlet başkanlarının İsrail'i ziyaretiydi. Aynı yılın Temmuz ayında, Fildişi Sahili Cumhurbaşkanı Houphouët-Boigny bir hükümet heyeti ile İsrail'i ziyaret etti. Aynı yılın Ağustos ayında, Orta Afrika Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Jean Bokassa İsrail'i ziyaret etti. 1963'da ise,

Togo (Nicolas Grunitzky), Kamerun (Ahmadou Ahidjo) ve Kongo (Joseph Kasavubu) devlet başkanları İsrail'i ziyaret etti (Amer, 2011: 47).

- **Uluslararası İşbirliği Merkezinin Kurulması (MASHAV):**

İsrail'in 1957-1967 arasında Afrika kıtasında diplomatik nüfuz arayışı ile 1958'de İsrail Uluslararası İşbirliği Merkezi "MASHAV"ın kurulması arasında bağlantı olduğu açıktır. Bu kuruluş, kalkınma yardımı, eğitim ve deneyim alışverişi portalı aracılığıyla İsrail'in Afrika kıtasına girmesine ve buraya nüfuz etmesine bir yumuşak güç unsuru olarak İsrail diplomasisine katkı sağlamıştır. Bu tür bir nüfuz için Afrika çevresi verimliydi. Bu dönemde, ülkelerin çoğunluğunun yoksulluktan ve imkân eksikliğinden mustarip olmasının yanı sıra, bunların büyük bir kısmı sömürgecilikten bağımsızlığa geçiş aşamasındaydı. Bu nedenle İsrail kıtaya iki ana yoldan girme fırsatı bulmuştur: resmi diplomatik yol ve MASHAV çalışması yolu. İsrail, Afrika'ya açılmayı ve buradaki ülkelerle ilişkiler kurmasını Arap komşularıyla düşmanlık döngüsünü kırma fırsatı olarak görmüştür. Bu amaçla, 1958'de Dışişleri Bakanlığı'nda İsrail Uluslararası İşbirliği Merkezi -Center for International Cooperation-MASHAV'ı kurmuştur. Merkez, Birçok Afrika ülkesinde İsrail temsilcilikleri açmayı başarmıştır (Al-hajj, 2012).

MASHAV, Etiyopya, Eritre, Kenya, Tanzania, Uganda, Kongo, Burundi, Ruanda, Gana, Nijerya, Moritanya ve diğer birçok Afrika ülkesinde Afrika kıtası ülkelerindeki üst düzey yetkililerle İsrail arasında ana iletişim kanallarından biriydi. MASHAV'ın üzerinde çalıştığı projeler arasında çiftlikler kurmak, Afrika-İsrail Ticaret Odası kurmak, tarım, sağlık, eğitim ve ekonomik kalkınma alanlarında destek sağlamak, bazı teknolojiler ve uygulamalı bilim alanlarında uzmanlar ve uzmanlık sağlamaktı. Bunun yanı sıra, bölgesel ve uluslararası kuruluşlar, yabancı elçilikler ve özellikle Clinton'un Afrika ile ortaklık kurma girişimi ışığında aktif olan USAID ile Afrika kıtası ülkelerinin ihtiyaç duyduğu birçok faaliyette hibe, kredi ve eğitim kursları vermektir. MASHAV'ın etkinlikleri, gelecekte politika yapıcılarına eşlik edecek liderler, kadınlar, uzmanlar ve gençler gibi belirli gruplara odaklanmaktadır.

Golda Meir'in Afrika ülkelerine yönelik dış politikasını yerine getirirken, İsrail, MASHAV aracılığıyla Afrika ülkelerine yüzlerce uzman ve teknik heyet göndermeye başladı. Bu merkez, İsrail Dışişleri Bakanlığı'nın İsrail'in dünyadaki itibarını artırmayı

ve iki taraf arasındaki işbirliği yoluyla Afrika kıtasındaki konumunu geliştirmeyi amaçlayan mekanizmalarından biridir. 1960'ların başlarında, MASHAV aşağıdaki ülkelerde çalışmak için Afrika kıtasına birçok uzman gönderdi: Sierra Leone, Senegal, Fildişi Sahili, Gana, Togo, Burkina Faso, Nijer, Nijerya, Kamerun, Gabon, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo, Kenya, Uganda, Etiyopya, Burundi ve Çad. Merkez, kırk yıldan uzun bir süre boyunca, İsrail'de çeşitli alanlarda eğitmek üzere 25 binden fazla Afrikalı ziyaretçiyi karşıladı (Al-Mansour, 2006: 327).

İsrail'in MASHAV aracılığıyla Afrika'ya sunduğu en önemli projeler arasında tarım ve gıda güvenliği alanında "Afrika Pazar Bahçesi" projesi vardı (The African Market Garden, 2012). Proje, kurak ve yarı kurak topraklara giren küçük aile çiftliklerinde riskleri azaltmayı ve verimliliği artırmayı amaçlamaktadır. Bu sistem, en iyi mahsullerin pratik testlere göre birleştirilmesine ve yıl boyunca arazilerin yetiştirilmesine izin veren damla sulama gibi çok düşük maliyetli yöntemlerin kullanılmasına dayanmaktadır.

MASHAV, İsrail'deki önemli kurumlardan, Afro-Asya Enstitüsü ve Uluslararası Rehabilitasyon Merkezi "Carmel" olan çok sayıda kurum ve kuruluşla işbirliği yapmaktadır (Rafoua, 2004: 85). Afro-Asya Enstitüsü 1960 yılında kurulmuştur Ekonomik, sendikal, mesleki, işbirliği ve kalkınma konularında Afrika ve Asya'dan gelen öğrencilerin kalifikasyonu alanında çalışmaktadır. Uluslararası Rehabilitasyon Merkezi "Carmel" ise, 1961'de İsrail Dışişleri Bakanı Golda Meir'in teşvikiyle kurulan MASHAVın kollarından biri olarak kabul edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki kadınları yetiştirmek için eğitim kursları ve çalıştaylar düzenlemeyi amaçlamaktadır. Ek olarak, İsrail'deki Afrika büyükelçilikleriyle iletişim kuran İsrail-Afrika Dostluk Derneği'ne ve yılda iki kez yayınlanan ve MASHAV eğitim kurslarının tüm mezunlarına gönderilen Barış Dergisi de vardı.

- **Askeri ve Güvenlik İşbirliği:**

Bazı Afrika ülkeleri, bölgesel çatışmalar, huzursuzluk, iç savaşlar ve tanık oldukları siyasi istikrarsızlık nedeniyle, kendilerinin bu alandaki yeteneklerini geliştirmelerine gösterdikleri ilgiden dolayı, özellikle güvenlik ve askeri açıdan İsrail'le yakınlaşmayı önemli bir hedef olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla, Bu ülkeler, istihbarat, bilgi toplama ve yeterlilik Afrikalı kadroların eğitimi ve nitelikleri alanında İsrail uzmanlığını elde

etmeye çalıştılar. Öte yandan İsrail, bu bölgede varlığını ispatlayan fiili bir varlığa ulaşmasını bu açıdan askeri üstünlük fikrinin devam etmesini sağlayan önemli bir çıkar alanı olarak görüyordu. İsrail, bu faaliyetleriyle. İsrail, Afrika ülkelerinin ihtiyaç ve taleplerine cevap vermezse, bu ülkelerin Mısır ve Libya gibi o sırada İsrail'e düşman Arap ülkeleri de dahil olmak üzere, yardım istemek için başka ülkelerle irtibat kuracaklarının farkındaydı (Al-Sarhan, 2009: 42).

Etiyopya, Afrika'da İsrail ile askeri işbirliği yapan ilk ülkeydi. Onu Gana izlemiştir. Ekli Tablo 2'de İsrail'in bazı Afrika ülkelerinde askeri ve güvenlik faaliyeti örnekleri bulunabilir (Zakaria, 2013: 78-84).

Tablo 2. Afrika Ülkelerinde Askeri ve Güvenlik Faaliyetleri Örnekleri

Devlet	Tarih	Askeri ve Güvenlik İşbirliği Türü
Uganda	1962	Uganda Cumhurbaşkanı Obote, İsrail ziyaretinde ordusunu örgütlemek için yardım istedi. İsrail, Uganda ordu birimlerini "piyade, paraşüt, zırhlı araçlar, hava kuvvetleri ve polis memurları" konusunda eğitti.
Etiyopya	50'ler ve 60'lar Dönemi	Etiyopya'da 20 ila 40 İsrailli subay daimi birimlerde eğitmen ve askeri danışman olarak çalıştı.
Zaire "Kongo"	1963- 1964	İsrail Zaire'de bir paraşüt okulu kurdu. Liderleri, askerleri ve ordu birimlerini eğitti. O zamanki Genelkurmay Başkanı Joseph Mobutu, paraşüt eğitimlerinden birine katıldı.
Gana	1957	İsrail'in Gana'ya askeri yardımı bu ülkenin 1957'de bağımsızlığından hemen sonra başladı. Bir havacılık okulu ve bir denizcilik okulu kuruldu.
Tanganika "Tanzanya"	1963	İsrail burada bir istihbarat okulu kurdu. Tanzanya ordusunun liderlerini, askerlerini ve birimlerini eğitti ve İsrail'de bir dizi Tanganiki istihbaratçı eğitildi.
Kenya	60'lar Dönemi	Kenyalı bir grup subay İsrail'de paraşüt eğitimi aldı.
Sierra Leone	1967	İsrail, Sierra Leone'de piyade subayları için bir askeri akademi kurdu.
Togo	1969	Togo'da Cumhurbaşkanı için kişisel koruma kursu düzenlendi.
Liberya	70'ler Başı	İsrailli subaylar Liberya'da güvenlik hizmeti danışmanı olarak çalıştı.
Orta Afrika Cumhuriyeti	1966	1960'larda İsrail, Başkan Deco yönetimi için bir koruma birimi kurdu.
Çad	1966	Devlet başkanı için kişisel koruma sistemi kuruldu.

المرجع: عوديد، اريه. عمرو ذكريا (مترجم)، العلاقات الإسرائيلية الأفريقية، القاهرة، ٢٠١٣، ص٧٨-٨٤.

3.1.2. İkinci Aşama: Bozulma Aşaması (1967- 1982)

İsrail-Afrika ilişkileri bu dönemde kademeli olarak bozulmuş ve hatta gözle görülür biçimde kopuş yaşamıştır. Bu ilişkilerin bozulması, fiili olarak, 5 Haziran 1967'de patlak veren ve Arap-İsrail Savaşı olarak bilinen Altı Gün Savaşı'ndan sonra başladı. Bu savaş, İsrail'in çoğu Afrika ülkesinin “Afrika topraklarının işgali” olarak kabul ettiği Sina Yarımadası'nı işgal etmesiyle sonuçlanmıştır (El-Sayed Shabana ve Hammouda, 2003: 352). Bu dönemin sonunda, İsrail'in Afrika kıtasındaki etkisinin ve İsrail ve Afrika ilişkilerinin neredeyse bitme noktasına gelmesinin sebebi buydu. Yedi Afrika ülkesi 1967 savaşından sonra İsrail'le bağlarını koparmıştır (Gine, Uganda, Kongo, Çad, Mali, Nijer ve Burundi). 1973'teki Ekim Savaşı'nın başlamasıyla beraber İsrail ile bağlarını koparan Afrika ülkelerinin sayısı 42'ye ulaşmıştır (Al-Amer, 2011: 37-41). Başka bir deyişle, Güney Afrika, Malavi, Lesotho ve Swaziland hariç, o zaman Afrika Birliği Örgütü'nün tüm üye devletleri İsrail'le ilişkilerini bu dönemde kesmişlerdir.

Haziran 1967 savaşı, Afrikalıların Arap-İsrail çatışmasına ilişkin algılarındaki değişimin doğrudan bir nedeniydi. Bu durum, 1967 savaşında yeni Arap topraklarını işgal etmesinin bir sonucu olarak İsrail'i ve onun yayılmacı politikalarını kınayan kararlar verme konusundaki Arap çabalarının hem Afrika Birliği Örgütü hem de Birleşmiş Milletler'deki başarısına bağlanabilir. Haziran 1967 savaşından sonra, İsrail imajı Afrikalı liderlerin zihninde sarsılmaya başlamıştır. Afrika Birliği Örgütü İsrail'i kınamaktan kaçındıktan sonra konumu yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Nitekim bir süre sonra İsrail'in işgal altındaki Arap topraklarından çekilmesini talep etmeye başlamıştır.

Arap-Afrika yakınlaşmasındaki artışla birlikte, İsrail uzlaşmazlığı sonucunda, Afrika Birliği Örgütü, Mayıs 1973'te İsrail'e karşı daha katı kararlar almaya başlamıştır. Karar, İsrail'in işgal altındaki Arap topraklarını tahliye etmeyi reddetmesinin Afrika kıtasına bir saldırı ve Afrika birliğine yönelik bir tehdit olduğuna dair Afrika ülkelerinin kanaatini yansıtmakta ve İsrail'i uyarmaktaydı. Bu karar, Afrika'nın Arap-İsrail çatışmasına ilişkin vizyonunun şekillenmesinde önemli bir dönüm noktasıydı (Salama, 2012).

Afrika ülkeleri Arap-İsrail çatışmasında net siyasi ve diplomatik bir tutum içine girmelerine rağmen, İsrail, gayri resmi de olsa, kendisiyle bağlarını koparan çoğu

Afrika  lkesi ile yakın ilişkilerini sürdürdü.  srail'in 1973'ten 1978'e kadar olan dönemde Afrika ile ticaretinin 54,8 milyon dolardan 104,3 milyon dolara çıkararak iki kat arttığı gerçeği bunu kanıtlamaktadır. Bu ticaret ağırlıklı olarak tarım ve teknoloji odaklıydı (Shawky, 2012).

1967 Altı Gün Savaşının sona ermesinden sonra,  srail karşısında bölgesel ve uluslararası  rg tlerde Arap faaliyetleri artmıştır. Bu faaliyet, Afrika Birliği  rg t  ve Arap Birliği devletleri tarafından  srail'i kınayan ve işgal ettiği tüm Arap topraklarından çekilmesini talep eden kararların alınmasıyla sonuçlanmıştır (Mansour, 2016: 250). Savaş sonrasında yavaş yavaş, Filistin sorunu Afrika Birliği  rg t 'nün gündeminde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Arap çabalarının sonuçları, 1970 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda  srail karşıtı oy veren Afrika  lkeleri tarafından  srail-Afrika ilişkilerinde bir dönüm noktası olarak gösterilmiştir (Shoukry, 2019). Bu çabalar aynı zamanda Filistin sorununun Afrika Birliği  rg t 'nün gündeminde öneminin giderek artmasıyla sonuçlanmıştır. Bu, Mısır ve  srail arasında arabuluculuk yapmak ve Arap- srail çatışmasına bir çözüm bulmaya çalışmak için dört Afrika cumhurbaşkanından (Senegal, Kamerun, Zaire ve Nijerya Başkanları) oluşan bir komitenin kurulmasında somutlaşmıştır. Komite görevini yerine getiremese de bu adım Afrika  lkelerinin Arap- srail çatışmasına müdahil olması açısından bir dönüm noktası olmuştur.

Arap devletleri Rabat'taki Afrika Birliği  rg t  konferansındaki başarıları sonrasında  srail'i kınama kararlarının alınması için yoğun bir şekilde çaba gösterirken, ayrıca her uluslararası konferansta  srail'e karşı faaliyetlerini genişletmek için çalışmışlardır. Arap dünyası, tüm Afrika  lkeleri ile  srail arasındaki bağları kesme çabalarını sürdürmüştür. Bu siyasi çatışmanın ana arenaları Afrika Birliği  rg t  ve Birleşmiş Milletler idi ve bu çatışmanın ana itici gücü "işgal altındaki topraklar" meselesidir.

Afrika  lkelerinin  srail ile ilişkilerini kesme aşamaları, Rabat konferansı öncesinde ve sonrasında ve Ekim 1973 savaş sırasında ve sonrasında aşağıdaki gibi    aşamaya ayrılabilir (Zakaria, 2013: 180):

 lk aşama: Gine ve Uganda'nın  srail'le ilişkilerini kopardığı Rabat konferansından önce başlamıştır.

İkinci aşama: Fas'ın başkenti Rabat'ta 12-15 Haziran 1972'de yapılan Rabat konferansından sonra altı Afrika ülkesi İsrail ile ilişkilerini kestiği dönemdir.

Üçüncü aşama: Ekim 1973 savaşının arifesinde, sırasında ve sonrasında, 22 Afrika ülkesinin -birbiri ardına- İsrail ile diplomatik ilişkileri kestiği zamandır. Böylece 1973 yılının sonuna gelindiğinde, 34 Afrika devletinden 29'u İsrail'le ilişkileri kesmiş bulunmaktaydı. (Aşağıdaki tablo bunu gösteriyor)

Mayıs 1973'te Afrika Birliği Örgütü'nün onuncu zirvesinden sonra devletlerin arka arkaya İsrail ile ilişkilerini kesmeye başladığı görülmüştür. Bazı devletler ise İsrail'le işbirliğini azaltmıştır. İsrail ile ilişkilerini sürdürmeyi kabul etmeleri için para teklif edilen ülkeler olmuştur. Bu dönemde, İsrail, yardım vaadlerini artırmış ve bu taleplere cevap vermemenin sonuçlarına dair bazı Afrika ülkelerini uyarmıştır. Tablo 3'te, yukarıda belirtilen üç aşamaya göre, İsrail ile ilişkilerini kesen Afrika ülkelerinin listesi sunulmaktadır (Abdel-Rahman, 2015: 54-55).

Tablo 3. Afrika-İsrail İlişkilerinin Kesilmesi

	Ülke	İlişkileri Kesme Tarihi
1	Gine	6 Haziran 1967
2	Uganda	30 Mart 1972
3	Çad	28 Kasım 1972
4	Demokratik Kongo Cumhuriyeti	31 Aralık 1972
5	Nijer	5 Ocak 1973
6	Mali	5 Ocak 1973
7	Burundi	16 Mayıs 1973
8	Togo	21 Eylül 1973
9	Zaire "Kongo"	4 Ekim 1973
10	Ruanda	8 Ekim 1973
11	Benin	9 Ekim 1973
12	Burkina Faso	10 Ekim 1973
13	Kamerun	13 Ekim 1973

14	Ekvator Ginesi	14 Ekim 1973
15	Tanzanya	19 Ekim 1973
16	Madagaskar	20 Ekim 1973
17	Orta Afrika	21 Ekim 1973
18	Etiyopya	23 Ekim 1973
19	Nijerya	25 Ekim 1973
20	Gambiya	26 Ekim 1973
21	Zambiya	26 Ekim 1973
22	Sierra Leone	27 Ekim 1973
23	Gana	28 Ekim 1973
24	Senegal	28 Ekim 1973
25	Gabon	29 Ekim 1973
26	Kenya	1 Kasım 1973
27	Liberya	2 Kasım 1973
28	Fildişi Sahili	8 Kasım 1973
29	Botsvana	12 Kasım 1973
30	Mauritius	15 Haziran 1976

Kaynak: Arye oded, Africa in Israeli foreign policy – Expectations and Disenchantment: Historical and Diplomatic Aspects, Israel studies, vol.15.no.3., Fall 2010, p.140.

İlişkilerin kesilmesine rağmen, bazı İsrail şirketleri bazı ülkelerde bu tarihten sonra da faaliyet göstermeye devam etmiştir. MASHAV etkinliği de İsrail’le ilişkileri kesmeyen ülkelerde devam etmiştir. İsrail, kendisi ile ilişkileri kesen ülkelere öğrencilerin İsrail’deki uygulama ve eğitimlerini çeşitli alanlarda tamamlamalarına izin vermeyi kabul etmiştir.

İsrailli diplomat Arye Oded, bu dönemde İsrail-Afrika ilişkilerinin kötüleşmesinin Arap ülkelerinin bu bölgede daha geniş kapsamlı faaliyetlerde bulunmasına imkan verdiğini ileri sürmektedir. İsrail’in Afrika Birliği Örgütünde hiçbir resmi konumunun olmadığı bir zamanda, Arap ülkelerinin bir kısmının Arap Birliği üyeliğinin yanı sıra, Afrika Birliği Örgütü üyesi olması, bu etkinliğin genişlemesine katkıda bulunmuştur

(Zakaria, 2013: 245-256). Yazar, Arap ülkelerinin değerlendirdiği bir başka faktörü daha eklemiştir: bu, Afrika ülkelerinin, tek başlarına zayıf oldukları için Afrikalıların, Afrika Birliği Örgütü'nün birliğini ve bütünlüğünü koruma ve dayanışma arzusudur. Arap çabaları, Mısır özelinde topraklarının zorla işgali sebebiyle Afrika ülkelerinin İsrail'e karşı duygularını uyandırmayı başarmıştır (Zakaria, 2013: 245-256).

İsrail'i en çok eleştiren ülkelerin ortak yönlerini ve İsrail'i destekleyen ülkelerin ortak yönlerini anlamak için Afrika ülkelerinin 1967-1972 döneminde Ortadoğu'daki çatışmalara ilişkin oy verme davranışları üzerine bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın ifade ettiği gibi, İsrail'i en çok eleştiren ülkeleri karakterize eden faktörler şunlardır:

1. Radikal nitelikteki dış politikaların benimsenmesi
2. Arap dünyası ile güçlü diplomatik ilişkilere sahip olunması
3. Çoğunluğu Müslüman olan bir nüfusa sahip olmaları veya ülkede büyük bir Müslüman azınlığın bulunması

İsrail'i destekleyen ülkeleri öne çıkaran faktörlere gelince:

1. Batı yanlısı ve orta yolcu bir dış politikanın benimsenmesi
2. Arap dünyası ile sınırlı diplomatik ilişkilere sahip olunması
3. İsrail ile güçlü ilişkilerin sürdürülmesi
4. Arap dünyasına olan coğrafi uzaklık

Tablo 4. Birleşmiş Milletler'de Afrikalı Ülkelerin Oylama Davranışı 1967-1972

Devlet	Arapların lehine		İsrail'in lehine		Oy Kullanmada Çekimser Kalanlar	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Gine	37	94.9	-	-	2	5.1
Mali	37	94.4	-	-	2	5.1
Tanzanya	36	92.3	-	-	3	7.7
Zambiya	35	89.7	-	-	4	10.3
Brazavil	31	79.5	-	-	8	20.5
Burundi	31	80.3	1	2.6	7	17.9
Ekvator Ginesi	19	66.7	2	7.4	6	22.3
Nijerya	26	66.7	2	5.1	11	28.2
Uganda	26	66.7	3	7.7	10	25.6
Senegal	26	41.0	3	7.7	10	25.6
Nijer	16	55.3	2	5.1	21	41.0
Kamerun	20	38.5	2	7.7	16	53.8
Çad	15	33.3	3	7.7	21	41.0

Mauritius	9	35.9	2	7.4	16	53.8
Etiyopya	14	28.2	4	10.3	21	59.3
Kenya	11	28.2	4	10.3	16	61.5
Togo	12	30.8	13	33.3	14	35.9
Burkina Faso	9	23.1	10	25.6	20	51.3
Sierra Leone	9	23.1	11	28.2	19	48.7
Orta Afrika	-	-	2	5.0	37	95.0
Zaire	4	10.3	7	17.9	28	71.8
Gabon	5	12.8	8	20.5	26	66.7
Gana	6	15.4	11	28.2	22	56.4
Gambiya	8	20.5	15	38.5	16	41.0
Esvatini	4	14.8	8	29.9	15	55.6
Madagaskar	9	23.1	21	53.8	9	23.1
Ruanda	5	12.8	16	41.0	18	46.2
Lesotho	6	15.4	22	56.4	11	28.2
Fildişi Sahili	3	7.7	14	35.6	22	56.4
Botsvana	3	7.6	18	46.2	18	46.2
Benin	3	7.7	18	26.2	18	46.2
Liberya	5	12.8	27	69.2	7	18.0
Malavi	-	-	27	69.2	12	30.8

Kaynak: Nedelmann, Ethan A. Israel and Black Africa: a Rapprochement?, the journal of modern African studies, Vol.19, No 2, 1981. p198.

3.1.3. İlişkilerin Geri Dönüşü Aşaması (1982-1991)

Yetmişli yılların sonu Afrika kıtası düzeyinde ve Arap-İsrail çatışması bağlamında önemli değişikliklere tanıklık etmiştir. Bu değişiklikler, İsrail'in Afrika kıtasına dönmesi için elverişli bir iklim yaratmaya yardımcı olmuştur. Bu on yılın sonu, Arap-Afrika ilişkilerinde çeşitli faktörler nedeniyle yaşanan düşüşle öne çıkmaktadır. Mısır'ın 17 Eylül 1978'de Camp David anlaşmasını³ ve 26 Mart 1979 barış antlaşması⁴. Bu anlaşmalar, Mısır'ın İsrail ile çatışma arenasından tarafsızlaşmasına yol açtı. Mısır'ın önemli Afrika ülkelerinden biri olması ve kıta düzeyinde belirgin bir siyasi ağırlığa sahip olması nedeniyle İsrail'in Mısır topraklarını işgal etmesi, Afrika'nın İsrail'e karşı tutumunda belirgin bir öneme sahip olmuştur. İsrail'in Sina'dan çekilmesinin ilk aşaması, bazı Afrika ülkelerinin İsrail ile diplomatik ilişkilerini yeniden kurmaları için bir bahane olmuştur. Ayrıca, Mısır bu dönemde Afrika-İsrail ilişkilerinin yeniden güçlenmesinin destekçisi haline gelmiştir (Amer, 2011: 33).

³ Camp David Anlaşması, Mısır devlet başkanı Enver Sedat ile İsrail başbakanı Menahem Begin arasında, 12 gün süren gizli pazarlıkların ardından Camp David'de 17 Eylül 1978'de imzalanan ve ABD başkanı Jimmy Carter'ın gözetiminde gerçekleşen bir anlaşmadır. Bu anlaşma ile ilk kez bir Arap ülkesi İsrail'i resmen tanımış ve ele geçirdiği topraklar üzerindeki varlığını meşru olarak kabul etmiştir, https://www.knesset.gov.il/lexicon/eng/camp_david_eng.htm

⁴ İsrail-Mısır Barış Antlaşması (1979), ABD'nin Washington şehrinde 26 Mart 1979 tarihinde, Camp David Sözleşmesinde alınan kararları takiben imzalanmıştır, https://oldwebsite.palestine-studies.org/sites/default/files/Treaty_of_peace_between_egypt.pdf

Bu dönemde Arap-Afrika ilişkilerinde olumsuz etkide bulunan başka bir faktör daha vardır: Bu, kıta düzeyindeki bölgesel çatışmalardır. Bazı Arap ülkeleri bunlara taraftı: 1978'de başlayan Libya ve Çad arasındaki çatışma, Sudan ile Etiyopya arasındaki sınır çatışması, Eritre'nin Etiyopya'ya karşı bağımsızlık mücadelesi ve Batı Sahra sorunu. Bu çatışmalar Afrika ülkeleri arasında bölünmelere neden olmuş, hususiyetle Arap-Afrika ilişkilerinde bir çatlak açmıştır. Bu dönemde Afrika Birliği Örgütü ve Arap-Afrika Zirvesi gibi Arap-Afrika koordinasyon kurumlarının ve onlardan türeyen kurumların etkinleştirilmemesi bir tür felce yol açmıştır (İbrahim, 1990: 6).

Öte yandan, François Mitterrand'ın Fransa'da iktidara gelmesi İsrail'in Afrika'ya dönmesinde önemli bir faktör olmuştur. O, kendine güvenen bir İsrail'in Orta Doğu'da beklenen müzakerelerde daha rasyonel bir ortak olacağını varsayarak İsrail'in tecrit duygusunu silme arzusu ve İsrail'e duyduğu sempati ile tanınmaktaydı (İbrahim, 1990: 6). Benzer şekilde, Sovyetler Birliği'nin çöküşü, İsrail'le yeni diplomatik bağlar kurmak ya da yeniden başlatmak için acele eden Sovyet yanlısı Afrika ülkelerini de etkiledi.

Önceki faktörler, İsrail'in Afrika kıtasındaki varlığını yeniden kurma arayışında dayandığı temeldi. Daha sonra, İsrail, diplomasisi aracılığıyla Mısır ile bir barış anlaşması imzaladığını ve bu nedenle Afrika ülkelerinin İsrail'le ilişkilerini koparma sebebinin ortadan kalktığını propaganda etmeye başlamıştır (Al-Hajj, 2012). Bu kampanya, Dışişleri Bakanı İzak Şamir ve o dönemde savunma bakanı Ariel Şaron, çeşitli Afrika başkentlerinde güçlü ekonomik ilişkiler kuran onlarca İsrailli işadamlarının desteğiyle, İsrail'in Afrika kıtasına nüfuz etmesinin yeni bir aşamasını başlatmak için bazı Afrika ülkelerine ziyaretler yapmış ve oradaki yönetici seçkinlerle bağlar kurmuşlardır.

Mayıs 1982'de Başkan Mobutu, Zaire'de İsrail ile ilişkilere geri döneceğini ilan etmiştir. 1983 yılının Ağustos ayında, Liberya Devlet Başkanı Samuel Doe, İsrail'in Amerika Birleşik Devletleri tarafından ülkesine dayatılan izolasyon duvarını kaldıracağını umarak İsrail ile ilişkilerinin yeniden tesis ettiğini duyurmuştur. 1980'lerin ortalarında, birçok Afrika ülkesi İsrail'le ilişkilerini düzeltmiştir. Daha sonra, doksanlı yılların başında diğer ülkeler de bunu izlemiştir (Bkz. Tablo 6). Sonuç olarak, İsrail'in Afrika sahnesindeki varlığı yeniden canlanmıştır.

Tablo 5. İsrail ve Afrika Arasındaki İlişkilerin Yeniden Başlaması ve Yeni İlişkilerin Kurulması

	Devlet	Tarih	İlişkinin niteliği
1	Mısır	26/3/1979	Yeni
2	Zaire	12/05/1982	Yeniden
3	Liberya	13/08/1983	Yeniden
4	Fildişi Sahili	17/12/1985	Yeniden
5	Kamerun	26/08/1986	Yeniden
6	Togo	09/06/1987	Yeniden
7	Kenya	23//12/1988	Yeniden
8	Orta Afrika	16/01/1989	Yeniden
9	Etiyopya	03/11/1989	Yeniden
10	Kongo	14/07/1991	Yeniden
11	Zambiya	25/12/1991	Yeniden
12	Angola	16/04/1992	Yeni
13	Nijerya	04/05/1992	Yeniden
14	Sierra Leone	27/05/1992	Yeniden
15	Seyşeller	30/06/1992	Yeni
16	Benin	17/07/1992	Yeniden
17	Gambiya	14/09/1992	Yeniden
18	Eritre	24/05/1993	Yeni
19	Mozambik	26/07/1993	Yeni
20	Gabon	29/09/1993	Yeniden
21	Mauritius	29/09/1993	Yeniden
22	Burkina Faso	04/10/1993	Yeniden
23	São Tomé ve Príncipe	16/11/1993	Yeni
24	Zimbabve	26/11/1993	Yeni
25	Ekvator Ginesi	05/12/1993	Yeniden
26	Botsvana	07/12/1993	Yeniden
27	Namibya	21/01/1994	Yeni
28	Madagaskar	27/01/1994	Yeniden

29	Gine-Bissau	10/03/1994	Yeni
30	Uganda	26/07/1994	Yeniden
31	Yeşil Burun Adaları	27/07/1994	Yeni
32	Senegal	04/08/1994	Yeniden
33	Gana	09/08/1994	Yeniden
34	Ruanda	10/10/1994	Yeniden
35	Tanzanya	24/02/1995	Yeniden
36	Burundi	01/03/1995	Yeniden

Kaynak: Hamdi Abdel-Rahman, “İsrail'in Afrika'ya Nüfuzu”, s.66-67.

3.1.4. İlişkilerin Normalleşmesi ve Yükselmesi (1991- 2016)

İsrail ve Afrika arasındaki ilişkilerin geri dönüşü, 1991-2002 yılları arasında ortaya çıkan bir dizi faktöre kadar uzanabilmektedir. Uluslararası sistemdeki değişiklikler dahil, Sovyet blokunun dağılması, ABD'nin uluslararası sistemdeki egemenliği ve Afrika'daki Marksist-Leninist rejimlerin çöküşünün bölgesel yansımaları, 1991'deki Madrid Konferansı'ndan bu yana Araplar ve İsrail arasındaki müzakere sürecinin başlatılması, bu faktörler arasında yer almaktadır. İsrail, 1992'de Angola'dan başlayarak Afrika ülkeleriyle diplomatik ilişkileri yeniden kurmayı başarmıştır. Sonra bu zincir Nijerya, Benin, Togo ve Gambiya ile devam etmiştir. Daha sonra, 13/09/1993 tarihinde Filistinlilerle İsrail arasında Oslo İlkeler Bildirgesi anlaşmasının imzalanması, ilişkilerin yeniden başlamasına katkıda bulunmuştur. Oslo anlaşmasından sonra İsrail, çeşitli diplomatik seviyelerde (elçilik, konsolosluk, iletişim ofisi, maslahatgüzar) 44 Afrika ülkeleriyle ilişkilerini yeniden kurmuştur. Bu durum Mayıs 2002'ye kadar sürmüştür (Amer, 2011: 34). Böylece, İsrail, Sudan, Somali, Cibuti ve Fas gibi bazı ülkeler dışında, Nil Havzası ülkeleri ve Doğu Afrika dahil, kıtanın birçok ülkesiyle diplomatik ilişkileri yeniden kurmayı başarmıştır. Ayrıca, 1991 yılında Siyonizm'in bir ırkçılık olarak tanımlanması konusunda BM Genel Kurulu'nun 1975 yılında almış olduğu kararın iptali⁵ hususunda kabul edilen karara (Sharabi, 1983:204-205) ilişkin gereken desteği de alabilmiştir.

⁵ 10 Kasım 1975'te 72 evete karşı 35 hayır (32 çekimser oyla) oyla kabul edilen 3379 sayılı Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararı, kararı "Siyonizmin bir ırkçılık ve ırk ayrımcılığı biçimi olduğu" şeklinde tanımlamaktadır. Karar, tüm dünya ülkelerini, karara göre küresel barışa ve güvenliğe tehdit oluşturan Siyonist ideolojiye direnmeye çağırmıştır. Bu karar, 16 Aralık 1991 tarihli 46/86 sayılı Karar ile iptal edilmiştir, https://www.palestine-studies.org/sites/default/files/mdf-articles/7780_0.pdf

Eylül 2009'da İsrail Dışışleri Bakanı Avigdor Liberman beş Afrika ülkesini ziyaret etmiştir. Bu devletler, Etiyopya, Gana, Uganda, Kenya, Nijerya'dır. Bu ziyaretle ilgili dikkat çeken nokta, bunun, bir İsrailli yetkilinin yirmi yıldan sonraki ilk ziyareti olmasıydı (Arabic.rt, 2009).

Haziran 2014'te, Liberman, Afrika kıtasına on günlük Ruanda, Fildişi Sahili, Gana, Etiyopya ve Kenya'yı içeren bir tur daha düzenlemiştir (Arab48, 2014). Liberman'a bu turda 50 İsrail şirketi ve Knesset üyelerinin bazıları tarafından temsil edilen İsrail İhracat Enstitüsü'nden bir heyet eşlik etmiştir. Ziyaretin amacı, İsrail'in bir "gözlemci üye" olarak Afrika Birliği ile daha yakın ilişkiye girmesini teşvik etmektir. Liberman, "Afrika, İsrail'in dış politikasında önemli bir hedeftir. Bu yıl Afrika Birliği'nin gözlemci üyesi olarak kabul edilmesi için siyasi çaba göstereceğiz. Afrika ülkeleriyle ilişkiler, güvenlik, siyasi ve ekonomik açıdan İsrail için stratejik öneme sahiptir" dedi. Bir müddet sonra İsrail, Afrika Birliği Örgütü'nde "gözlemci üye" olmuştur. İsrail, bu örgüte son verilip yerine yeni bir anlaşma ile Afrika Birliği adı altında 2002'de yeni bir örgüt kurulana dek bu statüyü korumuştur. İsrail, yeni örgütle birlikte bu statüyü tekrar kazanmaya çalışmış, 2003 yılında birliğe "gözlemci üye" olarak katılmak için başvurmuş, ve fakat bu talebi reddedilmiştir. Siyonist devlet bugün de bu statüyü elde etmeye çalışmaktadır.

3.1.5. İsrail Afrika'ya, Afrika İsrail'e Dönüyor

İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, 4 Temmuz 2016'da, Doğu Afrika ülkelerine, Uganda'dan başladığı ve ardından Kenya, Ruanda ve Etiyopya ile devam eden bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret, bir İsrail başbakanı tarafından bölgeye 1978'den beri yapılan ilk ziyaretti. Netanyahu, bu ziyareti, Kenya Cumhurbaşkanı ile yaptığı basın toplantısında "İsrail Afrika'ya ve Afrika İsrail'e dönüyor" sözleriyle açıklamıştır. Görüşmelerde bu ziyaret sırasında güvenlik ve ekonomi alanlarında işbirliğini artırma ihtiyacı üzerinde durulmuştur.

Netanyahu'nun bu ziyareti, 1987'de Batı Afrika'da dört ülkeyi kapsayan İzak Şamir'in ziyaretinden bu yana bir İsrail Başbakanı tarafından Sahra altı Afrika'ya yapılan ilk ziyaret olmuştur.

Netanyahu Afrika turuna Uganda'nın Entebbe Havaalanı'nda başlamıştır. İsrail'in 1976'da Air France uçağında Filistinli Fedailer tarafından kaçırılan İsrail rehinelere

kurtarmak için havaalanına hava saldırısının 40. yıldönümü münasebetiyle düzenlenen kutlamalara katılmıştır. Bu operasyonun lideri olan kardeşi Yonathan Netanyahu öldürülmüştü. Netanyahu, Uganda Cumhurbaşkanı Yoweri Museveni, Kenya Cumhurbaşkanı Uhuru Kenyatta, Ruanda Cumhurbaşkanı Paul Kagame ve Etiyopya Başbakanı Hailemariam Desalegn gibi yedi Afrika ülkesinin liderleri ve yöneticileriyle bir araya gelmiştir (Jerusalem Post, 2016).

Netanyahu'ya eşlik eden heyet, Afrikalı şirketler ile ticari ilişkiler kurmak amacıyla 50 İsraili şirketten 80'den fazla iş adamını içermektedir. Bu ziyaret, İsrail'in bazı Afrika ülkeleri ve İsrail arasındaki ilişkileri yeniden kurma çabalarıyla sona ermiştir.

Bu ziyaretin hedefleri, İsrail'in Afrika kıtasındaki varlığını güçlendirme, Nil Havzası ülkeleriyle diplomatik ilişkilerinin temelini genişletmektedir. Bu, Yahudi devletinin kurulmasından önceki döneme kadar uzanan eski bir fikirdir. Etiyopya'ya yatırım yapan İsraili yatırımcıların sermayesi, 11'i uygulama aşamasında olan 281 projede yaklaşık bir milyar 57 milyon ABD dolarına ulaşmıştır (Ahmed, 2019).

Bu ziyaret aynı zamanda İsrail'in siyasi tecritten kurtulma girişimi olarak da tanımlanabilir. İsrail, işgal konusundaki katı tutumu ve işgal altındaki Filistin topraklarında devam eden yasa dışı yerleşim operasyonları nedeniyle ciddi eleştirilere maruz kalıyordu. Bu nedenle İsrail, bu ülkelerin uluslararası forumlarda oylarını kazanmak için kahverengi kıtadaki diğer ortakları kazanmaya çalışmaktaydı. Bunun dışında, daha önce vurgulandığı gibi, Afrika Birliği'nde gözlemci üyeliği elde etmek istiyordu (Mahmoud, 2018). Afrika ülkeleriyle ilişkilerin yeniden başlamasına ek olarak, İsrail, küresel ve yerel ekonomik krizin varlığı ışığında İsrail askeri ve teknolojik ürünleri için yeni pazarlar açmak için çaba sarf ediyordu. Bazı Afrikalı devletler ise İsrail "kapısı" yoluyla küresel finans piyasalarına girmeye çalışmaktaydı.

3.2. İsrail İle İlişkilerinde Afrika ülkelerinin ve özel olarak Etiyopya'nın Tutumu

3.2.1. Afrika ülkelerinin genel olarak İsrail'e yaklaşımı

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu 31 Mart 2009 tarihinde başbakanlık koltuğuna oturduğundan itibaren Afrika Kıtası ile diplomatik ilişkilerini geliştirme hedefini uygulamaya koymuştur. Netanyahu Afrika Kıtası'na yönelik politikası ile İsrail'in varlığını tanıyan ülkelerin sayısını artırmayı da amaçlamıştır. Bu bağlamda

Netanyahu'nın başarılı olduğunu belirtmek mümkündür; ancak yine de İsrail – Afrika ilişkilerinin istenen somut sonuçları verdiğini söylemek mümkün görünmemektedir. İsrail–Afrika ilişkilerinin istenen düzeye erişememesinin temel nedeni Netanyahu'nun Afrika ile ilişkilere yönelik yeterli mali kaynak ve fon aktarımına yanaşmamasıdır. Dolayısıyla, İsrail, Afrika Kıtası'nda yer alan ülkeler üzerinde etkisini hedeflenen şekilde sağlayamamış ve arzu edilen siyasi kazanımları elde edememiştir. Netanyahu'nun Afrika politikasının bir sonucu olarak İsrailli iş adamları bilhassa Orta Afrika'da güvenlik ve maden sektöründe hayli etkili paydaşlar haline gelse de, yine de İsrailli şirketlerin büyük bir çoğunluğunun günümüzde Afrika'da yer bulmakta zorlandığını belirtmek mümkündür. (Auge,2020). Bu kısımda, İsrail–Afrika ilişkilerine değinilmekte, İsrail'in Afrika Politikası ve Afrika ülkelerinin İsrail'e yönelik tutumu üzerinde durulmaktadır.

1973 yılındaki Yom Kippur Savaşı'nın ardından, Afrika ülkelerinin büyük bir çoğunluğu İsrail ile diplomatik ilişkilerini kesmiştir. Ancak, 1980'li ve 1990'lı yıllar, Afrika kıtasındaki ülkelerin İsrail ile ilişkilerinde yeni bir başlangıç dönemi olmuştur. Bilhassa 1993 yılında imzalanan Oslo Mutabakatı'nın bazı Afrika ülkelerinin İsrail'e yönelik tutumlarının yumuşamasında önemli bir etkisi olmuştur. Afrika ülkelerinin İsrail'e yönelik yaklaşımında Filistin unsuru belirleyicilik arz etmektedir. Öyle ki, 1990'lı yıllarda İsrail'in Filistin'e yönelik barış arayışı Afrika Devletleri tarafından olumlu karşılsa da 2000'li yılların başında Filistinlilerin intifada çağrısı ve ikinci intifada Afrika ülkelerinin İsrail'e bakışını olumsuz yönde etkilemiştir. Örneğin, 1990'lı yılların ılımlı atmosferinde Fas ve Tunus'ta açılan İsrail Diplomatik Misyonları, 2000 yılında kapatılmıştır ve günümüzde halen Cezayir ve Libya, İsrail'in siyasi varlığını tanımamaktadır (Auge, 2020).

Günümüzde 40'ın üzerinde Sahra Altı Afrika Devleti, İsrail ile diplomatik ilişkilerini sürdürmektedir. Ne var ki, Kahire de dahil olmak üzere Afrika Kıtasında yalnızca 12 İsrail Büyükelçiliği bulunmaktadır. Afrika Kıtası'nda açılan İsrail büyükelçiliklerine bakıldığında, en sonuncusunun 2019 yılında Ruanda'nın Kigali Kenti'nde açıldığı görülmektedir. Bundan bir öncesi ise sekiz yıl öncesine, 2011 yılında rastlamaktadır. Gana, Accra Kentinde İsrail Büyükelçiliği'nin açılmasına müsaade etmiştir. Hiç kuşkusuz bu büyükelçiliklerin Netanyahu'nun politikası kapsamında açıldığı görülmektedir. Bunun en büyük göstergesi ise Ruanda'daki Büyükelçiliğin

açılmasının mali açıdan etkilerinin azaltılması için Latin Amerika'daki bir konsoloslukun kapatılması şartına bağlanmış olmasıdır. Afrika Kıtasında yer alan az sayıda ülke ise İsrail ile ilişkilerini fahri konsolosluk düzeyinde tutmayı tercih etmektedir. Bu ülkeler; Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Benin, Botswana, Cape Verde, Gambiya, Madagaskar, Mauritius ve Mozambik olarak sıralanabilmektedir (Auge, 2020).

Afrika ülkelerinden on üç tanesi Tel Aviv'de yeni büyükelçilik açma yoluna giderken, on beş Afrika ülkesi ise ilişkilerini Fahri Konsolosluklar ile yürütmektedir. İsrail ile diplomatik ilişki kurmayan ve halen bir temsilci göndermeyen Afrika ülkeleri şunlardır: Nijer, Mali, Cibuti, Somali, Komorlar, Moritanya, Cezayir, Tunus, Libya.

Bunun yanında Burkina Faso ve Burundi ise Gine'nin Paris'teki diplomatik misyonlarını İsrail ile ilişki kurmak için kullanmaktadır. Kongo ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti İsrail ile ilişkilerini maslahatgüzar seviyesinde yürütürken, Madagaskar herhangi bir belirlenmiş temsilci olmadan ilişki kurmaktadır.

Yom Kippur Savaşı ile başlayan İsrail'in Afrika'da hoş karşılanmadığı dönemde ilk kez bu soğuk döngüyü kıran ülke Kamerun olmuştur. Kamerun hükümeti halen Filistin'i tanımayı açıkça reddetmektedir. Kamerun Devlet Başkanı Paul Biya'nın kişisel güvenliği halen İsrail Ordusu'ndan emekli olan özel kuvvetler personeli tarafından sağlanmaktadır. Kamerun'un en seçkin askeri birliği olan Hızlı Müdahale Taburu (Rapid Intervention Battalion/ RIB), eski bir İsrailli asker tarafından yönetilmektedir. (Auge, 2020, Oliver, 2020)

Fildişi Sahili ve Togo da tıpkı Kamerun gibi 1986 yılında İsrail ile yeniden diplomatik ilişkiler kurmaya başlamıştır. Fildişi Sahili'ni 1960 yılından 1993 yılına kadar otuz üç sene boyunca yöneten Félix Houphouët-Boigny, İsrail ile hayli yakın ilişkiler kurma yoluna gitmiştir. Togo'da da 1967 yılından 2005 yılına kadar hüküm süren Devlet Başkanı Gnassingbe Eyadema da Tıpkı Houphouët-Boigny gibi İsrail ile iyi ilişkiler kurmayı tercih etmiştir.

Kenya'da ise 1978 ile 2002 yılları arasında hüküm süren Daniel Arap Moi, İsrail ile çok yakın olmasa da olağan bir diplomasi yürütmeyi tercih etmiştir. Öyle ki, Kenya, 1980'li yılların başından beri Belçika veya İsviçre Büyükelçilikleri aracılığı ile İsrail ile diplomatik ilişkiler yürütmektedir. Günümüzde ise Kenya İsrail ile açıkça

diplomatik ilişkiler yürütmekte, İsraili çıkar grupları ile etkileşim içerisine girmektedir. Geçmiş dönemlere Mobutu Sese Seko'nun yönettiği Zaire ve Samuel Doe'nin yönettiği Liberya ile Ignatius Kutu Acheampong veya Jerry Rawlings'in askeri yönetimi altındaki Gana, İsrail ile hiçbir şekilde ilişki kurmamayı tercih eden, İsrail'e mesafesini bir hayli koruyan devletler olarak göze çarpmışlardır (Auge, 2020).

Günümüzde, Etiyopya, Eritre, Kamerun, Gana, Fildişi Sahili, Uganda ve Ruanda, İsrail ile var olan ilişkilerini güçlendirme aşamasına geçmişken, Orta Afrika Cumhuriyeti, Senegal, Moritanya, Mali, Burkina Faso, Nijer, Nijerya, Çad ve Sudan ise İsrail ile ilişkilerini yeni yeni kuran ve İsrail için yeni bir etki alanı olarak değerlendirilen ülkelerdir. Sahil bölgesinde yer alan ülkelerin İsrail'e yönelik yaklaşımları bilhassa Netanyahu'nun 1996 – 1999 ve daha sonra 2009 yılında başlayan görev dönemlerinde hayli bozulmuştur. Günümüzde ise bu bölge ülkeleri İsrail ile ilişkilerini çeşitli geleneksel yollarla sürdürmekte, Dışişleri Bakanlıkları düzeyinde temaslar kurmakta yahut MASHAV ile ilişkiler kurmaktadır. Her ne kadar bu ülkeler İsrail'e mesafeli ve temkinli yaklaşıp da Netanyahu'nun Baskın Afrika Politikası ve MOSSAD'ın çalışmaları, Afrika kıtasını İsrail açısından bir odak noktası haline getirmiştir (Auge, 2020, Collins, 2017).

Afrika ülkelerinin siyasi karar alma sürecine yönelik Afrika Birliği'nin etkisi yadsınamaz. Öyle ki, Yom Kippur Savaşı'nın öncesinde, 1967 yılında, Altı Gün Savaşları'nda da Mısır ile çok yakın ilişkilere sahip olan Ahmet Sekou Toure'nin yönetimindeki Gine, İsrail ile ilişkilerini kesme kararı almıştır. Hem söz konusu süreçte, hem de 1973 Yom Kippur Savaşı ile başlayan dönemde Afrika Birliği'nin İsrail'e yönelik mesafeli tutumu, Afrika ülkelerinin İsrail ile diplomatik ilişkilerini kesmesinde bir diğer etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada belirtmek gerekir ki, Afrika Birliği, Arap Birliği üye devletlerinden ve bilhassa Körfez ülkelerinden hayli etkilenmekte, petrol üreten Arap ülkelerinin baskısı ve etkisi altında kalmaktadır (Nouhou, 2017).

Afrika ülkelerinin İsrail ile ilişkilerine genel bir perspektiften bakıldığında, görülmektedir ki, İsrail ile Afrika ülkelerinin ilişkileri diplomatik düzlemde ziyade güvenlik ve istihbarat düzleminde gerçekleştirilmektedir. Binyamin Netanyahu'nun 1999 yılında kurduğu Ulusal Güvenlik Konseyi, güvenlik ile ilgili tüm meselelerin

yanı sıra, uluslararası politika konularını da ele almaktadır. Gerçekten de Ulusal Güvenlik Konseyi'nin yapısına bakıldığında, güvenlik politikaları, dış ilişkiler ve terörle mücadele olmak üzere üç birime ayrıldığı görülmektedir. İşte bu üç birimden dış ilişkiler birimi, İsrail'in dışarıdaki güvenliğini her boyutuyla ele almakta ve Başbakanlığın dış ilişkilerini de organize etmektedir. Bilhassa İsrail'in Ortadoğu ve Afrika politikası doğrudan doğruya bu birim tarafından şekillendirilmektedir (Auge, 2020). Dolayısıyla, Kamerun ve Paul Biya örneği ile de değinildiği üzere, Afrika ülkelerinin İsrail'e bakışı da İsrail'in ve bilhassa günümüzde Netanyahu'nun inşa ettiği dış politika amaçları çerçevesinde şekillenmektedir. Netanyahu'nun başbakanlığı döneminde, adeta bir dışişleri bakanı gibi davrandığı da bilinmektedir.

Afrika devletleri ile İsrail arasındaki ilişkilerin yürütülmesinde Afrika Birliği dışındaki uluslararası örgütlerin de rolü vardır. Örneğin, Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS), üye devletleri ECOWAS etkinlikleri kapsamında İsrail ile temaslar gerçekleştirmektedir. 2016 yılında Ruanda, Etiyopya, Kenya ve Uganda ilke bir dizi karşılıklı görüşme yapan Netanyahu Hükümeti, 2017 yılının Haziran ayında da ECOWAS toplantılarına katılmıştır. Yine 2017 yılında Kenya Devlet Başkanı Uhuru Kenyatta'nın ve 2020 yılında Uganda Devlet Başkanı Yoweri Museveni'nin Netanyahu ile görüşmeyi kabul etmesi, Afrika Devletlerinin İsrail'e yönelik tutumunun yumuşadığını ve Afrikalı ülkelerin İsrail ile çeşitli alanlarda işbirliğine daha yatkın olduğu ortaya koymaktadır (Keinon,2016). Ağustos 2020'de bir darbeye görevden alınan eski Mali Devlet Başkanı İbrahim Boubacar Keïta, 2017'de Monrovia'da düzenlenen Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) zirvesi sırasında Benjamin Netanyahu ile bir araya gelmiştir. Liderler daha sonra 1973'ten beri kopan ilişkileri yeniden başlatmak için çalışmaya karşılıklı olarak söz vermişlerdir. Keita'nın İsrail'e yapacağı ziyaretin organizasyonu 2019'un ilk altı ayı için planlansa da bir darbe ile görevden alınması nedeni ile gerçekleşmemiştir. Bu 2017 tarihli görüşmeler dizisinde Netanyahu'yu kabul eden diğer Afrikalı liderler ise Gana Devlet Başkanı Nana Akufo-Addo, Togo Devlet Başkanı Faure Essozimna Gnassingbe, Gine Devlet Başkanı Alpha Conde, Yeşil Burun Adaları (Cape Verde) Devlet Başkanı Jorge Carlos Fonseca ve Fildişi Sahili Devlet Başkanı Alassane Ouattara olmuştur (İsrail Dış İşleri Bakanlığı, 2017). Bu görüşmelerde bilhassa İsrail

ile diplomatik ilişkiler kurmamayı tercih eden bir İslam Devleti olan Mali'nin Netanyahu ile görüşmesi, İsrail tarafından da olumlu karşılanmıştır.

Sonuç olarak, Afrika ülkelerinin İsrail'e bakışını tarihsel süreci de dikkate alarak şu şekilde özetlemek mümkündür:

1967 yılındaki Altı Gün Savaşı ve 1973 yılındaki Yom Kippur Savaşı sonrasında Afrika Devletleri İsrail ile diplomatik ilişkilerini kesmiş ve İsrail'e yönelik mesafeli bir tutum içerisine girmişlerdir.

Afrika Devletleri'nin İsrail'e yönelik yaklaşımında Afrika Birliği'nin müşterek kararları etkili olmaktadır. Öyle ki Afrika Birliği, Arap Birliği ve Körfez Ülkelerinden etkilenebilmektedir.

Afrika Devletleri, 1980'li ve 1990'lı yıllarda İsrail ile olan ilişkilerini yumuşatmaya başlamış ve İsrail ile karşılıklı olarak diplomatik temsilcilikler tahsis etme yoluna gitmiştir.

Filistin'in intifada çağrıları ve İsrail'in Filistin'e yönelik tutumu, bilhassa Müslüman Afrika ülkeleri tarafından büyük bir tepki ile karşılanmış ve bu durum Afrika ülkeleri ile İsrail arasındaki diplomatik ilişkileri hayli olumsuz etkilemiştir.

Afrika ülkeleri, Netanyahu'nun bizzat ve Ulusal Güvenlik Konseyi aracılığı ile geliştirdiği ve uyguladığı Afrika Politikası'na olumlu karşılık vermiştir. Afrikalı liderler Netanyahu ile bilhassa 2016–2020 yılları aralığında birebir görüşmelerde bulunmuştur.

Afrikalı devletler, diplomatik yollardan ziyade İsrail ile ticaret ve güvenlik düzleminde sıklıkla iletişim kurmaktadır. Kamerun ve Paul Biya örneği bunun en göze çarpan kanıtıdır.

Günümüzde, Afrikalı Devletlerin, İsrail ile ilişkilerini iyileştirme ve İsrail'e yönelik tutumunu yumuşatma eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür.

3.2.2. İsrail ile ilişkilerde Etiyopya'nın genel tavrı

İsrail ile ilişkiler bağlamında, Afrikalı devletler arasında Etiyopya'nın özel bir yere sahip olduğunu belirtmek mümkündür. Bunun nedeni de hiç kuşkusuz, Etiyopya'da yer alan Beta İsrail ya da bir başka ifade ile Falaşa Yahudileridir. Her ne kadar ana

akım Yahudilikten farklı bir inanç sistemine mensup olsalar da, Falaşalar, İsrail Tarafından tanınmıştır ve İsrail'in dünyadaki tüm Yahudileri Eretz Yisrael'de birleşmeye davet etmesine olumlu yanıt vermişlerdir. Günümüzde Etiyopya'dan göç eden Falaşa Yahudileri, İsrail içerisindeki etnik gruplardan birini oluşturmaktadır (Kuran, 2019). Bilhassa 1960 ve 1970'li yıllardan itibaren ve daha sonraları Addis Ababa Üniversitesi tarafından yoğunlaştırılan Etiyopya tarihi üzerine çalışmalar neticesinde, Etiyopya'da Yahudi kültürü daha da tanınır hale gelmiştir. Bu kültürel unsur, Etiyopya'nın İsrail'e yönelik tutumunun diğer Afrika Devletlerinden kısmen farklı olmasına yol açmıştır (Quirin, 1993).

Etiyopya'nın İsrail'e bakış açısının ve İsrail'e yönelik tutumunun diğer Afrika ülkelerinden farklı olduğu, iki ülke arasındaki diplomatik temsil sürelerinde de görülmektedir. Her ne kadar Etiyopya da diğer Afrika ülkeleri gibi Altı Gün ve Yom Kippur Savaşı'ndan sonra, İsrail'e çeşitli faktörlerin etkisi neticesinde diplomatik bir tepki göstermiş olsa da Altı Gün Savaşı'ndan sonra 1971 yılında Büyükelçi Hanan Einor'u kabul ederek, Yom Kippur Savaşı'ndan sonra da 1981 yılında yine aynı Büyükelçi'yi göreve kabul ederek, diplomatik ilişkilerini sürdürmüştür (İsrail Dışişleri Bakanlığı, 2021). Etiyopya'nın İsrail'e yönelik resmi diplomatik tutumuna değinmeden önce, İsrail ile Falaşa Yahudileri arasındaki birkaç etkileşimden söz etmek yerinde olacaktır. İsrail, 1975 yılında Beta İsrail'i yani Falaşa Yahudilerini Kayıp On Kabile'nin torunları olarak kabul etmiş ve üç operasyon ile Etiyopyalı Yahudileri Etiyopya'dan İsrail'e getirmiştir. Bu Operasyonlar, Musa Operasyonu, Yeşu Operasyonu ve Süleyman Operasyonu olarak isimlendirilmektedir (Roman, 2011).

Etiyopya, İsrail'i 24 Ekim 1961 tarihinde resmen tanımıştır. Ne var ki, unutmamak gerekir ki, Etiyopya İsrail'i resmi olarak tanımadan önce de diplomatik ilişki içerisinde olan bir devlettir. Öyle ki, Etiyopya, İsrail ile ilk resmi ilişkisini 1956 yılında konsolosluk düzeyinde kurmuştur (Curtis ve Gitelson, 1976, Kassim, 1988). 1956 yılında başlayan Etiyopya – İsrail ilişkilerinin temel dayanağı askeri işbirliği olmuştur. Daha sonra bu askeri işbirliği Falaşaların kültürel etkisi ve siyasi etki ile birleşmiştir ve ortaya Afrika kıtası için eşsiz bir ilişki modeli çıkmıştır. 1956 yılından itibaren İsrail özel kuvvetleri, Etiyopya'daki seçkin askeri birlikleri eğitmeye başlamıştır. Öyle ki İsrail tarafından eğitilen Etiyopyalı askerler 1960 yılının Aralık ayındaki darbe

girişimini bastırmada başarılı olmuştur. Böylece, İsrail, Etiyopya'nın gözündeki konumunu daha da sağlamlaştırmıştır (Country Data, 2021, Pateman,1998). Bunun yanında, Etiyopya hükümeti, Eritre Kurtuluş Cephesi ile çatışmalarında da İsrail yardımını kabul etmiştir (Country Data, 2021, Pateman,1998). Etiyopya'nın İsrail ile Eritre Kurtuluş Cephesine yönelik birlikte müdahalesinin en temel dayanak noktası, Etiyopya'nın Eritre Kurtuluş Cephesini, Afrika Kıtasına yönelik bir İslami tehdit unsuru olarak lanse etmesi ve bu argüman ile İsrail'i yardıma ikna etmesi olmuştur (Iyob,1995). 1960'lı yılların ortalarında Etiyopya'da yüzden fazla askeri danışmanın görev yaptığı bilinmektedir (Pateman,1998). Arap Dünyası'nın Eritre'yi desteklemesi ile birlikte Etiyopya'nın İsrail ile ilişkileri de güçlenmiştir (Lata,1999). 1970'li yıllarda Etiyopya ile İsrail arasındaki askeri ilişkiler çok daha ileri boyutta ilerlemiştir. Öyle ki, Etiyopya, İsrail'e Kızıldeniz'de üs kurmaya müsaade ettiği gerekçesi ile suçlanmışsa da, Etiyopya bu suçlamaları kabul etmemiştir (Spencer,2006). İsrail, Yemen'in, Haniş adalarını ele geçirmesinin ardından, Etiyopya'ya aktif bir askeri yardım teklif etmiştir; ancak Etiyopya siyasi bir tepki korkusuyla teklifi geri çevirmiştir. Yine de, Etiyopya, Afrika Birliği'nin 1973 yılında Addis Ababa'daki zirvesinde Libya heyeti tarafından saldırıya uğramış ve Etiyopya topraklarında İsrail üslerinin kurulmasına izin vermekle suçlanmıştır. Zirvede Cezayir Cumhurbaşkanı Houari Boumediène, Etiyopya'yı İsrail ile ilişkilerini kesmeye davet etmiştir. Bunun karşılığında Boumediène, Eritre Kurtuluş Cephesi'ne Arap desteğini dondurmak için siyasi gücünü kullanmayı teklif etmiştir (Spencer,2006; Tiruneh,1993). Eritre kıyılarındaki adalarda olası İsrail askeri üslerine ilişkin iddialar, kısa süre sonra Libya'nın Bingazi kentinde düzenlenen İslam ülkeleri Dışişleri Bakanları zirvesinde yeniden su yüzüne çıkmıştır. Bingazi toplantısı Etiyopya-İsrail işbirliğini kınamış ve Eritre Kurtuluş Cephesi'ne destek sözü verilmiştir (Spencer,2006; Tiruneh,1993 ABD Dışişleri Bakanlığı, 1973).

1973 yılındaki Afrika Birliği Zirvesi'nde karşı karşıya kaldığı tepkilerden sonra Etiyopya, İsrail ile ilişkilerini kesme girişimlerinde bulunmuştur. Bu doğrultuda, dönemin Etiyopya Başbakanı Akilu Habte-Wold, Afrika ülkelerinden siyasi destek arayışına yönelik girişimlerde bulunmuştur. Her ne kadar Habte-Wold'un Bakanlar Kurulu İsrail ile ilişkilerin kesilmesi yönünde karar alsa da, bu karar Etiyopya İmparatoru tarafından veto edilmiştir. Ancak bu veto, Arap ülkelerinin petrol

ambargosu tehdidi nedeniyle 23 Ekim 1973 yılında geri çekilmiştir. Böylelikle Yom Kippur Savaşı'ndan sonra İsrail'e yönelik diplomatik tepki gösteren ülkeler arasında Etiyopya da katılmıştır. Bu süreçte, İsrail de karşılık olarak Etiyopya'ya yönelik siyasi desteğini geri çekme kararı almıştır (Tiruneh,1993). Her ne kadar Etiyopya, İsrail ile siyasi ve diplomatik ilişkilerini kesmiş olsa da, 1974 yılında darbe ile iktidara gelen DERG cuntası, İsrail ile askeri işbirliğini sürdürme yoluna gitmiştir. Böylelikle, Etiyopya'da yönetim değişse de İsrail ile askeri işbirliği devam etmiştir (Country Data, 2021).

Etiyopya bilhassa Afrikalı Müslüman devletlerin büyük tepkisine karşın, siyasi ilişkisini sonlandırırsa da askeri ilişkisini sürekli devam ettirmiştir. 1980'li yıllara gelindiğinde Etiyopya, İsrail'den askeri teknik eğitim ve istihbarı eğitim konularında büyük bir destek almaya devam etmiştir. 1984 yılındaki Musa Operasyonu'nda Falaşa Yahudilerinin İsrail'e naklinde, Etiyopya Devlet Başkanı'nın Mengistu'nun zımnı olarak işbirliği yaptığı ve bunun karşılığında İsrail'den daha fazla askeri destek sağladığı da iddialar arasında yer almaktadır (Perlez,1989). Bilhassa 1980'li yıllar boyunca, Etiyopya, Eritre Kurtuluş Cephesi ile savaşında, İsrail'den büyük bir askeri destek almaya devam etmiştir (Country Data, 2021). Bütün bu askeri işbirliği devam ederken, 1989 yılında Etiyopya, İsrail ile olan diplomatik ilişkilerini yeniden, resmi olarak başlatmıştır (Tiruneh,1993). 1989'un sonlarında İsrail'in Mengistu'nun Etiyopya'da kalan Beta İsrail'in İsrail'e göç etmesine izin verme vaadi karşılığında artan askeri yardım sağlamak için gizli bir anlaşmayı sonuçlandığı bildirildi. Buna ek olarak, iki ülke diplomatik ilişkileri yeniden kurma ve istihbarat işbirliğini artırma konusunda anlaştı. Mengistu, görünüşe göre, askeri danışmanları konvansiyonel taktikleri vurgulayan Sovyetler Birliği'nin aksine, İsrail'in Etiyopya ordusunu bir kontrgerilla gücüne dönüştürmek için gereken eğitim ve malzemeyi sağlayabileceğine inanmaktaydı (Country Data, 2021 Tiruneh,1993). 1990'lı yıllarda da Etiyopya – İsrail ilişkileri artan bir ivme ile devam etmiştir.

Tıpkı askeri ilişkiler gibi Etiyopya'nın İsrail ile ekonomik ilişkileri de günden güne artış kaydetmiştir. 1980'lerin başında, İsrailli bir dizüstü bilgisayar üreticisi olan Dafron, Etiyopya'ya 2 milyon dizüstü bilgisayar pazarlamak için bir hükümet ihalesini kazanmıştır (Sadeh, 2012). İsrail de Etiyopya'dan susam, kahve, tahıllar, deriler ve

postlar, baharatlar, yağlı tohumlar ve doğal sakız ithal etmektedir (İsrail Etiyopya Büyükelçiliği, 2021).

Etiyopya'nın gözünden İsrail ilişkilerini şu şekilde özetlemek mümkündür: Etiyopya'daki Beta İsrail (Falaşa) Yahudileri, Etiyopya ile İsrail ilişkilerinin bilhassa kültürel boyutunda, eşsiz bir ilişki örneğinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Etiyopya, 1960'lı yıllarda Eritre Kurtuluş Cephesi'nin faaliyetlerine karşı başladığı askeri işbirliğine farklı faaliyetler kapsamında günümüzde de devam etmektedir. Etiyopya'nın İsrail ile askeri ilişkileri günümüzde kadar geçen süreçte artarak devam etmiştir. Bilhassa eğit-donat ve teknik hususlardaki askeri işbirliği, iki ülke arasında hayli gelişmiştir. Etiyopya, bir süre 1973 yılında İsrail ile siyasi ve diplomatik ilişkilerini resmi düzlemde kesmiş olsa da, bu ilişkilerin perde gerisinde devam ettiği düşünülmektedir. Etiyopya'nın İsrail ile ilişkileri bilhassa Afrikalı Müslüman devletler tarafından şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir. Etiyopya'daki İsrail Büyükelçiliği, Addis Ababa'da çok çeşitli etkinlikler düzenlemektedir. Etiyopya'nın İsrail'e bakışının diğer Afrikalı devletlere kıyasla çok daha uzun soluklu, olumlu bir atmosferde şekillendiğini ve geliştiğini söylemek mümkündür.

3.3. Değerlendirme

Afrika-İsrail ilişkileri pek çok dalgalanmalar yaşamıştır; ancak 1948'de kurulduğundan beri İsrail, bölgedeki olayların değişkenlerinin ve Arap ülkeleriyle çatışmanın bu ilişkileri etkilemesine izin vermemeye çalışmıştır. Bu durum İsrail'in Afrika ülkeleriyle ilişkinin öneminin farkında olduğunu göstermektedir. 1973'te Mısır'la olan savaş nedeniyle, İsrail, Afrika ülkeleri Arap dünyasını desteklediğinde ve İsrail'e ekonomik ambargo çağrısında bulunduğunda, İsrail'in bu ülkelerle inşa etmiş olduğu ilişkiler neredeyse tamamıyla sona erdi. İsrail ile Afrika arasındaki ilişkilerin yeniden güçlenmesi, 1991'den sonra ortaya çıkan bir dizi faktöre kadar geri götürülebilir. Bunlar arasında Sovyet bloğunun çökmesiyle birlikte uluslararası sistemde meydana gelen değişiklikler, ABD'nin uluslararası sistem üzerinde daha da güçlenen hegemonyası, 1991'deki Madrid Konferansı'yla birlikte Araplar ile İsrail arasındaki müzakere sürecinin başlaması, ardından 1993'te Filistin Kurtuluş Örgütü ile İsrail arasında Oslo Anlaşması ve 1994'te İsrail ile Ürdün arasında Wadi Araba

Anlaşması'nın imzalanması sayılabilir. 1999'a gelindiğinde İsrail'in 42 Afrika ülkesiyle diplomatik ilişkilerinin mevcut olduğu görülmüştür.

BÖLÜM IV: İSRAİL'İN ETİYOPYA'YA YÖNELİK DIŞ POLİTİKASI

4.1. İsrail'in Etiyopya'ya İlgisinin Nedenleri

İsrail'in Afrika'ya ilgisi sebepsiz değildir. Bu, stratejik, ekonomik, politik ve jeostratejik nedenlerin yanı sıra, Afrika'daki Yahudi azınlıklara ilgi de dâhil olmak üzere birçok nedenden kaynaklanmaktadır. Etiyopya İsrail'den özel ilgi görmüştür. İsrail seçkinleri ve karar vericileri arasında Etiyopya'nın benzersiz siyasi, coğrafi, askeri ve güvenlik özelliklerine sahip olduğu konusunda fikir birliği vardır (Mahmoud, 2012).

İsrail-Etiyopya ilişkileri, çerçevelerinin karmaşıklığı ve iki taraf arasındaki karşılıklı çıkarların çeşitliliğini yansıtan, geçen yüzyılın 1950'li tarihine dayanan tarihi bir miras nedeniyle öne çıkmaktadır. İsrail-Etiyopya ilişkisi bazı açılardan normal/sıradan olsa da, İsrail için hayati ve stratejiktir. İsrail'i Etiyopya ile ilişkilerini geliştirmeye iten nedenlere gelince, bunlar şöyle özetlenebilir:

İsrail'in Etiyopya ile ilişkisinin MÖ 3. yüzyıla kadar uzandığı iddiaları, Süleyman peygamberin eşi Kraliçe Belkis'tan olan oğlunun (Menelik) "Makda" olarak adlandırılan Habeşistan'ın kurucusu olduğunu ve Etiyopya imparatorlarının ve sonuncuları Haile Selassie'nin mensup olduğu "Amhara" milliyetinin Süleyman peygamberin soyundan geldiğini iddia etmektedir (Al-Assi, 2001).

Etiyopya'nın su kaynaklarının zenginliği de önemli bir unsurdur. Nil Nehri için büyük bir su deposu olan Büyük Göl'e (Tana) ek olarak bu ülke topraklarında Abay, Takaza, Barad, Amodu, Ocho, Achille gibi birçok nehir bulunmaktadır (Abu Al-Dhia, 2013: 45).

Etiyopya'yı öne çıkartan bir başka unsur, altın, elmas ve gümüş minerallerine ek olarak, İsrail sanayilerine, özellikle de askeri sanayilere hizmet eden zengin mineral kaynaklarıdır.

İsrail'in Nil Nehri'nin suyundan yararlanmak istemesi de, bu ilginin bir başka nedenidir. Etiyopya, kaynağı Etiyopya'da olan Nil suyunun % 80'inden fazlasını kontrol etmektedir. İsrail'in eskiden beri Nil Nehri sularından pay istemesi nedeniyle,

İsrail, Etiyopya'daki önemli etkisinden faydalanarak Nil Havzası ülkeleri arasındaki su çatışmasında dolaylı bir rol oynamaktadır.

Afrika kıtasındaki etnik, dilsel, kültürel ve dini çeşitlilik de, İsrail'in Etiyopya devletine nüfuz etmesinde temel bir rol oynamaktadır.

İsrail, silah anlaşmalarının hazırlanması, eğitimi ve uygulanması için başta "güvenlik ve askeri alan" olmak üzere her alanda uzman göndermektedir.

Falaşa Yahudilerinin Etiyopya'da varlığı ve İsrail'in onların kayıp bir Yahudi kabilesi oldukları iddiası da, bir başka unsurdur. Etiyopya ile olan ilişkisi sayesinde, İsrail, Falaşalardan çok sayıda kişiyi çeşitli zamanlarda İsrail'e getirmiştir (Al-Amin, 2013: 188).

4.2. Etiyopya-İsrail İlişkileri Tarihi

İsrail ve Etiyopya arasındaki ilişkilerin farklı aşamaları şöylece ele alınabilir:

4.2.1. Haile Selassie Döneminde İlişkiler (1956-1973)

Kenya'daki İsrail Büyükelçiliği, karmaşıklığı ve konu çeşitliliği ile karakterize edilen Etiyopya ile İsrail ilişkilerinin kurulmasında çok önemli ve merkezi bir role sahip olmuştur. Bu, iki taraf arasındaki karşılıklı çıkarların çeşitliliğine de yansımaktaydı.

İsrail ve Etiyopya arasındaki ilişkilerin başlangıcı, Yahudilikle tarihi ilişkisi ile gurur duyan İmparator Haile Selassie'nin zamanına dayanmaktadır. Kendisini, Süleyman peygamberin Sebe kraliçesi olan karısı Belkis'in soyundan biri olarak görmekteydi. İsrail, her iki halk tarafından paylaşılan bu etnik köken iddiasını Etiyopya ile ilişkilerini pekiştirmek için kullandı. Etiyopya'nın 1953'te Amerika Birleşik Devletleri ile imzaladığı askeri antlaşma, ilişkinin olumlu yönde ilerlemesine yardımcı oldu. Bunun nedeni, ABD'nin hem İsrail'in hem de Etiyopya'nın resmi bir müttefiki olmasıydı. İki taraf arasındaki ilişkilerdeki dönüm noktası, İsrail'in 1956'da Sina Yarımadası'nı işgali olmuştur. Bu işgal, İsrail'in daha sonra Eilat'tan Tiran Boğazı'na geçmesini kolaylaştırmıştır. Etiyopya, Eritre'nin bu ülkenin bir parçası olduğu dönemde, limanlarını ve havaalanlarını, İsrail gemileri için ve İsrail'in Kenya, Güney Afrika ve Doğu Asya'ya giden uçuşları için durak olarak İsrail'in hizmetine vermiştir (Shaqlieh, 2013: 45-46).

İsrail ve Etiyopya, Kızıldeniz'in bir Arap gölü olabileceği korkusunu paylaşmış ve bu konuyu görüşmek üzere toplanmıştır (Sorour, 2010: 159-160). Bu da onları dış politik çıkarları arasından yakın işbirliğine yöneltti. İsrail'in Etiyopya'nın Kızıldeniz'e bakan stratejik konumundan faydalanması karşılığında Etiyopya'nın İsrail'den askeri destek ve eğitim almasını öngören bir anlaşma hayata geçirildi. Bu dönemde, İsrail, Etiyopya'yı onunla olan ilişkisini güçlendirmeye itmek için, kimi zaman İmparator Haile Selassie'nin önem atfettiği Menelik'in annesi Sebe Kraliçesi dönemine dayanan konuları dile getirmiş, kimi zaman ise korkutmaya dayalı stratejiler geliştirmiştir. İsrail, Etiyopya'nın İsrail'in de kuşatıldığı İslam denizinde Hristiyan bir ülke olduğunu sürekli vurguluyor ve o nedenle, her iki ülkenin de aynı tehdidi yaşadığını söylüyordu.

İmparator Haile Selassie döneminde iki ülke arasındaki ilişkileri gösteren sahneler arasında 1960 yılında Brezilya'yı ziyaret ettiğinde ordunun kendisine karşı bir darbe girişiminde bulunduklarında, Haile Selassie'nin İsrail'den yardım istemesi de bulunuyordu. O zamanki İsrail Başbakanı David Ben-Gurion, İmparator'un ülkesine dönmesi için yardım talimatı verdi (Muhareb, 2013: 303). Bu, İsrail'in Haile Selassie iktidarını darbe girişimlerinden kurtarmak için yardım ettiği tek durum değildi. Kendisine Addis Ababa'da bulunan askeri danışmanları aracılığıyla sürekli biçimde istihbarat bilgileri sunuyordu.

Afrika Birliği Örgütü, 1973 'te İsrail'in Afrika topraklarına saldırısını kınadıktan sonra, Etiyopya, 1973 savaşı sırasında İsrail ile ilişkilerini açıkça kesmek zorunda kaldı. Birçok Afrika ülkesinin İsrail ile ilişkilerini kesmesi, Etiyopya'yı da aynı şeye zorladı. Daha sonra ilişkileri 1991'deki Madrid Barış Konferansı'ndan sonra önceki düzeyine döndü.

4.2.2. Mengistu Haile Mariam Döneminde İlişkiler (1974-1991)

1974 yılında İmparator Haile Selassie askeri bir darbe ile devrildi. Darbe liderlerinden Mengistu Haile Mariam, darbeden sonra tüm rakiplerini hızla devre dışı bırakmış ve ülke yönetimini tek başına ele geçirmiştir (Sabour, 2006: 88). Mengistu'nun iktidara gelmesi ile Etiyopya-İsrail ilişkileri daha da gelişti. Bunun bir göstergesi, Etiyopya'nın 1975'teki Siyonizm'i ırkçılıkla eşit tutan Birleşmiş Milletler kararına ilişkin oylamada çekimser kalmasıdır. Sonuç olarak, Etiyopya İsrail'den, Sudan, Somali ve Eritre için bağımsızlık isteyen Eritre Kurtuluş Cephesi ile olan sorunlarında askeri destek aldı.

Ayrıca, Etiyopya, 1977-1978 Somali-Etiyopya Savaşı arifesinde Sovyetler Birliği ile ittifakını güçlendirmişti. Bu savaşta Küba askeri kuvvetleri Somali güçlerini Ogaden bölgesinden çıkarmayı başarmıştır. Ne var ki, bu güçler Eritre devrimi karşısında başarısız oldular. Etiyopya'nın ittifaklarının uluslararası sahnedeki dönüşümünün bu hassas aşamasında, bu ülke İsrail'e doğru yönelmiş ve Eritre devrimini bastırmak için askeri yardım istemişti. Aralarındaki diplomatik ilişkilerin kesintisinin devam etmesine rağmen, İsrail 1975-1978 döneminde Etiyopya'ya karşılık verdi ve bu ülkeye silah ve mühimmat tedarik etti. Bunun karşılığında, Etiyopya, İsrail Dışişleri Bakanı Moşe Dayan ile 1977 yılında yaptığı gizli anlaşmaya göre, Falaşa Yahudilerinin İsrail'e göç ettirilmesini kabul etti. Bu anlaşma, İsrail'in Falaşa Yahudilerinin göçünü kabul etmesi karşılığında Etiyopya rejimine silah sağlama taahhüdünü içermekteydi (Muhareb, 2013: 307-308).

4.2.3. Meles Zenawi Döneminde İlişkiler (1991-2011)

Mengistu rejiminin düşmesinden ve 1991'de Meles Zenawi'nin iktidara gelmesinden sonra İsrail ve Etiyopya arasındaki işbirliği devam etmiştir. Başbakan Meles Zenawi, yaptığı açıklamada, Etiyopya hükümetinin İsrail'e yönelik olarak yakınlık kurma çabasında olduğunu göstermiştir (Mohammed, 2016). İlişkiler, 2004 yılında, iki tarafın birbirine diplomatik ziyaretlerde bulunduğu bir gelişmeye tanık oldu. İsrail Dışişleri Bakanı Silvan Şalom, Ocak 2004'te Etiyopya'yı ziyaret etti. Falaşa Yahudilerinin yaşadığı Etiyopya'nın kuzeyindeki Amhara ve Tajrai bölgelerini ziyaret etti. Aynı yıl, Etiyopya Başbakanı Meles Zenawi İsrail'i ziyaret etti. İsrail bu ziyaretten büyük memnuniyet duydu. Bu ziyaret sırasında, Zenawi, İsrail Başbakanı Ariel Şaron ve İsrail'deki diğer birçok karar verici ile bir araya geldi (Mohammed, 2016).

İsrail Dışişleri Bakanı Avigdor Liberman 2009'da Addis Ababa'yı ziyaret ederek Başbakan Zenawi ile görüşmüştür. Ziyaret sırasında taraflar arasında tarımsal projeler başlatılması kararlaştırılmıştır. İkili, ayrıca, ekonomi ve güvenlik alanında ortak konuları ele almıştır.

Diplomatik ilişkiler de bu dönemde iki ülke arasında belirgin bir iyileşme göstermiştir. İsrail Başbakanı Bünyamin Netanyahu, 2010 yılında iki ülke arasındaki ilişkinin önemini vurgulamak için Etiyopya işleri konusunda özel bir danışman atandığını duyurmuştur. 2011'de İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres Etiyopya ve Gana'yı ziyaret

etme niyetini açıkladı. İbrani gazetesi Yediot Aharonot'a göre, ziyaret daha sonra güvenlik endişeleri nedeniyle iptal edilmiştir (Aljazeera, 2011).

4.2.4. Haile Mariam Dessalines Döneminde İlişkiler

Etiyopya Başbakanı Meles Zenawi'nin ölümünden sonra Haile Mariam Dessalines Ağustos 2012'de vekaleten Başbakanlık görevini üstlendi. Dessalines İsrail ile cumhurbaşkanlığı döneminde bu ülke ile diplomatik ilişkilerini devam devam ettirmiştir. İlişkiler, özellikle 2014'te çeşitli gelişmelere tanık oldu. Bu dönemde iki yüzden fazla İsrailli şirket, Etiyopya'nın çeşitli alanlarında çalışmak için ticari lisans başvurusunda bulunmuştur (Saad ve Zain, 2019). 2016 yılı ayrıca İsrail Başbakanı Bünyamin Netanyahu'nun Etiyopya'nın başkentini ziyaretine de tanık oldu. İsrail eski Başbakan Haile Mariam Dessalines ile teknoloji, tarım, turizm, teknoloji ve yatırım alanlarında işbirliğini destekleme konusunda çeşitli anlaşmalar imzaladı. İsrail, DSÖ adayı olan Etiyopya'nın bu adaylığını desteklemiş ve Etiyopya 2017'de bu örgüte üye olmuştur. 2017'de Etiyopya Başbakanı Dessalines İsrail'i ziyaret etti. Bu, Başbakanlık görevini devraldığından beri türünün ilk örneği olan bir ziyaretti. Resmi Etiyopya Haber Ajansı'na göre, ziyaret İsrail Başbakanı'nın resmi davetine yanıt olarak geldi ve iki ülke arasındaki işbirliği alanlarını güçlendirmenin yolları tartışıldı (Anadolu Ajansı, 2017).

4.2.5. Falaşa Yahudileri ve yerinden edilme süreçleri

İsrail, Falaşaların Yahudi olduğunu kabul ettikten sonra, Yahudi olanlara İsrail vatandaşlığı veren Dönüş Yasası'na göre Falaşa Yahudilerinin Etiyopya'dan İsrail'e için hazırlıklara ve çalışmalara başlandı. Etiyopya'dan taşınma 1970-1982 döneminde sınırlı bir ölçüde gerçekleşti. Bu göç 1983-1985 arasında toplu bir operasyon sürecine dönüştü. İronik olan, bu en önemli operasyonun, Falaşaların yaşadığı Etiyopya yerine Sudan aracılığıyla gizlice gerçekleştirilmiş olmasıdır. İsrail, ABD ve özel vakıflar, Falaşaların taşınmasının finansmanında ve uygulanmasında büyük rol oynamıştır. Eski Sudan Cumhurbaşkanı Cafer Muhammed en-Numeyri'nin ABD ve İsrail ile olan ilişkisi, Falaşa Yahudilerinin Sudan üzerinden İsrail'e göçünde önemli bir rol oynadı (Hassanein, 2017: 24). Falaşaları Sudan üzerinden getirme süreci 1979-1985 yılları arasında iki aşamadan geçti. Bunlardan ilki, 1979-1982 arasında Falaşaların resmi kanallar aracılığıyla aktarma izinleri alma girişiminden sonra gizli ve yarı resmi yer

değiştirme arasında bireyler ve küçük gruplar şeklinde hareket ettikleri İsrail'e sınırlı girişine tanık oldu. 1982-1985 yılları arasındaki ikinci aşama ise, gizli ve toplu taşınma operasyonlarına dönüştü. Şubat 1982'de Falaşaların ilk toplu göçü için operasyon düzenlendi. Kızıldeniz kıyısındaki Suakin limanında sekiz bin kişi Gdarif'ten kuzeye taşındı (Amer, 2011: 88).

Musa Operasyonunun yanı sıra, 2000-2002 yılları arasında sekiz bin kişiye ek olarak, Falaşaları bir hava köprüsü aracılığıyla İsrail'e aktarmak için 1991'de Süleyman Operasyonu düzenlendi. Bu süreçte İsrail'e nakledilen Falaşaların sayısı 80 bin kişiye ulaşmıştır (Times of Israel, 2018). Eski İsrail Dışişleri Bakanı Silvan Şalom, 2004'ün başlarında Etiyopya'yı ziyaret etti. Başbakan Meles Zenawi ile görüştü. Ziyaret, İsrail'in Falaşa Yahudilerine gösterdiği ilgiyi göstermekteydi.

Falaşa Yahudilerini 2012 yılına kadar İsrail'e nakletmek için Sebe Operasyonu ve Güvercin Kanatları Operasyonu gibi başka operasyonlar başlatılmıştır. İsrail hükümeti 2015 yılında oybirliğiyle 2020 yılına kadar geri kalan Etiyopyalıları İsrail'e getirme planını kabul etti. Ancak bütçe yetersizliği nedeniyle plan aylar içinde durdu. 2017'de İsrail Maliye Bakanlığı planın ilk adımını başlatarak 1300 kişinin İsrail'e göç etmesi için finansman tahsis etti. Hepsi o yılın sonundan önce İsrail'e ulaştı. Halen İsrail'de yaklaşık 135.000 Etiyopyalı Yahudi yaşamaktadır.

İsrail'in, varlığını ve güvenliğini sürdürmesini sağlamak için Arap ülkeleri karşısındaki demografik dengesizliği gidermenin yanı sıra, bu göçmenleri İsrail'de ucuz işçi gücü olarak sömürmek ve İsrail güvenliğini korumak için İsrail ordusuna alınmaları için Falaşa Yahudilerinin göçünü teşvik ettiği açıktır. İsrail'deki Falaşalar zor insani koşullarda yaşamış ve İsrail toplumu içinde dışlanma, ayrımcılık ve ırkçılığa maruz kalmıştır. Bu da, onlara karşı uygulanan ayrımcılığa karşı Falaşaların çok sayıda protesto gösterisi yapmasına yol açmıştır.

4.3. İsrail ve Etiyopya Arasındaki İlişkiler

İsrail, kurtuluş ve bağımsızlık aşamasının akabinde toplumun ihtiyaçlarını idrak ettikten sonra Afrika kıtasının kalbine nüfuz etmek için birçok vasıta kullanmıştır. İsrail, Afrika ülkelerini yeniden yapılandırma, inşaat, ekonomik kalkınma, askeri ve güvenlik konularına önem veriyordu. İsrail kurumları bu fırsatı değerlendirerek

bölgedeki hedeflerine ulaşmak için bölgedeki varlıklarını yoğunlaştırma amacıyla bu noktadan harekete geçtiler.

4.3.1. Ekonomik İlişkiler

İsrail, Afrika kıtası ülkeleriyle ilişkilerinden yararlanarak küresel ekonomik konumunu sağlamlaştırmaya çalışmaktadır. İsrail kendisini dost bir ülke ve kalkınma düzeyi ve ekonomik gücü bakımından örnek alınacak bir model olarak sunmuştur. O nedenle bölge ülkelerinin kalkınmasına yönelik olumlu değişiklikler yaratmaya fırsatlarını her zaman kollamıştır. Bu yoksul ülkelerle ilişkiler kurarak İsrail siyasi stratejisine hizmet edecek olan ekonomik kapıdan bölgeye girmek istemektedir (Hammad, 1986: 50).

Afrika kıtası, İsrail'in sanayide en çok ihtiyaç duyduğu malzemeleri sağlamaktadır. Özellikle İsrail sanayisi için önemli bir malzeme haline gelen işlenmemiş elmasa ek olarak, bazı ortak ekonomik projeler İsrail ekonomisine ihtiyaç duyduğu hammaddeyi çok ucuz fiyatlarla tedarik etme imkânı sağlamaktadır.

İsrail'in sanayi alanında büyümesi, daha büyük üretime geçişe imkân sağlayacak yeni pazarlar gerekmektedir. Afrika pazarı İsrail ürünleri için çok kârlı bir pazar durumundadır. Bu da İsrail'e ciddi bir kar artışı sağlamaktadır.

İsrail, Nakliye projeleri ve yapı projeleri yapmak ve ekonomik kaynakların geliştirilmesini amacıyla Afrika Boynuzu ülkelerinde birçok sanayi ve ticaret şirketi kurmuştur. Genellikle bu şirketler Afrikalı bir hissedarı içermektedir. Afrika hükümetleri bu şirketlerin hisselerinin bir kısmına sahiptir; ancak bu şirketlerdeki diğer taraf İsrail özel sektörünü temsil etmemektedir. Aksine İsrail hükümetini temsil etmektedir. Bu durum bu projeleri, Afrika Boynuzu'ndaki İsrail dış politika araçlarının bir parçası haline getirmiştir. Afrika ülkeleri, bu şirketleri, yönetim ve yatırım alanındaki gelişmiş İsrail deneyiminden yararlanmak için bir fırsat olarak görmüşlerdir (Abdulrahman, 2011: 19).

İsrail ile Etiyopya arasında tüm ekonomik alanlarda ilişkiler gelişmiştir. İsrail, Etiyopya'da ve diğer Afrika Boynuzu ülkelerinde kümes hayvancılığı ve hayvancılık için çiftliklerin kurulması, staj merkezlerinin kurulması ve tarımsal eğitim, ve meyve-sebze konservesi, et konservesi gibi tarımsal sanayiler inşa ederek her yönde çalışan şirketler kurmaya özen göstermiştir. Aynı zamanda nakliye şirketleri kurmuştur. Addis

Ababa International Airport gibi havayolları da İsrail tarafından inşa edilmiştir. Etiyopya'da İmparator Haile Selassie Üniversitesi gibi okullar ve üniversiteler açmıştır. İsrail şirketleri İsrail'in Afrika kıtasına nüfuzunun artmasına katkıda bulunurken, büyük kârlar da elde etmişlerdir.

İsrail'in Etiyopya'daki yatırımları hızlı bir büyüme modeli olarak kabul edilmektedir. İsrail, başkent Addis Ababa'daki yeni elektrik şebekesinin yönetimini ve inşasını üstlenmiştir. Ayrıca, 2012 yılında imzalanan bir anlaşmaya göre, Etiyopya'nın çeşitli şehirlerinde yeni elektrik santrallerinin yapımını da İsrailli bir şirket üstlenmiştir.

4.3.2. Askeri, Güvenlik ve İstihbarat İlişkileri

İsrail ve Etiyopya arasındaki askeri işbirliği erken bir tarihte ortaya çıkmıştır. Taraflar arasında bir dizi güvenlik anlaşması, İsrail tarafının önerdiği silah satışı ve İsrailli askeri uzmanların Etiyopya'ya gönderilmesiyle ortaya çıkmıştır. İsrail, silah anlaşmaları hazırlamak, eğitmek ve uygulamak için her alanda Etiyopya'ya, özellikle güvenlik ve askeri alanlara elçi ve uzmanlar göndermiştir. 1960'ların başlarında İsrail bir dizi Etiyopyalı paraşütçüyü ve aşayış birimlerini eğitmek ve Addis Ababa hükümetinin Eritre Kurtuluş Cephesi ile yüzleşmesine yardımcı olmak için bu ülkeye çok sayıda askeri danışman göndermiştir. 1966'da İsrail Etiyopya'da kalıcı olarak bulunan ve 100 İsrail subayı ve komutanından oluşan askeri bir heyete sahipti. Bu heyet, Amerikan askeri heyetinden sonra Etiyopya'nın en büyüğüydü. O dönemde, Etiyopya, diğer ülkelerden daha fazla İsrail yardımı almıştır (Ahmed, 2016).

İsrail, Etiyopyalıları 1983 yılında gizlice telekomünikasyon konusunda eğitmiştir. Bu bağlamda 1984 yılında Cumhurbaşkanlığı Muhafızları ve Etiyopya polisinin teknik personeline eğitim vermiştir. Buna ek olarak, İsrail Etiyopya topraklarında yaklaşık 300 askeri danışman konuşlandırmış ve 1987'de İsrail'de 38 Etiyopyalı pilotu eğitmiştir. İngiliz Askeri Bülteni tarafından 1998'de yayınlanan bilgilerde, İsrail ile Etiyopya arasındaki yakın istihbarat ilişkilerinden bahsediyordu. Dahası, İsrailli Mossad, Addis Ababa'da yoğun bir şekilde çalışarak büyük bir istihbaratçı kadrosu konuşlandırmıştır. Bu dönemde iki ülke arasındaki askeri anlaşmalar büyük ölçüde şekillenmiştir (Saad ve Zain, 2019). Etiyopya'da otuz yıl boyunca yaşanan kargaşa sırasında İsrail'in sağladığı askeri yardım kesintiye uğramamıştır.

Addis Ababa, sadece Etiyopya'nın içinde değil, aynı zamanda Afrika kıtasında ve Arap ülkelerinde İsrail'in casusluk ve istihbarat faaliyetleri için önemli bir merkezdi. İsrail buradaki istihbari faaliyetlerinde çeşitli araçlar ve örtüler kullanmıştır. 1950'li yılların ortalarında, Etiyopya'da sığır eti ihracında uzmanlaşmış "Ancoda" adlı bir ticaret şirketi kurulmuştur. Ne var ki, şirket aynı zamanda Mossad'ın Afrika ve Arap ülkelerindeki faaliyetleri için bir örtü işlevi görmekteydi. Eski bir Ancoda yöneticisi bu hususta Yediot Aharonot'a şunları söylemiştir: "Ancoda, Afrika'daki İsrail istihbarat istasyonu gibiydi; çok sayıda silahımız vardı; ve bir çeşit örtü işlevi görüyordu. Büyük bir güvenlik heyeti vardı. Bu heyetin çalışanları bizim aracılığımızla Arap ülkelerindeki müşterileriyle temasa geçiyorlardı. Biz Mossad faaliyeti için bir örtüyüydük. Birisini bir Arap ülkesine göndermek istediklerinde, bu kişiyi bizim aracılığımızla gönderiyorlardı" (Muhareb, 2013: 304).

1973 Arap- İsrail savaşında iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kesilmesine rağmen İsrail Etiyopya'ya yardım sağlamaya devam etmiştir. Tel Aviv, Etiyopya'da bulunan ABD'de üretilmiş olan silahları ve ayrıca Etiyopya'ya giden F-5 avcı uçakları için parça ve mühimmat göndermiştir (Samir, 2017). 1983 yılında taraflar arasında yirmi milyon dolarlık bir askeri yardım anlaşması yapılmıştır. 1985'te ise İsrail, Etiyopya'ya mühimmat ve 20 milyon dolar değerinde yedek parça sağlamıştır. 1987'de Etiyopya hükümeti İsrail'den 83 milyon dolarlık askeri yardım almıştır. 1989'da Tel Aviv, Addis Ababa ile yeni bir gizli anlaşma imzaladı. İsrail bu dönemde Etiyopya'ya daha fazla askeri yardım sağlamaya başlamıştır. 1990'da Tel Aviv, Addis Ababa'ya yaklaşık 150.000 tüfek ve msket bombası (cluster bomb) ile yeni bir askeri yardım seti vermiştir.

İsrail Savaş Bakanlığı tarafından yayınlanan verilere göre, İsrail'in Afrika ülkelerine silah ihracatının 2014 yılındaki değeri 2013 yılındaki ihracattan % 40 artışla yaklaşık 318 milyon dolara ulaştı. Temmuz 2016'da Etiyopya ve İsrail, eski Etiyopya Başbakanı Haile Mariam Dessalines İsrailli mevkidaşı Benjamin Netanyahu ile başkent Addis Ababa'da görüşmesinin ardından çeşitli alanlarda bir işbirliği anlaşması ve mutabakat zaptı imzaladı (Abd al-Hayy,2020:13).

Hiç şüphe yok ki Etiyopya, altmışların başından beri İsrail silahlanmasına, istihbaratı ve lojistik desteğine ve eğitim sisteminin geliştirilmesine bağlı olarak İsrail ile

ittifakından çok faydalandı. Bunun sonucu olarak, Etiyopya, 2016 yılında GSYİH⁶'sının % 0,8'i olan zayıf askeri bütçesine rağmen, üçüncü en güçlü Afrika ordusu olarak sınıflandırılmıştır. Askeri işlerde uzmanlaşan "Global Power Fire" web sitesi, dünya ordularını sınıflandırmasında 40 unsur tespit etti. Bu sınıflandırmaya göre Etiyopya ordusu Mısır ve Cezayir'den sonra büyüklük olarak Afrika'da üçüncü sırada yer almaktaydı. Etiyopya ordusunda yaklaşık 185 bin kişi vardır ve ülkede her yıl askerlik yaşına gelen iki milyon kişi mevcuttur. Etiyopya ordusu 2300 tank, 800 askeri araç, 183 çoklu fırlatma füzesi, 80 uçak ve 33 helikopter gücü ile dünyada 42. sırada yer almaktadır (Abdel-Aal, 2019).

4.3.3. İsrail ve Etiyopya Arasında Su İşbirliği

İsrail'in Etiyopya'daki konumunu ve varlığını güçlendirmek için bu ülkeye ekonomik müdahaleyi teşvik etmesinin, Nil suyundan sabit bir pay elde etmek istemesinin birçok nedeni vardır. Bu nedenlerden en önemlisi ise, Etiyopya ekonomisinin zayıflığı ve Etiyopya'nın teknik uzmanlığının eksikliğidir.

İsrail, Etiyopya'yı Nil boyunca barajlar inşa etmede önemli ölçüde finanse etmiştir. Nil Nehri'nde su hedeflerine ulaşmak için İsrail'in Etiyopya topraklarında Rönesans Barajı'nın inşası için destek olması ve Nil boyunca Etiyopya'daki diğer barajlar için fon sağlaması söz konusu olmuştur. İsrail ayrıca inşaat, danışmanlık ve baraj inşaatlarında uzmanlık için Etiyopya'ya uzman ve teknisyen göndererek teknik destek sağlamıştır. Etiyopya'daki İsrailli uzmanların sayısı Etiyopya topraklarında 400 uzmana ulaştı. Bunlar, Nil Nehri üzerinde sulama projeleri ve barajların kurulması için gerekli araştırma ve çalışmaları yapmaktadır (Keshk, 2005: 110).

4.4. Bölgesel ve Uluslararası Değişkenlerin İsrail'in Etiyopya'ya Yönelik Politikası Üzerindeki Etkisi

1990'larda İsrail'in stratejik ortamı önemli dönüşümlere tanıklık etti. Bu dönüşümlerden ilki, İsrail'e yeni stratejik fırsatlar sağlayan Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ilişkili küresel sistem içindeki yapısal dönüşümdür. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin çöküşü, ve böylece müttefikleri olan Sovyetler Birliği'ni kaybetmeleri sebebiyle bu dönüşümler nispeten radikal Arap ülkelerinin

⁶ Gayri safi yurt içi hasıla

stratejik konumunda bir gerilemeye yol açmıştır. Bu durum, bu ülkeleri, Arap-İsrail çatışmasındaki tutumlarını ve ABD'ye yönelik dış politikalarını yeniden formüle etmeye zorladı (Barari, 2004: 15).

Bu yapısal dönüşümler, uluslararası sistem düzeyinde ve bölgesel düzeyde yaklaşık kırk yıldır devam eden çatışma yolunda gerçek barışçıl müzakerelere başlamak için Arap devletleriyle beraber İsrail'e "Fırsat Penceresi" (Window of Opportunity) sağlamıştır. Bu nedenle 1991'teki Madrid Barış Konferansı, Arap-İsrail çatışması tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu gelişmeler 1991'deki Madrid Konferansı'ndan ve Eylül 1993'teki Oslo Anlaşması'ndan sonra Filistin Kurtuluş Örgütü ile İsrail arasındaki müzakerelere ve Ekim 1994 Ürdün-İsrail Barış Antlaşması'na yol açmıştır. Bütün bu olaylar, İsrailli karar vericilerin çoğunu, Arapların İsrail'i kabul etmesine dayanan tarihi bir sürecin başladığına ikna etmiştir (Samar İbrahim, 2009: 125).

Bu nedenle, Soğuk Savaş'ın sona ermesi stratejik olarak İsrail için oldukça faydalı sonuçlar doğurmuştur. Sovyetler Birliği'nin çöküşü neticesinde Arap ülkeleri daha da zayıflamıştır. Arap ülkeleri artık bir süper güçten gelen kuvvetli desteğe sahip değildi. Bu durum onların askeri ve diplomatik seçeneklerinin sınırlanmasına yol açtı. İsrail ise Soğuk Savaş'tan sonra da tek süper güç olarak temayüz eden ABD'nin müttefiki olarak kaldı. Bu nedenle, Arap ülkeleri, İsrail'in varlığının kabulü de dahil olmak üzere, Amerikan seçeneklerine daha duyarlı hale geldi.

Nitekim bu dönemde Afrika-İsrail ilişkileri, iki taraf arasındaki ilişkilerin yeniden kurulmasına tanıklık etti. Bunun nedeni, İsrail'in uluslararası sistemde meydana gelen değişikliklerden ve bunun Afrika kıtasına olan bölgesel yansımalarından faydalanmasıdır. İsrail-Afrika ilişkilerinin yeniden kurulmasına ek olarak, 1991'de, 1975'te Siyonizm'i eşi benzeri görülmemiş bir tarihsel emsalde "ırkçılık" olarak telin eden Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararını iptal etmek için gerekli desteği seferber edebildi (Abdulrahman, 2001: 4).

Eski İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres, İsrail'in Kızıldeniz bölgesine yönelik politikasını "Yeni Ortadoğu" başlıklı yazısında şöyle açıklamıştır: "Bir tarafta Mısır, Sudan ve Eritre'nin, diğer tarafta İsrail, Ürdün ve Suudi Arabistan'ın olduğu Kızıldeniz'den başlayabiliriz. Bu nedenle bölgede savaşmak için hiçbir sebep yoktur.

Etiyopya ve Eritre, İsrail de dahil olmak üzere, komşularıyla ilişki kurmak istiyor. Mısır ayrıca İsrail ile barış anlaşması imzaladı. Ürdün ve Suudi Arabistan ise, deniz ve hava seyrüsefer özgürlüğü istiyorlar ve Kızıldeniz'in barış hareketinin başlangıç noktası olacağından eminim" (Moussaoui 2002: 156).

4.5. Değerlendirme

İsrail'in Etiyopya'ya yönelik dış politikası bir dizi bölgesel ve uluslararası değişkenden etkilenmiştir. Afrika Boynuzu, başta Eritre'nin bağımsızlığı ve Etiyopya'daki hükümet değişikliği olmak üzere, önemli değişikliklere tanık olmuştur. Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Afrika Boynuzu ve Etiyopya düzeyindeki uluslararası dengeleri büyük ölçüde değiştirmiştir. Bu yeni durum, İsrail'in güçlü müttefiki Amerika Birleşik Devletleri'nin kendi politikalarını dünyaya empoze etme çabasına girişmesi ile sonuçlanmıştır. Bu nedenle 1990'larda Afrika Boynuzu'nun tanık olduğu bölgesel değişimlerle uluslararası sistemin tanık olduğu uluslararası değişimlerin, İsrail'in Afrika kıtasına yönelik dış politikasında ona geniş bir hareket kabiliyeti sağladığı söylenebilir.

BÖLÜM V: İSRAİL-AFRİKA İLİŞKİLERİ VE ARAP ULUSAL GÜVENLİĞİ

İsrail'in Afrika'ya olan ilgisi, yalnızca ekonomik kazançlar elde etmekle ve kıtanın coğrafi olarak kendisine yakın olmasıyla sınırlı değildir. Aksine, özellikle Afrika Boynuzu, Nil Havzası ve Kızıldeniz'in doğu kıyısında Arap ulusal güvenliğine yönelik tehditlerle bağlantılı kazanımlar elde etmek için bunun ötesine geçmektedir. İsrail'in buradaki pozisyonu, Arap olmayan bu Afrika ülkelerinde buradan Afrika-Arap ülkelerine yönelik siyasetini uygulamaya başlayacağı bir üs oluşturma fikrine dayanmaktadır. İsrail'in Arap ülkelerini çevreleyen ülkelerdeki aktif tutumu, aşağıda ele alacağımız Arap ulusal güvenliğine yönelik açık bir tehdittir.

5.1. İsrail-Afrika İlişkilerinin Arap Ulusal Güvenliği Üzerindeki Etkisi

“Arap ulusal güvenliği”, Arap milletinin kendisini ve haklarını savunma, topraklarının bağımsızlığını ve istiklalini her türlü dış saldırganlığa karşı koruma, kapsamlı bir Arap birliği çerçevesinde tüm alanlarda Arap olanaklarını ve yeteneklerini geliştirerek zorluklara ve risklere karşı durma olarak bilinmektedir. Böylelikle Arap dünyası vatandaşlarına güvenli bir gelecek sağlama çabası içindedir (Abdel-Aal, 2018).

5.2. İlişkilerin Mısır Ulusal Güvenliği Üzerindeki Etkisi

Mısır'ın Nil havzası ülkeleriyle olan krizinin alevlenmesi ve Nil suyunun Mısır ve Sudan'a ayrılan payına ilişkin anlaşmazlıkların başlamasıyla, İsrail'in gizli rolünün belirtileri, Afrika Nil Havzası ülkelerinin Nil Havzası ülkelerine özel olan uluslararası anlaşmayı⁷ ihlal etmesine teşvik etmesiyle ortaya çıktı. Su, İsrail'in ekonomik, sosyal ve askeri politikalarının karşı karşıya olduğu en önemli değişkenlerden biridir, çünkü İsrail'de su kaynaklarının sınırlı olması -hala da öyle- İsrail'i tehdit eden büyük bir endişe kaynağıdır (Amer, 2011: 76).

Etiyopya'nın Rönesans Barajı projesi, Mısır'ın ve Sudan'ın ulusal güvenliğini tehdit eden bir proje olması sebebiyle, siyasi arenadaki konuya ilişkin en güncel pratik

⁷ 1929 Nil Su Paylaşım Anlaşması, İngiliz hükümeti tarafından - sömürgeci sıfatıyla - bir dizi Nil Havzası ülkesi (Uganda, Tanzanya ve Kenya) adına 1929'da Mısır hükümeti ile akdedilen ve havza tarafından tanınmayı da içeren bir anlaşmadır. Mısır'ın Nil suyundan pay aldığı ve bu ülkelerin nehir ve kolları üzerinde yeni projeler kurması halinde Mısır'ın itiraz (veto) hakkı olduğu hususu bu anlaşmada ifade edilmiştir, <https://www.foreignaffairs.com/articles/sudan/1929-10-01/nile-waters-agreement>

örnektir. Bu tezin yazıldığı tarihe kadar, Rönesans Barajı meselesi, bir yandan Etiyopya ile diğer yandan Mısır arasındaki anlaşmazlıkların ön saflarında yer almaktaydı. Burada İsrail'in Rönesans Barajı projesindeki rolüne ve barajın Mısır ulusal güvenliği üzerindeki etkisine odaklanmaya çalışmaktayız.

İsrail'in Etiyopya Rönesans Barajı Projesine Katkısı:

Nil Nehri başından beri Siyonist stratejik düşüncede mevcuttu. Nil sularının İsrail'e ulaştırılması amacıyla Siyonist proje geliştirilmesi fikri, Theodor Herzl'in açıkça yaptığı çağrılarla, İsrail devletinin kurulmasından 45 yıl önce, 1903 yılında başlamıştır. Fikir, yetmişli yıllarda açıkça yeniden ortaya çıktı ve yirminci yüzyılın doksanlı yıllarında yeniden gündeme geldi.

Nil suyunun işgal altındaki Filistin'deki Necef bölgesine ulaştırılması konusu, 1978-1979 yılları arasında Camp David müzakerelerinde Mısır-İsrail tartışmalarının önemli konuları arasındaydı. Bu tartışmalar 1974'te Elisha Kali'nin⁸ ve 1977'de "UOR"⁹ projesi olarak bilinen Haim Arlosoroff projesiyle açıkça başladı. Her ikisi de İsrail Su Dairesince geliştirilen projelerdir. Ne var ki, bu projeler başarılı olamamıştır (Shaban, 2018).

Mısır ile Etiyopya arasındaki Rönesans Barajı meselesinin körüklenmesinde İsrail'in rolünü izlemek için aşağıdaki gözlemler üzerinde duracağız:

Çeşitli kaynaklar, Etiyopya Su ve Elektrik Bakanlığı binasında İsrailli su uzmanlarının ikamet ettiği bir katın olduğunu ifade etmişlerdir. Bu kişiler Etiyopya ekiplerine görüşlerini ve teknik uzmanlıklarını sunuyorlar. Bu durumu, eski Mısır Sulama ve Su Bakanı Muhammed Nasr Allam da doğrulamaktadır. Mısır Genelkurmay Başkan Yardımcısı Muhammed Ali Bilal, Mayıs 2013'te barajda çalışan çok sayıda İsraillinin varlığından söz etmiştir. Ayrıca Mısırlı milletvekili Ahmed Al-Adawi, İsrail'in Afrika'daki, özellikle Etiyopya'daki faaliyetinin Mısır'ın çıkarlarını etkilemeyi amaçladığını doğrulamıştır. Bu çıkarların en önemlisi, İsrail'in Rönesans Barajı

⁸ Elisha Kali Projesi, <https://www.independentarabia.com/node/219421>

⁹ "UOR" Shaul Oluzorov Projesi, <https://hadrnews.ps/post/15985 #hadrnewsps>

projesine verdiği destek sayesinde Mısır'ın Nil'den aldığı payın azalması olacaktır (Merhi, 2020: 192).

Büyük Etiyopya Rönesans Barajı'nın inşaatı hususunda faaliyette bulunanların yanı sıra, bu ülkede faaliyette bulunan İsrail şirketlerinden bazıları şunlardır: Kenya, Etiyopya ve Uganda'daki inşaatlar için Solel Boneh Şirketi'nin yanı sıra, tarım için Agrotop, elektronik için CORE, su ve elektrik için Motorola Israel, kimyasallar için Carmel Şirketi. İsrail, Gigawatt Global Şirketi aracılığıyla 2018'de enerji sektöründeki yatırımlarını 500 milyon dolar artırmıştır. Bu, Etiyopya Üniversitesi ile ilişkisi olan bir kurumdur. Etiyopya'da faaliyet gösteren on İsrail kurumu daha bulunmaktadır (Egypt Today, 2018).

Etiyopya projesinin aslında 2011 yılında Rönesans Barajı'nda başladığı görülmüştür. O yıl, "Arap Baharı"nın başlangıcına tanıklık etmiştir. Mısır bu olayın merkezindeydi ve o sırada kendi iç meseleleriyle meşguldü. 2013 yılında, Etiyopya Parlamentosu, Nil suyunun yukarı ve aşağı havza ülkeleri arasında dağıtımı ile ilgili anlaşmaların gözden geçirilmesini onayladı. Dönemin Etiyopya Başbakanı Hailemariam Desalegn, aynı yıl Etiyopya'nın projeyi tamamlamasını hiçbir şeyin engelleyemeyeceğini ilan etmiştir (Zidan, 2019: 2).

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun Temmuz 2016'da Doğu Afrika ülkeleri gezisi kapsamında Etiyopya'yı ziyareti sırasında, Etiyopya'yı ziyaret eden ilk İsrail Başbakanı olması sebebiyle duyduğu mutluluğu dile getirdi. Etiyopya Parlamentosu önündeki konuşmasında tarım sektörüne odaklanarak İsrail'in Etiyopya'ya projelerini tamamlamak için teknolojik yardım sağlamaya hazır olduğunu söyledi. Netanyahu, konuşmasında harfiyen şöyle demiştir: "İşbirliğimiz için vizyonum şu: Etiyopyalı çiftçilerin İsrail bilgisinden yararlanmaları ve suyu istedikleri her yöne yönlendirmek için bizimle birlikte çalışmaları" (Netanyahu konuşması, 2016).

Etiyopya barajının etkileri konusunda Etiyopya ile Mısır arasındaki anlaşmazlığın tırmanmasının ardından, 2019'da İsrail'in, Etiyopya Rönesans Barajı'nın etrafına 5-50 km uzaktan savaş uçaklarını düşürmesini sağlayacak Spyder-MR hava savunma sistemi kurduğuna dair İsrail ve Arap raporları gündeme düştü. Füzelede uzmanlaşmış Rafael Şirketi, İsrail Havacılık ve Uzay Sanayii'nin MBT füze şubesi ve Radar

konusunda uzmanlaşmış Elta Systems Şirketi olmak üzere üç İsrail şirketi Etiyopya için bu savunma sistemini kurdu (Aljazeera, 2019).

İsrail'in Rönesans Barajı konusunda Etiyopya'ya verdiği destek ile iki taraf arasında farklı hususlarda gelişen ilişkiler arasında bir irtibat vardır. Ekonomik açıdan bakıldığında, Etiyopya ile İsrail arasındaki ticaret hacmi 2019 yılına kadar yaklaşık 300 milyon dolara ulaştı. Etiyopya'da faaliyet gösteren İsrail projelerinin sayısı, çoğu tarım alanında olmak üzere 187'ye ulaştı. İsrail, Etiyopya'nın önemini anlamış ve bu önem Netanyahu'nun 2016'daki ziyareti ile pekişmiştir. 50'ye yakın İsrail şirketinin temsilcileri ona bu ziyarette eşlik etti. Bu ziyaret, Etiyopya ile tarım, turizm ve yatırım alanlarında anlaşmaların imzalanmasına yol açtı. İsrail'in bölge ülkeleriyle kalkınma işbirliği için bir ofis açması kararlaştırıldı. Bu, Etiyopya-İsrail ikili ilişkilerinin yanı sıra, Doğu Afrika'da artan İsrail çıkarlarının, İsrail'i bu bölgedeki harekati için güvenli bir üs bulmaya sevk ettiği anlamına gelmektedir. Görünüşe göre, genel İsrail eğilimi, Etiyopya'yı güvenli üs olarak benimseme yönündeydi (Yassin, 2016: 5).

2007 yılında İsrail, Birleşmiş Milletler Örgütü UNIDO¹⁰ ile Afrika Boynuzu'nda gıda güvenliği ve su kaynakları yönetimi alanında bir işbirliği anlaşması imzaladı. Anlaşma¹, Nil kaynakları bölgesindeki çalışmaya odaklanmaktadır. Anlaşma, İsrail'in UNIDO ve Afrika Boynuzu ülkeleriyle taraf olduğu üçlü bir ortaklık kurarak İsrail'in Afrika Boynuzu'ndaki kalkınma rolünü güçlendirmeyi içeriyordu. Ortaklık, bölge ülkelerinin tarım, su kaynakları yönetimi ve temel bileşen olarak suya bağlı küçük ve orta ölçekli sanayilere destek alanlarında kapasitelerini geliştirmeye odaklanmaktadır (Judeh, 2013: 143).

Barajın Mısır Ulusal Güvenliği Üzerinde Yol Açtığı Tehlikeler

Bugüne dek, içlerinde Mısırlıların da olduğu birçok uzman, Rönesans Barajı'ndan Mısır'a yönelik büyük bir potansiyel tehlikenin varlığına dikkat çekmişlerdir. Bu tehlikeler şunlardır:

¹⁰ Birleşmiş Milletler Endüstriyel Gelişme Örgütü, Avusturya merkezli Birleşmiş Milletler sistemi içinde özel bir ajanstır. Kuruluşun temel amacı, gelişmekte olan ülkelere ve ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkelere endüstriyel kalkınmayı teşvik etmek ve hızlandırmak ve uluslararası endüstriyel işbirliğini güçlendirmektir, <https://www.unido.org/>.

- Baraj, sismik bir fay bölgesi üzerine inşa edildiğinden, daha sonra Richter ölçeğine göre 4 dereceden daha büyük bir depremin etkisi altında çökme olasılığı vardır. Bu ise Mısır ve Sudan'da (Baraj, Sudan sınırlarına sadece yaklaşık 40 km uzaklıktadır) geniş alanların sular altında kalmasına neden olabilir (RT Ajansı, 2018). Bu durum, Mısır ve Sudan'da çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine yol açabilir. Barajın inşa edileceği alan, 11 milyar metreküpten daha fazla su depolamayı kaldıramayacak şekilde jeolojik olarak yumuşaktır. Alan, büyük çöküş kraterinin bir uzantısıdır. Büyük bir ihtimalle, Mısırlı uzmanları, Etiyopya'ya depolamayı 74 milyar m³'ten 30 milyar m³'ün altına düşürmesi için çağrıda bulunmaya iten şey buydu (Amal, 2020: 38).

- Mısır'da, su hasadının (amal, 2020: 13) % 80-85'i Nil'e dayanmaktadır. Uzmanlar, Rönesans Barajı'nın 3-5 yıllık bir sürede doldurulmasının, Mısır'ın 1929 ve 1959 anlaşmalarına göre 55,5 milyar m³'e ulaşan kotasında % 20'lik bir düşüşe yol açacağını tahmin ediyor.

Rönesans Barajı'nın doldurulma dönemi boyunca Asvan Barajı'nın 12 yıl boş kalması söz konusu olabilecektir. Barajın 10 yıl içinde doldurulmasını isteyen Mısır ile 3 yıl içinde doldurmak isteyen Etiyopya arasında bir anlaşmazlık vardır. Bu, en önemlileri aşağıdaki gibi olan bir dizi büyük olumsuz sonuca yol açabilir (Amal, 2020: 14):

1. Kuraklık nedeniyle geniş tarım topraklarında pirinç gibi büyük miktarda su gerektiren mahsullerin azalması. Böyle bir durumda, Mısır gıda sepetinin bu en önemli mahsulüne ayrılan alanın 1,8 milyon feddandan 724 bin feddana, yani mevcut alanın yaklaşık % 40'ına, düşeceği tahmin ediliyor.

2. Yeraltı suları oranının düşmesi ve Mısır'ın 11 ila 19 milyar metreküp arasında su kaybetmesi.

3. Mısır'da elektrik enerjisinin % 25 ila % 40 arasında gerilemesi.

- Etiyopya'nın projesini sürdürmesi, diğer havza ülkelerini de benzer barajlar inşa etmeye teşvik ederek Mısır ve Sudan'a yönelik tehlikeleri şiddetlendirebilecektir. Bu demektir ki, böyle bir durumda, Doğu Afrika ve Nil Havzası bölgesi derin ve yıkıcı çatışmalara sürüklenebilecektir.

Özetle, İsrail'in Afrika'daki varlığının değişmez hedefi Nil suyunun bir kısmını elde etme arzusudur. Mısır için su konusunun hassasiyeti ve ciddiyeti göz önüne

alındığında, bu durumun Mısırlı karar vericileri zor kararlara sevk edeceği açıktır. Bu, İsrail'in Etiyopya, Kenya ve Ruanda gibi ülkelerdeki büyük etkisinden yararlanarak Nil Havzası ülkeleri arasındaki su ihtilafında dolaylı bir rol oynama konumuna gelmesinin bir sonucu olarak gerçekleşmektedir. Bu, esas olarak Mısır ve Sudan'ın ulusal güvenliğini etkilemektedir.

5.3. Sudan'ın Ulusal Güvenliği Üzerindeki Etkisi

İsrail, 1956'da Sudan'ın bağımsızlığının başlangıcından bu yana, bu ülkenin, kendisine olan uzaklığına rağmen, Arap dünyasının gücüne ek bir güç katmasına izin verilmemesi gerektiğine inanmaktadır. Bunun nedeni, Sudan'ın, kaynaklarının istikrarlı koşullarda değerlendirilmesi halinde, hesaba katılması gereken bir güç haline geleceği gerçeğidir. Sudan'ın coğrafi konumu ve Mısır'la olan tarihsel ilişkileri, Mısır için stratejik bir derinlik oluşturmaktadır. Bu gerçek, Sudan'ın, Mısır hava kuvvetleri ve kara kuvvetleri için eğitim ve barınak üssü haline geldiği 1967 savaşından sonra açıkça görülmüştür. Sudan, ayrıca, Mısır'ın başlattığı Yıpratma Savaşı (1968-1970) sırasında ve 1973 Ekim Savaşında Kanal bölgesine kuvvet göndermiştir. Bunun ışığında, İsrail, Sudan'ı zayıflatmak için etnik ve mezhepsel çoğulculuğa sahip olan bu ülkenin güçlü ve birleşik bir devlet haline gelmesini engellemek istemektedir. Nitekim İsrail stratejik perspektifinden, bu, İsrail'in ulusal güvenliğini desteklemek ve maksimize etmek için bir gerekliliktir.

Nil'in kaynağı Uganda ve Etiyopya'daki havzalarındadır; ancak en uzun kısımları Sudan topraklarından geçmektedir. Bu nedenle İsrailli karar vericiler, Sudan'ın birden fazla devlete bölünmesi durumunda, su konusunda Sudan'ın elinin zayıflayacağını ve Sudan'ın Nil'le ilgili anlaşmalarını etkileyeceğini düşünmüşlerdir. Sudan bölündükten sonra kurulacak olan yeni devlete yardım sağlama bahanesiyle, bölgenin İsrail kontrolüne ve müdahalesine açık hale gelmesi mümkün olacaktır.

İsrail, Sudan'ı bölmekle, onu doğrudan veya dolaylı olarak kontrol altına almayı ve doğal kaynaklarını kontrol etmeyi, Mısır üzerindeki baskısını artırmayı ve onu kendisi için önemli bir stratejik derinlikten mahrum etmeyi amaçlamaktadır. İsrail, Mısır'ın kendisiyle barış anlaşması imzalamasına rağmen, içerideki siyasi dengelerin değişmesi veya bir rejim değişikliği durumunda, Arap ülkeleri arasında İsrail'e siyasi,

ekonomik ve askeri açıdan en etkili bir şekilde karşı çıkabilecek olan ülkenin Mısır olduğuna inanmaktadır.

Bölünmeden Sonra İsrail'in Güney Sudan Devletiyle İlişkilerinin Gelişimi

Güney Sudan devletinin 9 Temmuz 2011 tarihinde bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, İsrail ile Güney Sudan devleti arasındaki ilişkiler gelişerek resmi bir karakter kazandı. İsrail, 28 Temmuz 2011'de yeni kurulan ülke ile diplomatik ilişkiler kurulduğunu duyurdu. Ardından iki ülke arasında resmi düzeyde karşılıklı ziyaret gerçekleşti. İlk resmi ziyaret 29 Ağustos 2011 tarihinde İsrail Knesset Başkan Yardımcısı Dani Danube tarafından Juba'ya yapıldı. Bu ziyaretin en belirgin sonuçlarından biri, Tel Aviv'de Güney Sudan için bir büyükelçilik açıldığının duyurulmasıydı. Güney Sudan Devlet Başkanı Salva Kiir, 20 Eylül 2011'de Tel Aviv'i ziyaret etti. İsrail tarafı bunu tarihi bir ziyaret olarak nitelendirmiştir ki, bu ziyaret iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesine önemli bir katkı yapmıştır.

İsrail'in Güney Sudan Devletindeki Varlığının Sudan ve Arap Ulusal Güvenliğine Etkisi

O zamanki, Sudan Arap Cumhuriyeti hükümeti, resmi olarak 2011'de başlayan Güney Sudan Devleti ile İsrail arasındaki normalleşme düzeyinin hızlanması ve büyümesi konusundaki endişelerini dile getirmiştir. Sudan, bu ilişkilerin büyümesinden korktuğunu, çünkü İsrail'in Güney Sudan'ı bölgedeki varlığını güçlendirmek için kullanacağını ifade etti. İsrail'in bu bölgedeki artan varlığının Sudan'a ve genel olarak Arap ulusal güvenliğine olumsuz yansımaları güvenlik ve ekonomik düzeyde şu hususları ihtiva etmektedir:

- İsrail, Güney Sudan ve İsrail arasındaki istihbarat ilişkileri sayesinde, ulusal güvenliğini korumak bahanesiyle 2011 ve 2012 yıllarında doğrudan Sudan Cumhuriyeti topraklarında belirli hedeflere füze saldırıları gerçekleştirebildi. Bu da Port Sudan ve Omdurman şehirlerindeki hedeflere hava saldırısı düzenlemesiyle gerçekleşti (Aljazeera, 2016).
- Güney Sudan devletinin, iki ülke arasındaki sınırlarda İsrail güvenlik üsleri kurmayı kabul etmesi, İsrail'in, Sudan Arap Cumhuriyeti'ni İsrail istihbarat servislerinin

alışmaları için açık bir alan haline getiren bir güvenlik kemeriyle kuşatmasının yolunu açtı (Judeh, 2013: 136).

- Güney Sudan Hkmeti'nin, İsrail'in petrol arama ve rafinajında özel şirketler üzerindeki tekeli içeren ekonomik anlaşmalar yapması, Sudan petrolünün yaklaşık % 80'inin bulunduğu Güney Sudan'ın petrol gelirlerinden Sudan'ın payının tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmektedir. Bu da, ekonomik çalkantıya ve devlet bütçesinde sıkıntıya neden olacaktır.

Sudan'ın kaybedilen Güney petrolünün gelirlerine bağımlılığı göz önüne alındığında, bu durum gayri safi yurtiçi hasılada bir düşüşe yol açacak ve bu da ekonominin yabancı yatırımcılara daha açık hale gelmesine yol açacaktır. Bu durum devletin ekonomik gücünü kaybetmesine sebep olacak ve yabancı şirketlerin Sudan ekonomisi üzerindeki hakimiyetini güçlendirecektir.

İsrail, nihayet çok uzun süredir murat ettiği Sudan Arap Cumhuriyeti'ni bölme projesini hayata geçirmiş bulunmaktadır. Sudanlılar bu planın üstesinden gelmek için geçmişte i savaşlarda çok fazla insanını ve doğal kaynağını kaybetti. Bu süreçte, 'Arap gıda güvenliğinin sepeti' olarak isimlendirilen bu Arap lkesi, ekonomik olarak tükenmiş ve maddi kaynaklarını tüketmiştir.

Burada çok önemli bir faktöre daha atıfta bulunmak gerekmektedir: İsrail'in Güney Sudan'daki stratejisi, özellikle de bölünme sonrası aşamada, bu bölgede doğal kaynakların mevcudiyetine önem atfetmekle birlikte, sadece ekonomik çıkarlarla ilgili değildir. Aksine, durum, İsrail'in Arap bölgesindeki başlıca siyasi ve güvenlik çıkarlarıyla ilgilidir. Bölgede liderlik pozisyonu kazanma çabaları ve Güney Sudan'daki varlığı, ona g veren unsurlardır.

5.4. Değerlendirme

Bölüm boyunca ifade edildiği üzere, Afrika kıtasındaki İsrail varlığının genel olarak Arap ulusal güvenliği üzerinde ciddi yansımaları olduğu açıktır. İsrail, Afrika kıtasına girmeyi başarmıştır. şimdi, Güney Sudan ve Etiyopya'daki varlığı gibi, Arap derinliğini doğrudan denetleyen bölgelerde bulunmaktadır. Bu mevcudiyet, askeri güvenlik tehditlerine ek olarak, Mısır ve Sudan'ın su güvenliğine yönelik bir tehdit doğurmaktadır. Tüm bunlar, İsrail'in, kendilerinden potansiyel bir tehlike beklediği Arap ülkelerini zayıflatmayı amaçlayan stratejik planını uygulaması çerçevesinde

gerçekleşmektedir. Sonuç olarak, İsrail'in Afrika kıtasına nüfuz etmek için birçok siyasi, ekonomik, coğrafi ve hatta dini aracı kullanmayı başardığı söylenebilir.

SONUÇ

Bu tezimizde İsrail'in Afrika kıtasına yönelik dış politikasını ele alıp Etiyopya örneği üzerinden inceleyerek bu politika kalıplarının, Arap-İsrail çatışmasındaki etkileri tartışılmıştır. Bu durumun uluslararası sistemdeki değişikliklerle ve İsrail'in Afrika ile ilişkilerini sürdürme yolunda önündeki engellerin üstesinden gelmesini sağlayan bir strateji ile bağlantılı olduğu tez boyunca ileri sürülmüştür. Bu bağlamda, İsrail, Afrika ülkelerinde nüfuz alanları oluşturmak ve bölgede mevcut çelişkileri kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde kullanmak için etnik ve dini farklılaşma çizgisinde önemli diplomatik hamleler yapmıştır.

Bu ülkede yönetimler değişse de, İsrail'in Afrika'ya ilişkin stratejik planları değişmemiştir. Bu, İsrail'in dış politikasının açık, spesifik ve kesin stratejilere dayandığını göstermektedir. Dolayısıyla İsrail dış politikasının ana itici gücünün saldırgan motiflere ve stratejilere dayalı olarak tanımlanmış olan 'çıkar' olduğu söylenebilir.

Bu çalışma, İsrail-Afrika ilişkilerinin Arap-İsrail ihtilafının gelişmesiyle bağlantılı olduğunu doğrulamıştır. İsrail-Afrika ilişkileri, Arap-İsrail ihtilafının tarihindeki iki önemli olaydan çokça etkilenmiştir: birincisi, 1973 Ekim Savaşı; ikincisi, 1991'deki Madrid Barış Konferansı'dır. Bu nedenle 1970'lerde ve 1980'lerde Afrika ülkelerinin İsrail'le ilişkilerini koparmaları ve ardından 1990'lardan itibaren barış sürecinin başlamasıyla bu ilişkilerin yeniden güçlenmesi söz konusu olmuştur.

Dikkat çeken şey, Birleşmiş Milletler'de büyük bir oylama bloğu oluşturulduktan ve 1955'te Bandung'da başlatılan Bağlantısızlar Hareketi'nin kurulmasından sonra, İsrail'in Afrika'ya odaklanmasının, Afrika ülkelerinin sömürgecilikten kurtuluş aşamasıyla bağlantılı olduğu gerçeğidir. Bu yüzden İsrail, Afrika ülkelerinde bu dönemde dayanak noktası bulmaya başlamıştır. İsrail, 1950'lerde ve 1960'larda, çok çeşitli ekonomik ve güvenlik ilişkileri de dahil olmak üzere 32 Afrika ülkesiyle geniş bir ilişki ağı kurmayı başarmıştır.

İsrail-Afrika ilişkileri Arap-Afrika ilişkileriyle yakından ilişkilidir. Böylece Afrika, Araplar ve İsrail arasında bir rekabet alanı haline gelmiştir. İsrail, Afrika'ya tarım alanında sağladığı uzmanlık ve deneyimle Afrika'ya girmeyi başardı. Bu ülkelerin ekonomisinin % 85'i tarıma dayanmaktadır. Ayrıca, İsrail, Afrika ülkelerinin

bağımsızlık kazanmasından sonra inşaat alanındaki deneyimlerini de bölge ülkelerine sunmuştur.

İsrail, 1950'lerden itibaren Afrika'daki politikasını Arap ülkelerine komşu olan ve Kızıldeniz veya Nil Nehri kıyıları gibi önemli stratejik bölgelere bakan Afrika ülkelerine yöneltti. Bu, Etiyopya'yı İsrail dış politikası için öncelikli bir konuma getirmiştir. Bunun nedeni, Etiyopya'nın hayati stratejik konuma sahip olması ve Nil Nehri'nin Mısır ve Sudan'ın hayat damarı olan ana su kaynaklarını kontrol etmesidir.

Pek çok ülkesinde halkın kahir ekseriyetinin yoksulluk sınırının altında yaşadığı Afrika kıtasında ekonomik ve sosyal koşulların kötüleşmesi İsrail'in bölgeye sızması için verimli bir zemin oluşturmuş ve İsrail'in Afrika ülkelerine girmesi, menfaatlerine uygun politikaları uygulamasını ve hedeflerine ulaşmasını mümkün kılmıştır.

İsrail, ayrıca, Afrika kıtasında, özellikle Etiyopya ile ilişkilerinde siyasi hedeflerini hayata geçirmek için bu ilişkinin köklerinden bahseden İncil efsanelerini hatırlatmaktan geri durmamış, bu ilişkinin tarihsel kökenlerini vurgulamak için Etiyopya'daki Falaşa Yahudilerinin İsrail'e taşınmasını bu dini referansı kullanarak gerçekleştirmiştir.

İsrail'in Etiyopya üzerinden Afrika Boynuzu'ndaki varlığı, kaçınılmaz olarak tüm bölgenin güvenliğini etkileyecektir. Buna ek olarak, İsrail'in Etiyopya ile ilişkilerinin esas olarak Arap ulusal güvenliğini kuşatmayı hedeflemesi, Arapların stratejik çıkarlarına -güvenlik ve ekonomi açısından- tehdit oluşturacaktır. Ayrıca, İsrail bu kazanımlarıyla Mısır ve Sudan'ı etkileyen en önemli sorunlarda müessir olmaya çalışacaktır. Bu noktada, Nil Nehri üzerindeki politikaların önemine dikkat çekilmiştir.

İsrail'in, Afrika rejimlerine ve halkına yardım ve destek sağlayarak, Afrika'ya sızmasıyla Afrika ülkelerinin dostluğunu kazanmayı hedeflediği söylenebilir. İsrail'in bu destekle ulaşmak istediği temel amaç, Afrika'daki Arap ülkelerinin üzerindeki baskıyı artırmak ve onları İsrail'in de dahliyle bir komşu ülkeler kordonuyla çevrelemektir.

İsrail'in Sudan'ın iki devlete bölünmesine yol açan gerilimlerde önemli bir rolü olmuştur. Bu durum, Mısır'ın ulusal güvenlik boyutuna zarar vermesi nedeniyle, bu strateji esas olarak Afrika Boynuzu'nda yer alan ülkeleri kontrol etmeyi veya Arap

dünyası bağlamında bu coğrafyada yer alan ülkeleri gerekirse ortadan kaldırmayı amaçlayan İsrail planlarının uygulanmasının bir tablosu olarak okunabilir.

KAYNAKÇA

ARAPÇA KAYNAKLAR

- إبراهيم، سمير إبراهيم محمد. (2006). *السياسة الخارجية الإسرائيلية تجاه منطقة القرن الأفريقي منذ عام 1990-2001*. رسالة ماجستير، جامعة القاهرة، كلية الاقتصاد والعلوم السياسية، القاهرة.
- إبراهيم، كمال. (1990). عودة إسرائيل إلى إفريقيا: 1980-1990. *مجلة الدراسات الفلسطينية*، 1(2)، 1-22.
- أبو الضياء، حنان. (2013). *أخطبوط اسمه الموساد (الموساد وفرصة مياه النيل)*. القاهرة: كنوز للنشر والتوزيع.
- أبو عميرة، شيماء. (2017). *ألا عيب تل أبيب: من النيل إلى الفرات ١٩١٧-٢٠١٧*. القاهرة: كنوز للنشر والتوزيع.
- أحمد، أريج جمال. (2016). *توجهات السياسة الخارجية الإسرائيلية تجاه القارة الإفريقية: النموذج الأثيوبي. الإفريقية وحوض النيل. دراسات بحثية، المركز الديمقراطي العربي*.
- أحمد، سامي السيد. (2010). *السياسة الأمريكية تجاه صراعات القرن الأفريقي ما بعد الحرب الباردة: الدور والاستجابة (ط1)*. أبو ظبي: مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية.
- أحمد، علي متولي. (2019). *زيارة نتنياهو لإفريقيا 2016 أهداف ونتائج*. المركز الديمقراطي العربي، الموقع الإلكتروني: https://democraticac.de/?p=63707#_edn5 (25.04.2020).
- الإدارة العامة لإعلام أفريقيا. (2012). *تطور السياسة الإسرائيلية تجاه أفريقيا*. المجلد العاشر، العدد السادس والثلاثون.
- أرشيف نشرة فلسطين اليوم. (2008). *مركز الزيتونة للدراسات والاستشارات، العدد ١٢٩٧، ٤٦*.
- أمل، أحمد. (2020). *سد النهضة: التهديدات والمحاذير والحلول الممكنة*. المركز المصري للفكر والدراسات الاستراتيجية. الموقع الإلكتروني: <https://www.ecsstudies.com/9107> (09.02.2020).
- الأمين، أسامة عبد الرحمن. (2013). *التغلغل الإسرائيلي في إفريقيا (إثيوبيا نموذجاً) و أثره على دول حوض النيل الشرقي*. *مجلة دراسات إفريقية*، 29(49)، 173-205.
- الأناضول. (2016). *في إطار جولته الإفريقية.. أديس أبابا المحطة الأهم بأجندة نتنياهو*، الموقع الإلكتروني: <https://ar.haberler.com/arabic-news-944178/> تمت الزيارة بتاريخ (27.05.2020).
- بديوي، صلاح. (2016). *جولة نتنياهو الإفريقية: الأبعاد والتداعيات*. تقارير سياسية، المعهد المصري للدراسات السياسية والاستراتيجية.
- براري، حسن. (2004). *الأمن الإسرائيلي وتعارض الأيديولوجيات السياسية*. القاهرة: مركز الأهرام للدراسات السياسية والاستراتيجية.

- البشبيشي، هبة. (2011). *أفريقيا في الفكر السياسي الصهيوني منذ 1948*. القاهرة: مكتبة جزيرة الورد.
- تايمز أوف إسرائيل. (2018). *مجلس الوزراء يوافق على هجرة 1000 يهودي أثيوبي إلى إسرائيل*، الموقع الإلكتروني: <https://2u.pw/FvYov> تمت الزيارة بتاريخ (26.05.202).
- الجزيرة مباشر. (2016، يوليو). *نيروبي- كينيا / مؤتمر صحفي للرئيس الكيني ورئيس الوزراء الإسرائيلي نتنياهو*. الموقع الإلكتروني: <https://youtu.be/SVHVPhFLa78> (19.02.2020).
- الحاج، عاصم فتح الرحمن أحمد. (2012). *إسرائيل و إفريقيا: الجهود الإسرائيلية لاختراق القارة الإفريقية*. نشر في موقع سودانيل يوم 26 - 07 - 2012. الموقع الإلكتروني: <https://www.sudaress.com/sudanile/42924> (16.01.2020).
- حماد، مجدي. (1986). *إسرائيل وإفريقيا (ط 1)*. القاهرة: دار المستقبل العربي.
- رئيس وزراء دولة إسرائيل. (20 يناير 2019). *زيارة بنيامين نتانياهو إلى تشاد*. الموقع الإلكتروني: https://twitter.com/Israelipm_ar/status/1086853855663570944 (10.10.2019).
- رشوان، محمد فؤاد. (2018). *التنافس على بناء القواعد العسكرية في القرن الإفريقي وتأثيره على الأمن القومي المصري والإثيوبي*. مجلة *قراءات إفريقية*، الموقع الإلكتروني: <https://bit.ly/2Qqt6do> (07.10.2020).
- رشيد، فايز. (2014). *زيف ديمقراطية إسرائيل (ط 1)*. بيروت: المؤسسة العربية للدراسات والنشر.
- روسيا اليوم. (2009). *أصداء زيارة لبيرمان إلى إفريقيا في القاهرة*. الموقع الإلكتروني: <https://arabic.rt.com/news/34708/> (24.04.2020).
- زكريا، عمرو. (2015). *مؤتمر باوندونج عام 1955 وأثره على مكانة إسرائيل في آسيا*. الموقع الإلكتروني: <https://2u.pw/eUOtv> تمت الزيارة بتاريخ (15.01.2020).
- السرхан، صايل. (2009). *العلاقات الإسرائيلية - الشرق أفريقية وانعكاسها على النظام الإقليمي العربي*. مجلة *دراسات شرق أوسطية، العددان (46-47)*.
- سرور، عبد الناصر. (2010). *السياسة الإسرائيلية تجاه إفريقيا*. مجلة *جامعة الخليل للبحوث*، 5(2)، 159-160.
- سعد، نرمين. زين، هبة. (2019). *إسرائيل وأثيوبيا.. كيف التقت المصالح*. المرصد المصري، الموقع الإلكتروني: <https://marsad.ecsstudies.com/11560/> تمت الزيارة بتاريخ (25.05.2020).
- سلامة، عبد الغني. (2012). *إسرائيل على الجبهة الأفريقية دراسة في العلاقات الإسرائيلية-الأفريقية. شؤون فلسطينية*، 248، الموقع الإلكتروني: <https://2u.pw/u2CQ4> (12/12/2019).
- سمير، أحمد. (2017). *أصابع إسرائيل في القفاز الإثيوبي*. بوابة الأهرام، الموقع الإلكتروني: <http://gate.ahram.org.eg/News/1368313.aspx> تمت الزيارة بتاريخ (27.05.2020).

- السهلي، نبيل. (2020). *العنصرية الإسرائيلية ضد يهود الفلاشا امتداد للعنصرية الأمريكية*. الموقع الإلكتروني: <https://www.alquds.co.uk/?p=2440716> (19.08.2020).
- شبانة، أيمن. (2016). *تمدد إسرائيلي: تقييم فعاليات ونتائج جولة نتنياهو الأفريقية*. المستقبل للأبحاث والدراسات المتقدمة.
- شبكة الجزيرة الإعلامية. (2008). *الأهمية الاستراتيجية للبحر الأحمر*. الموقع الإلكتروني: <https://www.aljazeera.net/news/arabic/2008/10/4> (09.10.2019).
- شبكة الجزيرة الإعلامية. (2010). *إسرائيل*. الموقع الإلكتروني: <https://www.aljazeera.net/encyclopedia/countries/2010/12/15> (10.09.2019).
- شبكة الجزيرة الإعلامية. (2011). *بيرييز يلغي زيارة لإثيوبيا وغانا*. الموقع الإلكتروني: <https://2u.pw/OEeks> (19.05.2020).
- شبكة الجزيرة الإعلامية. (2016). *أبرز عمليات نقل يهود الدول العربية لإسرائيل*. الموقع الإلكتروني: <https://www.aljazeera.net/home/getpage/79bd6d3d-04cf-4270-bd27-02eaa9aa5f7a/ad4c7c1f-cfbb-45be-9dd3-23e75b7cb290> تمت الزيارة بتاريخ (13.10.2019).
- شبكة الجزيرة الإعلامية. (2016). *أبرز عمليات نقل يهود الدول العربية لإسرائيل*. الموقع الإلكتروني: <https://2u.pw/NhfxM> (13.10.2019).
- شبكة الجزيرة الإعلامية. (2016). *الغارات الأجنبية على السودان*. الموقع الإلكتروني: <https://aja.me/hsz4r> (27.05.2020).
- شبكة الجزيرة الإعلامية. (2019). *توتر مصري إسرائيلي بعد بيع تل أبيب منظومة صواريخ لأديس أبابا*. الموقع الإلكتروني: <https://ajm.me/56sn7> (16.01.2.2).
- شرابي، محب الدين. (1983). *الوجود الإسرائيلي والعربي في أفريقيا*. القاهرة: دار المعارف.
- شعبان، باسم. (2018). *النيل وأزمة توزيعه*. مجلة الجيش: لبنان، العدد 397، الموقع الإلكتروني: <https://www.lebarmy.gov.lb/ar/content> (16.01.2020).
- شقلية، نائل. (2013). *السياسة الخارجية الإسرائيلية تجاه منطقة القرن الإفريقي وأثرها على الأمن القومي العربي: 1991-2011* (رسالة ماجستير). جامعة الأزهر، كلية الاقتصاد والعلوم الإدارية، غزة.
- شكري، هبة. (2019). *إسرائيل وإفريقيا: حالة فريدة في العلاقات الخارجية لإسرائيل*. المرصد المصري، الموقع الإلكتروني: <https://marsad.ecsstudies.com/800/> (19.02.2020).
- صبور، محمد الصادق. (2006). *مناطق الصراع في إفريقيا*. القاهرة: دار اليمن للنشر والتوزيع.

- الظاهري، حمدي. (1991). *مستقبل المياه في العالم العربي*. القاهرة: دار الكتب القومية.
- العاصي، حسن. (2001). *أبعاد الاختراق الإسرائيلي للقارة السوداء*. مجلة باحث للدراسات.
- عامر، خليل عامر. (2011). *السياسة الخارجية الإسرائيلية تجاه إفريقيا السودان نموذجاً*. بيروت: مركز الزيتونة للدراسات.
- عباس، سامح. (2010). العلاقات بين إسرائيل ودول حوض النيل. *صحيفة أخبار اليوم*، الموقع الإلكتروني: <https://akhbaralyom-ye.net/articles.php?lng=arabic&id=61793> تمت الزيارة في (27.05.2020).
- عبد الحي، وليد. (2020). الاقتصاد السياسي لمبيعات السلاح الإسرائيلي. مركز الزيتونة للدراسات والاستشارات، 1-22. الموقع الإلكتروني: <https://2u.pw/VN7lx> (24.04.2020).
- عبد العال، أحمد أمين. الأمن القومي العربي بين النظرية والتطبيق. المركز العربي الديمقراطي، الموقع الإلكتروني: <https://democraticac.de/?p=56363> (19.04.2020).
- عبد الله، أحمد. (2016). جيبوتي الاستراتيجية: بلد القواعد العسكرية الأجنبية. وكالة الأناضول، الموقع الإلكتروني: <https://bit.ly/2Rc7Abl> (19.02.2021).
- عبد الهادي، رائد حسنين. (2017). *السياسة الإسرائيلية في إفريقيا (طبعة أولى)*. بيروت: دار ابن رشد للنشر والتوزيع.
- عبدالرحمن، حمدي. (2004). *إسرائيل وأفريقيا في عالم متغير*. الموقع الإلكتروني: <https://2u.pw/rGsvG> (20.09.2019).
- عبدالرحمن، حمدي. (2010). *اليهودية السمرية وأوهام العودة*. الموقع الإلكتروني: <https://www.aljazeera.net/opinions/2010/1/19> تمت الزيارة بتاريخ (16.10.2019).
- عبدالرحمن، حمدي. (2015). *الاختراق الإسرائيلي لأفريقيا (الطبعة الأولى)*. بيروت: مطبعة كركي.
- عبدالرحمن، عواطف. الشعراوي، حلمي. (1985). *إسرائيل وأفريقيا 1948-1985*. القاهرة: دار الفكر العربي.
- عبدالعال، محمد جمال. (2019). *العلاقات العسكرية.. جسر من التعاون التاريخي بين إسرائيل وإثيوبيا*. الجوار برس، الموقع الإلكتروني: <http://algiwarpress.com/news/news.aspx?id=7823> تمت الزيارة بتاريخ (27.05.2020).
- عثمان، محمد عادل. (2016). العلاقات المائية بين إسرائيل وإثيوبيا 'الأهداف' والمياه في الفكر الاستراتيجي الصهيوني. المركز الديمقراطي العربي. الموقع الإلكتروني: <https://democraticac.de/?p=40456> (10.06.2020).

- عويدي، أريه. عمرو زكريا (مترجم). (2014). *إسرائيل وأفريقيا العلاقات الإسرائيلية الأفريقية (الطبعة الأولى)*. القاهرة: المؤسسة المصرية للتسويق والتوزيع (إمدكو للطباعة والنشر).
- عياد، خالد حماد أحمد. (2017). *أهمية جزر البحر الأحمر في الأمن القومي العربي 1956-2017*. الأردن: جامعة مؤتة.
- غازان، ناعوم. (1981). *إسرائيل وأفريقيا*. مجلة دراسات استراتيجية، مؤسسة الأبحاث العربية، بيروت.
- غانم، إبراهيم علي. (2016). *أمن مصر المائي: جغرافيا وهيدرولوجيا وقانونيا وسياسيا*. القاهرة: مكتبة جزيرة الورد.
- القنطار، رياض. (1968). *التغلغل الإسرائيلي في إفريقيا وطرق مجابهته*. بيروت: منظمة التحرير الفلسطينية- مركز الأبحاث.
- كشك، أشرف محمد عبد الحميد. (2005). *السياسة المائية المصرية تجاه دول حوض النيل في التسعينات*. برنامج الدراسات المصرية الأفريقية، كلية الاقتصاد والعلوم السياسية، القاهرة.
- الكنيست. معجم الكنيست: الدستور والقوانين. الموقع الإلكتروني: https://m.knesset.gov.il/AR/About/Lexicon/Pages/mimshal_hoka.aspx تمت الزيارة بتاريخ: (20.05.2020).
- مائير، جولدا. (1979). *اعترافات جولدا مائير*. ترجمة عزيز عزمي، القاهرة: دار التعاون للطباعة والنشر.
- مبروك، شريف شعبان. (2011). *السياسة الخارجية الإيرانية في إفريقيا*. سلسلة دراسات استراتيجية، أبوظبي: مركز الإمارات للدراسات والبحوث الاستراتيجية، 166، 14-16.
- محارب، محمود. (2013). *القرن الإفريقي جدلية الحوار والانتماء*. قطر: المركز العربي للأبحاث ودراسة السياسات.
- محمد، صفا شاكر إبراهيم. *الصراع المائي بين مصر ودول حوض النيل: دراسة في التدخلات الخارجية 1990-2010*. الموقع الإلكتروني: <http://www.watersexpert.se/Al Nile.htm> تمت الزيارة بتاريخ (15.10.2019).
- محمد، عبد النور معلم. (2016). *قراءة حول زيارة نتنياهو إلى أفريقيا*. مركز مقديشو للبحوث والدراسات.
- محمد، عبدالرحيم شعبان أحمد نوبي. (2016). *التدخل الإسرائيلي في أفريقيا وتأثيره على الأمن القومي المصري: دراسة حالة إثيوبيا*. المركز العربي الديمقراطي. الموقع الإلكتروني: <https://democraticac.de/?p=33745> (10/09/2020).
- محمود، أحمد. (2018). *تطور العلاقات الإسرائيلية الأفريقية*. معهد الدراسات الأفريقية، جامعة القاهرة. الموقع الإلكتروني: <https://shar.es/a3zII6> تمت الزيارة بتاريخ (15.01.2020).

محمود، خالد وليد. (2012). *التغلغل الإسرائيلي في القارة السمراء (أثيوبيا دراسة حالة)*. مركز الجزيرة للدراسات. الموقع الإلكتروني:

<https://studies.aljazeera.net/ar/reports/2012/01/2012124112751652.html>
(12.12.2019).

المديني، توفيق. (2016). *التغلغل الصهيوني في أفريقيا: الواقع والآفاق. الوحدة الإسلامية، الموقع الإلكتروني: الزيارة تمت* <https://www.wahdaislamyia.org/issues/176/tmadini.htm> (27.05.2020).

مرعي، نجلاء. (2020). *سد النهضة الأثيوبي والصراع المائي بين مصر ودول حوض النيل. القاهرة: العربي للنشر والتوزيع.*

المسيري، عبد الوهاب. (1999). *موسوعة اليهود واليهودية والصهيونية (الفصل السابع)*. القاهرة: دار الشروق. المصري اليوم. (2018). *خبير دولي: «سد النهضة» سينهار في غضون سنوات*. الموقع الإلكتروني: <https://ar.rt.com/l03a> (19.02.2020).

معرفة. نهر النيل. الموقع الإلكتروني: http://www.marefa.org/index.php/%D9%86%D9%87%D8%B1_%D8%A7%D9%84%D9%86%D9%8A%D9%84 تمت الزيارة بتاريخ (10.10.2019).

المعلم محمد، عبد النور. (2016). *قراءة في زيارة نتنياهو لإفريقيا. مركز مقديشو للأبحاث والدراسات، 9.* المنصور، عبد العزيز. (2006). *العلاقات الإسرائيلية الإفريقية - بحثاً عن عقود من الاختراق والهيمنة. مجلة الدراسات التاريخية، 93-94، 327.*

منصور، وسام أحمد طه. (2016). *أفريقيا والاحتلال الإسرائيلي لسيناء (1967-1973)*. مجلة بحوث الشرق الأوسط، 38، 215-326.

موسوي، سيد حسين. (2002). *التحديات الأمنية الإسرائيلية في الشرق الأوسط. شؤون الأوسط: مركز الدراسات الاستراتيجية، 107، 133-159.*

موسى، حسين. (2017). *أثيوبيا بين التواجد المصري والحضور الإسرائيلي في حوض النيل. المكتب العربي للمعارف.*

نواره، أعراب. مختار، لعلام. (2018). *اشكالية الأمن المائي: دراسة حالة دول حوض النيل*. (رسالة ماجستير منشورة). جامعة مولود معمري، كلية الحقوق والعلوم السياسية، الجزائر.

وتد، نضال محمد. (2016). *نتنياهو يبدأ اليوم جولة في الدول الأفريقية المناصرة لإسرائيل، الموقع الإلكتروني: الزيارة بتاريخ (27.05.2020)* <https://2u.pw/fuVaH>

وزارة الخارجية الإسرائيلية. (2010). *إسرائيل بين دول العالم-إفريقيا*. الموقع الإلكتروني:
<https://mfa.gov.il/MFAAR/MinistryOfForeignAffairs/BilateralRelations/Africa/Pages/africa.aspx>
(16.01.2020).

وزارة الخارجية الإسرائيلية. (2010). *الدولة: الهيكل السياسي العام*. الموقع الإلكتروني:
<https://2u.pw/8tGvH> (20.05.2020).

وكالة الأناضول. (2017). *رئيس وزراء إثيوبيا يشيد بعلاقات بلاده مع إسرائيل*، الموقع الإلكتروني:
<https://f24.link/09Oxc> تمت الزيارة بتاريخ (25.05.2020).

ياسين، فهد. (2016). *التغلغل الإسرائيلي في شرق إفريقيا: أهدافه ومخاطره*. مركز الجزيرة للدراسات.

يحيى، ربيع. (2019). *في أعقاب استئناف العلاقات مع تشاد.. نتنياهو يبدأ خطوات مماثلة مع مالي*. الموقع الإلكتروني:
<https://www.erehnews.com/news/world/1653866> (07.10.2019).

يعقوب، بوفراش. (2017). *السياسة الخارجية الإسرائيلية تجاه القارة الأفريقية*. المركز الديمقراطي العربي،
الموقع الإلكتروني: <https://democraticac.de/?p=43277> تمت الزيارة بتاريخ
(15.01.2020).

İNGLİZCE KAYNAKLAR

- Nouhou, A. B., (December 2017). Lente progress d’Israel en Afrique, Le Monde Diplomatique.
- ABD Dışışleri Bakanlığı, *Situation in thr Horn*. <https://2001-2009.state.gov/documents/organization/67404.pdf>
- Augé, Benjamin. (2020). *Israel-Africa Relations: What Can We Learn from the Netanyahu Decade?*. Études de l’Ifri, Ifri.
- Center for Media and Democracy. (2007). *The American-Israeli Cooperative Enterprise*. Web: https://www.sourcewatch.org/index.php/American-Israeli_Cooperative_Enterprise (19.10.2019).
- Country Data (2021), *Ethiopia–Israel*. Web: <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-4541.html>
- Daily Nation. (2020). Netanyahu seeks to restore ties with Africa, fight terrorism, Web: <https://2u.pw/z9haQ> (26.5.2020).
- Egypt Today. (2018). Amid tension, Israel expends investments in Africa. Web: <https://www.egypttoday.com/Article/1/39410/Amid-tension-Israel-expends-investments-in-Africa> (19.02.2020).
- Gazan, N. (2006). *Challenges for a New Era, Israel and Africa Assessing the Past Envisioning the Future*. African Institute, Harlod Hrtog School, Tel Aviv University.
- Herb Keinon. (2016). Is Netanyahu Out To Destroy Israel’s Foreign Ministry ?. The Jerusalem Post.
- Ismail, Y. (2019). Ethiopia and Israel’s Pivot to Africa. *International Policy Digest*. Web: <https://intpolicydigest.org/ethiopia-and-israel-s-pivot-to-africa/> (20.05.2020).
- İsrail Etiyopya Büyükelçiliği. (2021). Web: https://embassies.gov.il/addis_ababa/Pages/default.aspx (Arşiv:https://archive.is/20120729185222/http://www.ethioemb.org.il/index.php?option=com_content&view=article&id=55&Itemid=74).

- İsrail Devlet Arşivi (2021). Web: <https://www.archives.gov.il/en>
- İsrail Dışişleri Bakanlığı. (2017). PM Netanyahu meets with West African leaders, Web: <https://embassies.gov.il/ashgabad/AboutIsrael/PressRoom/2017/Pages/PM-Netanyahu-meets-with-West-African-leaders-4-June-2017.aspx>
- İsrail Dışişleri Bakanlığı. (2021). *Ethiopia*, Web: <https://mfa.gov.il/MFA/AboutTheMinistry/Israeli%20ambassadors/Pages/Ethiopia.aspx>
- Jerusalem post. (2016). Netanyahu departs today for 5-day visit to Africa, Website: <https://2u.pw/XdVs0> (26.5.2020).
- Keinon, H. (2016). Netanyahu departs today for 5-day visit to Africa, *Jerusalem post*, Web: <https://2u.pw/XdVs0> (25.05.2020).
- Lata, Leenco. (1999). *The Ethiopian State at the Crossroads: Decolonisation and Democratisation or Disintegration?* Lawrenceville, N.J. [u.a.]: Red Sea.
- Markowitz, F. (1969). Israel As Africa, Africa As Israel: ‘Divine Geography’ in the Personal Narratives And Community Identity of the Black Hebrew Israelites. *Anthropological Quarterly*, 69(4), 193-205.
- MASHAV-Israel's Agency for International Development Cooperation. (2012). *The African Market Garden*. Web: <https://mfa.gov.il/MFAAR/LastDevelopments/2013/israelTheState-en/mashav/Ghana/Pages/The-African-Market-Garden.aspx> (20.01.2020).
- Mordekhi, K. (1984). *Israel and Africa*. New York: U.S.A.
- Nedelmann, Ethan A. (1981). Israel and Black Africa: a Rapprochement?. *The journal of modern African studies*, 19(2), 196-197.
- Kuran, Neslihan. (2019). Beta Israel's (Falasha) Socio-Cultural And Religious Life in Ethiopia. *The Journal of International Social Research*.
- Oded, A. (2010). Africa in Israeli Foreign Policy—Expectations and Disenchantment: Historical and Diplomatic Aspects. *Israel Studies*, 15(3), 121-142. doi:10.2979/isr.2010.15.3.121.

- Oladipo, Tomi. (2015). Why are There so Many Military Bases in Djibouti?. BBC, Available at the following Link: <https://bbc.in/2QuVPxK> (09.02.2021).
- Oliver, M. (5 February 2020). Cameroon: Israel Looks After Paul Biya's Security With Elit Forces, The Afrika Report. Updated: 21 July 2021.
- Pateman, Roy. (1998). *Eritrea: even the stones are burning*. Lawrenceville, NJ [u.a.]: Red Sea Press.
- Perlez, Jane. (November 5, 1989). Ethiopian-Israeli accord eases Jewish emigration. *The New York Times*. Retrieved February 20, 2021.
- Quirin, J. (1993). Oral Traditions as Historical Sources in Ethiopia: The Case of the Beta Israel (Falasha) . *History in Africa*, 20, 297-312
- Roman, A. H. (2011). The Story Behind the Secret Operations regarding Ethiopian Jews. *Scientific Journal of Humanistic Studies*, 3(4).
- Ruth, I. (1995). *The Eritrean Struggle for Independence: Domination, Resistance, Nationalism, 1941–1993*. African studies series, 82. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sadeh, Shuki. (2012). *Saying Goodbye to Israel's Beloved Notebook*. Haaretz, <https://www.haaretz.com/turning-a-page-1.5221580>.
- Santo, Daniel Di. (2018). Japanese Military to Expand Base in Djibouti. *the Trumpet*, Available at the following Link: <https://bit.ly/39XKttO> (19.12.2020).
- Savitsky, Arkady. (2018). Us Military Presence in Africa: All over Continent and Still Expanding, *Global Research*, Available at the following Link: <https://bit.ly/2FDFdgV> (09.02.2021).
- Segal, A. (1964). Israel and Africa by Mordechai E. Kreinin Praeger, New York. *The Journal of Modern African Studies*, 2(4), 600-602. doi:10.1017/S0022278X0000478X
- Shehim, Kassim. (1988). Israel-Ethiopian Relations: Change and Continuity. *Northeast African Studies*, 10(1), 25–37.
- Spencer, John H. (2006). *Ethiopia at Bay: A Personal Account of the Haile Selassie Years*. [S.l.]: Tsehai Pub.

- The Times of Israel*. (2019). *Israel's diplomatic thrust into Africa spearheaded by military training*. Web: , <https://bit.ly/2XD2ZBB> (19.10.2019).
- The Times of Israel*. (2018). Cabinet approves immigration of 1,000 Ethiopian Falashmura to Israel. Web: <https://www.timesofisrael.com/cabinet-approves-immigration-of-1000-ethiopian-falashmura-to-israel/> (25.05.2020).
- Tiruneh, Andargachew. (1993). *The Ethiopian Revolution, 1974-1987: A Transformation from an Aristocratic to a Totalitarian Autocracy*. LSE monographs in international studies. Cambridge: Cambridge University Press.
- Collins, Tom. (2017). Why is Israel's Netanyahu Wooing Africa?. *New African*.
- Zeidan, Bakenaz. (2019). Grand Ethiopian Renaissance Dam and Nile Water Conflicts. Web: <https://2u.pw/gzbqk> (26.01.2020).

ÖZGEÇMİŞ

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Alummah Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset bilimi ve medya	2016
Yüksek Lisans	İMÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı	2021

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
-------	-------	-------

YABANCI DİLLER

Türkçe Deli

HOBİLER

seyahat etmek, kitap okumak.